

ADMINISTRATĪVĀ UN KRIMINĀLĀ JUSTĪCIJA

OKTOBRIS
NOVEMBRIS /2015
DECEMBRIS

Nr. 4 (73)

**Baltijas Starptautiskās
akadēmijas zinātniski
teorētisks žurnāls**

Galvenais redaktors

Dr.iur. Dainis Mežulis

Redakcijas kolēģija

Dr.iur. Petrus C.van Duyne (Nīderlande)

Dr.habil.iur. Jans Vidackis (Polija)

Dr.habil.iur. Viktors Justickis (Lietuva)

Dr.iur. Kristians Arbaiters (Vācija)

Dr.iur. Anatolijs Volobujevs (Ukraina)

Dr.iur. Larisa Beļajeva (Krievija)

Dr.iur. Petro Bilenčuks (Ukraina)

Dr.habil.iur. Jāns Huiks (Igaunija)

Jur.zin.kand. Vladimirs Rudņevs (Krievija)

Dr.iur. Valērijs Bužors (Moldova)

Dr.phil. Dilip K. Das (ASV)

Dr.iur. Sandra Kaija (Latvija)

Dr.iur. Ārija Meikališa (Latvija)

Dr.iur. Vitolds Zahars (Latvija)

Dr.habil.iur. Anrijs Kavalieris (Latvija)

Dr.habil.iur. Osvalds Joksts (Latvija)

Dr.habil.phil. Ivans Vedins (Latvija)

Dr.iur. Aivars Endziņš (Latvija)

Dr.iur. Ziedonis Rags (Latvija)

Dr.philol. Jeļena Bescennaja (Latvija)

Literārā redaktore

Dr.philol. Jeļena Bescennaja

Izgatavots

SIA "Petrovskis un Ko"

Vāka autore

Anita Dimante

Visi raksti ir recenzēti atbilstoši

Latvijas Zinātnes padomes prasībām.

Recenzijas ir pieejamas žurnāla redakcijā.

Autoru viedoklis var nesakrist

ar redakcijas kolēģijas viedokli.

Par faktu pareizību atbild rakstu autori.

Krimināltiesību apakšnozare

- V. Zahars,
V. Žilkins** *Lūguma par tiesas nolēmuma atcelšanu izskatīšana
Somijas Augstākajā tiesā* 3
- M. Sumbarova** *Izmeklēšanas darbību procesuālās formas
ievērošanas nozīme kriminālprocesā* 14
- Ē. Trejs** *Kriminālbildības par sociālā naida un nesaticības
izraišānu teorētiskās un praktiskās problēmas* 19
- A. Gabrieljans** *Juridiskā jēdziena „genocīds” teorētiskās problēmas* 27
- K. Ārensone** *Krāpšanas novēršanas tiesiskais pienākums Eiropas
Savienības finansiālo interešu aizsardzībai* 32
- M. Mirzahanova,
J. Mirzahanovs,
A. Dananova** *Tiesu sistēmas attīstības perspektīvas un tiesu kontroles
pakāpeniska paplašināšana pirmstiesas izmeklēšanā* 39

Policijas tiesību apakšnozare

- A. Matvejevs** *Darba laika organizācija Valsts policijā* 44

Valsts tiesību apakšnozare

- M. Petrova** *Elektroniskā tiesu sistēma Bulgārijā:
elektroniskie rīki tās attīstībā* 48
- S. Dimitrova,
S. Stojkovs,
J. Kočevs** *Nacionālā kibernetikas stratēģija
Eiropas Savienības dalībvalstīs* 54

Latvijas Zinātnes padomes lēmums Nr. 1–2–1

Rīgā, 2007. gada 23. janvārī

Latvijas Zinātnes padome, pamatojoties uz Latvijas Republikas „Zinātniskās darbības likumu” (19.05.2005.) un „Latvijas Zinātnes padomes nolikumu” (LR MK Noteikumi Nr. 383, 09.05.2006.), nolemj iekļaut LZP Vispārārstāto recenzējamo zinātnisko izdevumu sarakstā žurnāla „Administratīvā un Kriminālā Justīcija” trīs sadaļas: krimināltiesības, policijas tiesības, kriminālistika un operatīvās darbības teorija.

Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs akadēmiķis **J. Ekmanis**

Mūsu adrese

Baltijas Starptautiskās
akadēmijas izdevums
Reģ. apl. Nr.000702194

Lomonosova iela 4, Rīga, Latvija, LV-1019
e-pasts: justicija@bsa.edu.lv
Tālrunis/fakss: 67100242

СОДЕРЖАНИЕ

Отрасль уголовного права

В. Захарс, В. Жилкин. Рассмотрение иска на отмену решения суда в Верховном суде Финляндии
М. Сумбарова. Значение соблюдения процессуальной формы следственных действий в уголовном процессе

Э. Трель. Уголовная ответственность за возбуждение социальной вражды и розни: теоретические и практические проблемы

А. Габриелян. Теоретические проблемы, связанные с юридическим понятием «геноцид»

К. Аренсоне. Юридическая обязанность предотвращения мошенничества для защиты финансовых интересов Европейского союза

М. Мырзаханова, Е. Мырзаханов, А. Дананова. Перспективы развития судебной системы и поэтапное расширение пределов судебного контроля в досудебном производстве

Отрасль полицейского права

А. Матвеев. Организация рабочего времени в Государственной полиции

Отрасль государственного права

М. Петрова. Электронная система юстиции в Болгарии: электронные инструменты для её развития

С. Димитрова, С. Стойков, Й. Кочев. Национальная стратегия кибербезопасности государств-членов Европейского союза

CONTENT

Department of Criminal Law

V. Zahars, V. Jilkin. Consideration of claims cancellation of decisions by national courts that have entered into force by the Supreme Court of Finland

M. Sumbarova. Value of observance of the procedural form of investigative actions in criminal procedure

Ē. Treļš. Criminal liability for social hatred and enmity instigation, difficulties with their theoretical and practical applications

A. Gabrielyan. Theoretical problems associated with the legal concept of term “genocide”

K. Ārensonē. Legal obligation of fraud prevention to protect financial interests of the European Union

M. Myrzakhanova, Y. Myrzakhanov, A. Dananova. Prospects of development the judiciary and phased expansion of the scope of judicial control in pre-trial proceedings

Department of Police Law

A. Matvejevs. Organization of working time in State Police

Department of State Law

M. Petrova. E-Justice system in Bulgaria: electronic tools for development of e-justice

S. Dimitrova, S. Stoykov, Y. Kochev. National cybersecurity strategies in member states of the European Union

INHALT

Fachbereich Strafrecht

V. Zahars, V. Jilkins. Revisionseinlegung vor dem Obersten Gericht Finnlands

M. Sumbarova. Bedeutung der Einhaltung der prozessualen Formen bei Untersuchungshandlungen im Strafprozess

Ē. Treļš. Strafrechtliche Verantwortlichkeit für die Aufstachelung zu sozialer Feindschaft und Streitigkeit: die theoretischen und praktischen Probleme

A. Gabrieljans. Mit dem juristischen Begriff “Völkermord” verbundene theoretische Probleme

K. Ārensonē. Rechtliche Verpflichtung zur Verhinderung von Betrug zum Schutz der Finanzinteressen der Europäischen Union

M. Mirzahanova, J. Mirzahanov, A. Dananova. Entwicklungsperspektiven des Gerichtssystems und allmähliche Erweiterung der gerichtlichen Kontrolle im Laufe der vorgerichtlichen Untersuchung

Fachbereich Polizeirecht

A. Matvejevs. Organisation der Arbeitszeit bei der staatlichen Polizei

Fachbereich Staatsrecht

M. Petrova. Elektronisches System der Justiz Bulgariens: elektronische Werkzeuge für dessen Entwicklung

S. Dimitrova, S. Stojkov, J. Kočev. Nationale Cyber-Sicherheitsstrategie in den Mitgliedstaaten der Europäischen Union

KRIMINĀLTIESĪBU APAKŠNOZARE

CONSIDERATION OF CLAIMS CANCELLATION OF DECISIONS BY NATIONAL COURTS THAT HAVE ENTERED INTO FORCE BY THE SUPREME COURT OF FINLAND

*Dr. iur. Vitolds Zahars,
Professor of Law department, Daugavpils University, Latvia*

*M. iur. Vladimir Jilkine,
Rīgas Stradiņš University, Doctoral Studies Programme «Law»,
Law office Kari Korhonen, Helsinki, Finland*

Introduction

In 1995, Finland has joined the European Union, which influenced the change of the national legislation, amendments to the Constitution in 1995, entered into force on 1.1.1998 with the regulations by which the procedure of the courts of appeal instance should be performed in accordance to the requirements set by the European Declaration of Human Rights¹.

In accordance with Article 1 of the Convention The High Contracting Parties shall provide to everyone, under their jurisdiction, the rights and freedoms defined in Section I of the Convention. This suggests that the primary responsibility for the implementation and enforcement in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (later Convention) lies with national authorities. Accordingly, the complaint mechanism to the European Court is supplementary to the national systems of human rights protection. This subsidiary character is clearly stated in Art. 13 and p. 1, p. 35 of the Convention.

According to the Recommendation R (2000) 2 in exceptional cases, the most effective way to a new investigation of the case is for the applicant to return to an earlier stage. As an example, in particular, where the applicant after the decision Court of Human Rights is still suffering post

sentence of a national court as a consequence of serious adverse effects that cannot be fixed without a new investigation at the national level. An example of the consequences specified in the recommendation of a long prison sentence, which the convicted person is still serving².

Recommendation encouraged all Contracting Parties to ensure that their national legal systems have the necessary abilities to achieve, as far as possible, *restitutio in integrum*, and in particular to provide appropriate opportunities for case review, including the reopening of the case.

Although the Convention contains no provision imposing an obligation on Contracting Parties to provide in their national law for the re-examination or reopening of proceedings, the existence of such possibilities have, in special circumstances, proven to be important, and indeed in some cases the only, means to achieve *restitutio in integrum*. An increasing number of States have adopted special legislation providing for the possibility of such re-examination or reopening. In other States this possibility has been developed by the courts and national authorities under existing law.

The present recommendation is a consequence of these developments. It invites all Contracting Parties to ensure that their legal systems contain the necessary possibilities to achieve, as far as

possible, *restitutio in integrum*, and, in particular, provide adequate possibilities for re-examining cases, including reopening proceedings.

Currently, the national law of many European countries provides for the review of judicial decisions, which have entered into force, in order to remedy the consequences of the violations found by the European Court. In Austria, Bulgaria, Germany, Greece, Lithuania, Luxembourg, Malta, Norway, Poland, Slovenia, the United Kingdom, France, Croatia and Switzerland, internal law establishes such a right. A number of states clearly allow for the possibility of judicial review of decisions by a broad interpretation of general constitutional or legal provisions, such as Belgium, Denmark, Spain, Slovakia, Finland and Sweden. The jurisprudence of the other member countries of the Convention contains sufficiently flexible provisions, which, if necessary, can be interpreted so that the review of final judgments in the appropriate situation was possible.

Review by the Supreme Court of claims for abolishing the earlier decision of the court after recognition of ECHR article / articles of the Convention breach

Finland has ratified the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and thereby recognized it as a part of its legal system, and the jurisdiction of the European Court of Human Rights (ECHR), by virtue of Article 46 of the Convention, ipso facto and without special agreement – obligatory for interpretation and application of the Convention and its Protocols in cases of alleged violation. Accordingly, since the decision of the ECHR implies acceptance by the respondent State of specific measures for its execution, the person against whom the violation of the Convention has occurred should be able to apply to the competent court for review of the judicial act, give rise to the complaint with the ECHR, and to be sure that his application will be considered.

The analysis of all the reviewed cases by the Supreme Court (later SC) to cancel the earlier decision of national courts allows authors to conclude that the SC of Finland considers the cases of citizens' complaints on violation of constitutional rights and freedoms in a particular case and as an exception, digresses from performing the duties assigned by the ECHR judgments based on the provisions of the Convention, if such derogation is the only possible

way to avoid violations of the fundamental principles and norms of the Constitution and chapter 31 of the Procedural Code.

The authors believe that in spite of the commitments taken up by Finland to make every effort for the realization of the right to a fair trial, in practice, a formalistic approach has to be noted.

In particular, the Supreme Court often refers to the earlier decision KKO: 2008:24³, which established that a conviction does not mean that the earlier made decision of the national court should be lifted. Using the example of the decision KKO: 2008:24, the Court noted that the legislation of 1960, concerning the abolition of the sentence that came into force, does not fit into the situation relating to the decisions of the European Court of Human Rights. In the same decision, the court stated that the Finnish legislation does not include specific provisions for the abolition of national convictions and the grounds for re-examination of cases on the basis of a violation of the ECHR violations except those of Chapter 31 § 2 sub-paragraph 3 of the Procedural Code for the submission of the claim deadline.

In practice, the Supreme Court of Finland, for example, in the decision (KKO: 2009:84)⁴ found that the European Convention on Human Rights as such does not oblige participating States to engage in the cancellation or annulment of the sentences of national courts in the statement of the European Court of violations of Article 6 of the Convention for fair trial. Prerequisites for further appeal, i.e. claim for annulment of the verdict and complaint application for judicial error (in particular this new case was solely about the complaint regarding a procedural error), it is necessary to assess each situation on the basis of the national law of the convention participant State.

During the period from 1995 to October 1, 2015 in 133 cases the ECHR found violations made by Finland of one or more articles of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. On the basis of the European Court decisions in the recognition of a violation of articles of the Convention the applicants filed multiple actions for cancellation of prior decisions to the Supreme Court.

After reviewing all the decisions of the Supreme Court of Finland for the period of 2010-2014 years, the authors present the following data. During this period, the Supreme Court

of Finland issued just **156 decisions** to change previously made decisions of the national courts, of which after the recognition of the ECHR violations of articles of the Convention 39 claims were reviewed.

The authors emphasize that on the one hand the Convention and its Protocols are important for Finland as a Participant State, as well as the case law of the ECHR, which the Supreme Court constantly refers to.

On the other hand, SC applies current national constitutional and legislative provisions, in particular Procedure Code of 1960 with 2005 amendment to abolish the court order, which was previously imposed and has entered into force.

As a result of consideration of claims based on the decisions of the ECHR recognizing one or more violations of articles of the Convention – none of the earlier decisions by the national courts of Finland were immediately and completely abolished in all the articles of the allegations of coercive measures, the full amount of the damage or the size of the court costs.

At the same time, the SC of Finland decides to abolish all or part of the charges that came into force of the decisions handed down by national courts, complaints that have not been filed and reviewed by the ECHR in violation of articles of the Convention.

As such an example, the authors cite the demonstrative decision made by the Supreme Court of Finland in KKO: 2011:109, the Supreme Court twice in 2011 returned the criminal case of Jippii Group Oyj for the review by the Court of Appeal of Helsinki. The Supreme Court referred to 21§ of the Finnish Constitution and article 6 of the European Convention, which guarantees everyone the right to a fair trial and judicial precedents of the European Court.

The conclusion in the investigation of suspicions from 2000-2011 in economic crimes has arrived in 21.12.2012 when, after 24 hearings, the Court of Appeal of Helsinki found 14 accused to be not guilty, abolished all 26 counts in the indictment and ordered the state to pay the defendants approximately 4 million euros legal costs. In reaching a decision the court took into account the earlier rulings of the ECHR in violation of Article 6 of the Convention [*Foucher v. France*, 18.3.1997; *Kahraman v. Turkey*, 31.10.2006; *V. v. Finland*, 24.4.2007].

Two of the acquitted, Ilpo Kuokkanen and Harri Johannesdahl filed a complaint with the ECHR on the 15.6.2012. The applicants

complained under Article 6 of the Convention of the lack of a fair trial, as the prohibition of reformatio in peius was not respected. The court had acknowledged that this prohibition was valid in the Finnish legal system but it had still decided the case at hand in a manner that completely ignored this prohibition. The Court declares the application inadmissible.

According to the authors of the criminal case of senior Inspector Keijo Suuripää most fully represents the real picture of the recognition of judgments of the ECHR and the protection of human rights in Finland, the period of the proceedings compared to the size of the gained benefit and the final judgment.

Keijo Suuripää was elected Chairman of the police rally driving club called Handcuff Team Police Finland ry. In May 1998, the applicant took part in a rally in Belgium with a car he had rented. As he was bringing the car back to Finland, the Customs Authorities took note of the fact that the registration of the car had been changed. They started a criminal inquiry into the matter. On July 7, 1998, the Office of the Prosecutor General decided that a police investigation should be carried out into whether the applicant had been aware of the change in the registration. The money 18,000 FIM (approximately 3,000 EUR) in question had been intended expressly as financial support for the applicant (the navigator) and another policeman (the driver) in the rally.

22.6.2000 Court of Appeal reversed the charges of taking bribes and unintended malfeasance presented by district public prosecutor. The public prosecutor appealed to the Supreme Court, in its decision from 13.6.2002 Suuripää was sentenced to a fine at the rate of 40-day income for bribery and payment received from the state crime of economic benefits for 3.027 euros⁵.

The applicant appealed to the ECHR. There has accordingly been a breach of Article 6 § 1 of the Convention in respect of the lack of a verbal testimony and a violation of Article 6 § 1 of the Convention in respect of the length of the proceedings.

After the judgment by the ECHR *Case of Suuripää v. Finland* on violation of Article 6 of the Convention the State Chancellor of Justice filed a lawsuit against the abolition of the Supreme Court decision from 13.6.2002 on the basis of procedural error, which could materially affect the final verdict. The Chancellor referred to a ruling by the ECHR from 12.1.2010 for

recognition of Finland's violation of Article 6, paragraph 1, when considering criminal cases, the Supreme Court ruled that a verbal testimony of Keijo Suuripää is not necessary.

In a case from 24.5.2012⁶ the SC referred to the Recommendation of the Council of Ministers of the Council of Europe – Recommendation No R (2000) 2⁷ on the re-examination of cases in national courts when the injured party did not have the time or opportunity to prepare his defence in the criminal proceedings. The ECHR found that the Supreme Court could not come to a decision and deal properly with the case without conducting verbal testimonies⁸.

The injured party did not have the time and facilities to prepare his or her defence in criminal proceedings, where the conviction was based on statements extracted under torture or on material which the injured party had no possibility of verifying, or where in civil proceedings the parties were not treated with due respect for the principle of equality of arms. Any such shortcomings must, as appears from the text of the recommendation itself, be of such a gravity that serious doubt is cast on the outcome of the domestic proceedings.

The decision from 24.5.2012 of the Supreme Court en banc of 12 judges overturned the earlier decision of the Supreme Court from 13.6.2002 and referred the case to the Judicial Chamber of the Supreme Court of five judges⁹. Trial Division of the Supreme Court consisting of 5 judges considered the case again on 08.10.2012. The state prosecutor demanded to sentence for receiving bribes and causing loss in economic benefits to the state by crime in the amount of 3.027 euros. In the new trial State prosecutor also claimed the loss to the state resulting from the economic benefits by committed crime in the amount of 3.027 euros. Suuripää also demanded that the Supreme Court, based on the abolishment of the decision, paid back the state penalty, loss to the state, the cost of witnesses and lawyers in the amount of 15,964 euros plus interest. The Supreme Court did not change the final result of the Court of Appeal as well as the demand for the return of Suuripää expenses previously paid to the state in a sum of 15,964 euros were left without review.

Also, according to the authors an important example of the lawsuit in the SC and a decision is the case of the former tax service expert Anna-Liisa Mariapori. Acting as a witness for the defence in court of Lappeenranta on the 3rd

of December 1997, which considered the case of tax offenses, Mariapori stated that senior tax inspectors Nissinen Grönroos has deliberately distorted the expert assessments in the tax decision not supported by the facts and that the inspectors are suspected of official crimes. The difference between the applicant's estimation of the defendant's taxable income and the estimation given by the tax inspectors was about 2.5 million Finnish Marks (about 494,000 euros). According to article 24 of the Criminal Code §10 Finnish court sentenced Mariapori to 4-month suspended prison sentence for defamation the person, and also ordered the state to transfer Mariapori books, CD-ROMs, as well as the possible copies, if in books and on subjects of manufacturing did not have any changes, Nissinen also had to pay for the anguish a sum of 5,000 euros. The court ordered Mariapori to pay legal costs to employees and the State Tax Service in the amount of 36 895.03 EUR, excluding accrued interest.

The European Court of Human Rights in *Mariapori v. Finland* (37751/07) on 6 July 2010 ruled that Finland in the verdict of Mariapori violated the 10th article of the Charter of Human Rights and the 1st paragraph of Article 6 of the Charter at the excessive length of the process. ECHR decided to pay compensation to Mariapori in a sum of 49,390 euros.

When considering a claim for an abolishment of the decision by the Supreme Court¹⁰ that has entered into force on the verdict, referring to the application in practice of Article 46 of the Convention believed that the ruling by the ECHR on *Mariapori v. Finland* not only obliges the Member States of the Treaty by the final judgment of the Treaty obligations and to pay compensation to victims, but also an obligation under the supervision of the European Committee of Ministers by the final supervision of the implementation of the decisions and the impact of the elimination of violations. At the same time, the Supreme Court referred to the earlier decision KKO: 2008:24, which established that a conviction does not mean that the earlier decision of the national court should be lifted anyway. As part of the criminal prosecution, the Supreme Court did not abolish criminal penalties, but only a consequence of the sentence, that is, repealed the probation period, which ended back in 31.7.2005. Officially Finland has fulfilled its obligations on the basis of the Resolution of the ECHR and the recommendations of the EU Parliament «Towards decriminalisation of

defamation», in accordance with which Finland has pledged to repeal all decisions on the limits of freedom in cases of libel and freedom of speech.

SC ruled that because the prosecution of Mariapori has not been lifted, there is no reason to oblige the government to compensate the cost of the Supreme Court. The Supreme Court found no reason to cancel the sentence in particular compensation damages to Nissinen in the amount of 5.000 euros. SC also ruled that designated compensation set by the European Court was sufficient for the state to cover legal expenses that Mariapori should compensate plaintiffs, due to there being no grounds for overturning a verdict in this part. In other parts of the claim SC has ruled that there is no viable cause for the abolition of the sentence pursuant to article 31 8§ Procedure Code of Finland. SC noted that Court of Appeal reversed the decision only in part of the criminal sentence, which, as stated above, was conditional and validity ended more than 6 years ago. This case clearly characterizes the State using the Supreme Court as a tool to evade execution of judgments of the European Court. This is just one of many such cases in which the SC of Finland adheres to this policy in the process of interpretation of the European Court.

According to the authors the most telling example in the application of constitutional or legislative rules, terms of cases, the size of the legal costs and the impact of the final decision of the Supreme Court of Finland for changes in legislation and the importance of this decision for the applicant to be considered at all stages of the national courts of Finland and of the ECHR. From 1994 to 2010, is the criminal process of brothers Kari and Jussi Uoti.

The late 80's saw an investigation of economic crime, where LSP-bank suffered losses amounting to about 134 million euros from unpaid real estate investments. The suspect in this case was a businessman and lawyer Kari Uoti in December 1997 affidavit of liability for perjury did not report part of their property during the preliminary investigation on suspicion of serious tax crimes related to the sale of shares in 1993 of Interbank. Kari Uoti believed that during the criminal investigation into suspicions from the 90s, and also in the investigation of serious crime of the debtor he had no obligation to report his personal assets to their bankruptcy property manager and that the suspect had the right to remain silent.

Jussi Uoti was declared bankrupt in 1997 and

ordered in December 1998 under oath to make an inventory of the bankruptcy estate. At the same time, he was charged with the crime of tax debtor for the amount of the debt of 87 million euros and tax fraud under aggravating circumstances. Suspect affidavit of liability for perjury concealing from the bankruptcy administrator of the property, transferred to offshore companies.

In 1999, the district court of Helsinki sentenced Jussi Uoti to 5 years and 8 months, and Kari Uoti to 6 years in prison, which came into force in 2001, after consideration of the case by the Court of Appeal in Helsinki. The authors agree with the conclusion of a professor and a judge of the ECHR from Finland (1995 – 2008) and the reviewer's doctoral thesis by Kari Uoti (doctoral thesis on the subject of a fair trial before the Court written during his incarceration). It should also be borne in mind that the national court should be aware not only of the European Convention on Human Rights, but also occurred on its base established legal practice because the law enforcer shall also comply with the legal norms arising from decisions of the European Court of Human Rights [Pellonpää. 2005, p.61.].

21.3.2006 the district Court of Salo rendered the decision which sentenced Kari Uoti for a grievous offense as the debtor to 6 months and 20 days in jail and former director of the Bank Interbank Juha Sorvisto to one year and 6 months in prison, as well as ordering payment of damages of more than 12 million euros to property bankruptcy management company Arsenal.

7.1.2007 ECHR found a violation of Article 6 of the Convention and pointed to the long-term of procedural time with the case of Kari Uoti starting in August 1994 and lasting 11 years and 7 months and has ordered the respondent State to pay 5.220,24 Euros for legal costs compensation. October 23, 2007, the ECHR ruled that the case of Jussi Uoti holds that there has been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (d) of the Convention taken together; has been no violation of Article 6 § 2 of the Convention.

The court of second instance commuted his sentence in Helsinki with Kari Uoti to serve 4 months in prison. Finland's Supreme Court in its judgment from 04.17.2009 indicated that Uoti had no right to evade testifying under oath, found him guilty of the crime and sentenced to 5 months and 10 days imprisonment.

Four days after that 21.04.2009 the ECHR found a violation by Finland of Article 6 § 1 of

the Convention similar to the case of *Marttinen v. Finland*. Four days later, on April 21, 2009, the Court delivered its judgment in the case *Marttinen v. Finland* (no. 19235/03, 21 April 2009) in which it found that there had been a violation of the applicant's right to silence and his right not to incriminate himself guaranteed by Article 6 § 1 of the Convention "... *The application of the right not to incriminate oneself [as provided for in the Convention] to the debt recovery procedure might hinder effective enforcement without cause*".

The Supreme Court of 20.10.2009, for the first time, with reference to the recognition of a violation by Finland in *Marttinen v. Finland* abolished criminal conviction of Kari Uoti, as well as freeing him from paying the bankruptcy mass of 2.189.982, 62 USD and 3.006.754,91 DEM.

At the same time, this solution cannot be considered to have completely abolished the previous sentence. While cancelling a prior ruling by the Supreme Court in regards to the prison sentence of 5 months and 10 days, the court has not overturned decision that Kari Uoti previously imputed in terms of weight of the total Bankruptcy payments of 1.187.981,63 EUR and 1.557.181,76 USD (this ruling should not be confused with the verdict of the Court of Appeal of Helsinki from 30.03.2001 which defined a punishment of 6 years).

In December 2006, the district Court of Salo sentenced Jussi Uoti to 1 year and 2 months in prison. The Court of Appeal of Turku has determined criminal penalties of imprisonment for 11 months for tax fraud in a large scale (shares of the company housing and property valued at more than 11.4 million euros) in accordance with paragraph 1 of persecution.

In 2008, Jussi Uoti submitted a claim for abolishment of the sentence the Court of Appeal of Turku and 2.12.2010, the Supreme Court ruled that the required information during an investigation of bankruptcy has been associated with a criminal case under consideration and based on the legal practice of the European Court of Human Rights of a crime suspect was not obliged, in this situation, to assist in clarifying his guilt when he was accused of a felony of the tax debtor. On 2.12.2010 in its decision the Supreme Court quashed the charge brought against Jussi Uoti as a felony tax debtor. 2 count – forgery of a document – The sentencing court found sufficient and final penalty appointed by

absorption of less severe by stricter punishment. The court freed Jussi Uoti from covering legal costs of bankruptcy estate in the district and appellate court in the amount of 170.756,09 euros. The rest of the appellate court decision SC left unaltered.

Among those convicted by Court of Appeal of Turku in 2006, together with Kari Uoti was the former director of Interbank Juha Sorvisto, sentenced to 1 year and 6 months imprisonment. The court also awarded damages to the Arsenal bank of 11 million euros.

In the case of Case of *Sorvisto v. Finland*¹¹ ECHR found a violation of Article 6 § 1 and 13 of the Convention on account of the excessive length of civil court proceedings and the lack of effective mean of juridical protection in this respect. The Court also ordered the respondent State to pay non-pecuniary damage as well as for resulting costs and expenses.

When considering a claim for abolition of Sorvisto's sentence, SC pointed out that the recognition of a violation by the ECHR is not a valid reason to cancel the decision of the national court in accordance with section 4 § 8 Chapter 31 of the Procedural Code for abolition of the previous sentence ruled by the court and as a result has dismissed the claim.

Also, in the case of the Uoti brothers the LSP Bank lawyer Ari Lehtonen was convicted for 4 years and 6 months imprisonment with an estimate damages of 23.5 million euros. On the 17.2.2003 The Supreme Court rejected his case review and Lehtonen filed a complaint with the ECHR. The ECHR found that in the Case of *Lehtonen v. Finland*, no. 11704/03. 13 June 2006. Holds that there has been a violation of Article 6 § 1 and a violation of Article 13 of the Convention. Despite the violations of the Convention, the Supreme Court examined the three claims made by Ari Lehtonen, two of which were dismissed and one is currently under consideration.

In the case of Kari Uoti, former professor of commercial law (stripped of his rank after the verdict) and Doctor of Law, Ari Huhtamäki, was convicted under article of non-confidence to the debtor for concealing assets of Kari Uoti during the bankruptcy. When considering a claim from 22.6.2010 for abolition of the criminal conviction, the Supreme Court ruled that, although the case mentions the overturned verdict for Kari Uoti and the charges were dropped, this does not mean that the accusation directed at Huhtamäki can be dismissed. September 29, 2009 Huhtamäki filed

a complaint with the ECHR and on the 6 March 2012 European Court of Human Rights holds that there has been no violation of Article 7 of the Convention.

**The value of the judgment by the ECHR
on *Marttinen v. Finland*
for further changes to the legislation
of Finland**

A particular important role in the jurisprudence of Finland was played by a decision from 2009 by ECHR *Marttinen v. Finland* and subsequent ruling by the Supreme Court to abolish an earlier criminal conviction of Kari Uoti, which marked the beginning of revisions in Finnish legislation and subsequent amendments, which provide guarantees for suspects in criminal cases in accordance with the universally recognized norms of international law. The Ministry of Justice has recognized that the current system in which users of the law directly apply § 1 § 21 of the Constitution of Finland, as well as the International Covenant on Civil and Political Rights, and orders relating to legitimate judicial practice agreements on civil rights, did not work so that the control procedure of Bankruptcy was sufficiently clear and predictable. Ministry of Justice of Finland, in January 2010 has appointed a working group to amend the Law on Bankruptcy and renovate 17th chapter of the Procedural Code. Finnish Bankruptcy Law, as amended, came into force on 01.01.2013, the effect of the new article "Protection against self-incrimination" 5 a § [31.1.2013 / 86] entered into force on 31.1.2013: "If the debtor is a suspect in pre-trial investigation or accused of a crime, he is not obliged to give the bankruptcy administrator information on the facts on which the suspicion is based".

Nevertheless, the authors also stress that the case of *Marttinen* lasted for more than 9 years and under consideration of the application for abolition of the sentence SC ruled that the grounds for the quashing of the final decision of the court stated in accordance with chapter 31 § 8 are not available. Basis for refusal of *Marttinen* criminal conviction abolition by the Supreme Court are in reference to the case of Kari Uoti KKO: 2009:80 and national legislation. SC pointed out in the decision that the court ruling on human rights with the delay shows that *Marttinen* should not have been sentenced to pay a court fine for failing to appear in court. *Marttinen* still has not paid his court fine imposed for failure to appear in court

as well as not substitute the payment of a fine by serving a prison sentence. The Supreme Court determined that the amount of the fine imposed by the court expired five years after the decision of the court, so a decision on the payment of the fine is no longer enforceable. Subsequently *Marttinen* was not hurt, and no longer suffers from the negative consequences of a decision on the payment of the fine. Thus, the Supreme Court held that in this case there are no grounds on which the court decision that has entered into force might be revoked in accordance with Chapter 31, § 8 of the Procedural Code.

And further reference to the decision KKO: 2009:80 in the case of Kari Uoti was applied by the Supreme Court more than 50 times, but this time as basis for not sufficient grounds to justify an abolition of the sentence.

**Review by the Supreme Court of claims
from 12.12.2014 regarding
a breach of the *ne bis in idem* principle**

The authors also cite as an example to 4 ECHR decisions against Finland from 20 May 2014. In two of them the ECHR found a violation of the principle of *ne bis in idem* and Article 4 of Protocol No. 7 to the Convention and ordered the respondent State to pay compensation for moral damages and all the legal costs [Case of Glantz, Nykänen, Häkkä, Pirtimäki]. All four, as well as J. Kangasvieri T. Rintala with reference to the recognition of violations of the ECHR from 20.05.2014, have applied for abolition of the earlier decisions.

12.12.2014 The Supreme Court found in all 6 of the decisions that the conditions of revocation should be evaluated on the basis of national legislation, even if the basis of an application is a conviction of the ECHR.

When considering a claim Mikko Nykänen, the Supreme Court referred to the decision *Pirtimäki v. Finland*¹². Even assuming that it had in fact been the applicant who was making the tax declaration in both cases, the circumstances were still not the same: making a tax declaration in personal taxation differs from making a tax declaration for a company as these declarations are made in different forms, they may have been made at a different point of time and, in the case of the company, may also have involved other persons.

According to the claim by Rintala H2013 / 244 from 12.12.2014 the Supreme Court refused to

examine the allegations of the tax fraud on a large scale in other parts of the charges and referred the case to the judicial board composed of five judges.

When considering a claim for abolition of the sentence in the KKO: 2014:95¹³ the Supreme Court pointed out that the decision of the ECHR does not imply that the finding of a violation of the Convention require the abolition of the sentence. In the jurisprudence of the Supreme Court there are many cases, which request dismissal of such decisions made by national courts.

SC noted that the decision of the KKO: 2009:80 concerning the circumstances (self-incrimination suspect in bankruptcy), which was not taken into account in the legislation adequately, but which was later rectified. According to the SC it would be difficult to apply a fundamentally new trial prerequisites as an additional method of legal protection at the stage of appeal, putting the parties of process in difficult situation. Therefore, SC determined that the correction or cancellation of the final sentence could cause problems to the other parties of the process and make it difficult to determine the possibility for clarification of the case in the new proceedings.

Although the ECHR stated a violation of human rights, the SC felt it was irrelevant that the procedure in the Court of Appeal corresponded to the interpretation of the legislation active at that time, which had in the decisions of the Supreme Court of the KKO: 2010:45; KKO: 2010:46, and the KKO: 2010:82 on the contents of the principle of prohibition of *ne bis in idem*.

The Supreme Court decision in the case of Kaj-Erik Torsten Glantz consists of 34 pages and 26 references to the decisions of the ECHR and 12 references to the earlier decisions of the Supreme Court, which provides a ground for refusal for abolition of the verdict by the national court. The Supreme Court referred to Chapter 31 § 8 of the Procedural Code, according to which the sentence in a criminal case can be revoked in favour of the defendant, if the decision was based on a clearly erroneous application of the law. Supreme Court has revoked an action of only one of 8 counts in the rest of the claim and referred the case to the judicial board of the five judges.

The authors refer to the dissenting opinion of Judge Huovila in this case. In 2005 amendments to Chapter 31 part 2 § 3 of the Procedure Code of Finland came into force. Resolution refers to situations where the European Court of Human Rights or other international court or the supervisor in the proceedings pointed to a procedural error.

In many decisions, the Supreme Court established that the conditions of revocation should be evaluated on the basis of national legislation, even if the basis of an application is a conviction of the ECHR. According to this estimated including the acknowledged whether Court of Human Rights recognized by the inaccuracies so great that in accordance with Chapter 31, § 1, paragraph 4 of the Procedural Code, could significantly affect the outcome of the case. The starting point is still determined by the fact of violation of human rights, procedural error, as well as a violation of the procedure in this position in the proceedings.

When considering a claim for abolition of Jouni Kangasvieri's previous criminal convictions by Court of Appeal, the Supreme Court in its decision from 12.12.2014 referred to the ECHR ruling handed down in the recognition of Finland violation of Article 4 of Additional Protocol 7 of the Convention. In considering the general aspects of the assessment for legal remedies relating to the practice of estimated changes that came into force by the verdict, the Supreme Court referred to the judgment of the Court of the European Union. When referring to the verdict in the case *Transportes Jordi Besora*, C-82/12, EU: C:2014:108, the Court recalled the importance of the principle of the force of law and the legal order of the European Union and the national legal system. The Supreme Court noted that it is important to the stability of the law and legal relations to ensure a proper implementation of justice.

Kangasniemi in his claim demanded the abolition of the decisions by the district and appellate courts, as well as part of the damages awarded in four serious tax crimes. SC determined that verdicts for serious tax offenses are not changed or cancelled. In fact there is also no reason for change or cancellation as part of legal redress sentence on the basis of these crimes. SC noted Kangasniemi requirements in this part.

The authors note the inconsistency of the position by the Supreme Court and refer to one of the court-abolished sentences, not previously considered by the ECHR. The authors have already referred to the abolition of all charges for tax crimes in *Jippii Group Oyj*. Also, the Supreme Court considered a claim for cancellation of Heikki Kotamaa's final judgment of the court in which Kotamaa demanded the abolition of the punishment of 4 counts of tax crimes on a large scale and accounting offenses, and the refund of expenses made to the lawyers and witnesses.

Kotamaa referred to the earlier decision KKO: 2008:45, in which the verdict of the district and appellate courts has been cancelled under Chapter 31 § 8 point 3 of the Procedural Code. The Supreme Court referred to the decision *Zolotukhin v. Russia*¹⁴ on 10.2.2009 a violation of article 4 of the Protocol number 7 to the Convention.

The Court takes the view that Article 4 of Protocol No. 7 must be understood as prohibiting the prosecution or trial of a second “offence” in so far as it arises from identical facts or facts which are substantially the same.

In that part, in which the Court of Appeal sentenced Kotamaa to personal income tax on tax evasion, court determined that it is indisputable that the scheduled increase in the tax for the tax period 1998 and 1999 were finally assigned to the indictment on 18.2.2008. Then the Court of Appeal had to leave the accusation without consideration. Therefore, the questionable circumstances of the proceedings are the basis of which a final judgment of the Court can be cancelled due to miscarriage of justice. Despite the fact that in accordance with Chapter 31, § 2 point 2 of the Procedural Code the deadline has expired prior to Kotamaa submitting his claim to the Supreme Court.

Nevertheless, the Supreme Court ruled that the verdict of the Appeal Court is to be cancelled under Chapter 31 § 8 of the Procedural Code, because this verdict is based on clearly erroneous application of the law. The Supreme Court reversed the decision of the Court of Appeal from 16.6.2009 regarding tax crimes on a large scale and in terms of the consequences of punishment, as well as part of the costs of defence and the witnesses, and sent the case back for a new trial in the Court of Appeal.

Kari-Pekka Pietiläinen appealed to the Supreme Court, citing a ruling by the Court on 22.9.2009 and the final judgment of the ECHR from 18.11.2009, in which the Court found that the Court of Appeal had to allow the applicant's lawyer to represent him, even in his absence. The agenda of the Court did not indicate that one day of absence will be regarded as the absence of the entire hearing. The Court found that in violation of paragraph 1 of Article 6 of the Convention in conjunction with sub-paragraph “a” of paragraph 3 of Article 6 of the Convention. According to § 31 Section 2, paragraph 2, of the Procedural Code a complaint may be filed within 6 months from the date when the verdict came into effect. In accordance with § 31, chapter 2, paragraph 3 of the legal proceedings in Finland Pietiläinen had

to refer the case for consideration no later than 22.3.2010. Pietiläinen submitted an appeal to the Supreme Court on 17.5.2010 or later. On this basis, the case was dismissed.

Results and evaluation

In judicial practice, the Supreme Court saw a small proportion of cases, which warranted extraordinary conditions where appeals were assessed in connection with the new decisions by the ECHR in the applicant's favour. At the same time the principle of equality does not require that the breach of procedural procedure that is filed within the stipulated period would lead to the annulment of claim for the cancellation of prior ruling on the basis of the ECHR judgments. In recent decisions, the Supreme Court increasingly and repeatedly refers to the decisions and case law of the ECHR, in detail justifying the reason for refusal, referring to international practice and its own case law. In practice, after finding a violation of the ECHR by the respondent State of Articles of the Convention, none of the earlier decision were abolished completely, and the timing of consideration of cases as well as the amount of legal costs point to a weak defence of human rights and the need for radical change of the existing situation in the judicial system. On the other hand 251 examined claims, to change a previous conviction or return cases in the lower courts, point to the imperfections of judicial system in Finland.

During the study, 133 ECHR judgments against Finland in the period 1995 – 2015 year were analysed, which found violations of articles of the Convention. From this analysis, consideration of the grounds for rejection of claims absolving prior rulings by the national courts the authors make the following conclusions.

1. In accordance with the provisions of Article 46 of the Convention, interpreted by taking into account the recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe NR (2000) 2 on January 19, 2000 “to review the cases and resumption of proceedings at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights”, the basis for judicial review of the act due to new circumstances is not only based of violation by Finland established in the European Court but also the Convention or the Protocols. In this regard, it should be appreciated that a judicial act is subject to review in the event that the applicant continues to suffer the adverse

effects of such an act and paid compensation to the applicant awarded by the Court pursuant to Article 41 of the Convention does not provide a remedy and freedoms.

2. When a court considers whether to revise the judicial act a causal link between the breach of the ECHR Convention and the adverse consequences that the applicant continues to suffer should be considered.

3. The principle of the presumption of innocence, provisions of paragraph 2 of Article 6 of the Convention, is one of the main aspects of a fair trial in the criminal case law.

4. On the basis of Article 46 of the Convention, taking into account recommendations for revision in case of violation of the procedural rights of individuals found by the European Court, the Supreme Court in the revision of the judicial act must eliminate the violation of the Convention or the Protocols thereto. The Supreme Court must take the same stance as a court in Strasbourg and adopt a final judicial act, instead of taking the decision to return the case to the appellate court.

Conclusions and evaluation

Based on the study of the Supreme Court of Finland's decisions, it is possible to make the following conclusions. The Supreme Court, after the decision by the ECHR against Finland in the review of cases and applications for cancellation of the sentence, makes decisions by applying national legislation and guided by the protection of national government agencies and are not guided by the principles of the rule of international law.

The European Court of Human Rights has repeatedly pointed out that the execution of the decision rendered by any court must be regarded as an integral part of a fair justice – otherwise, if the national legal system permits that a final, binding judicial decision may remain unfulfilled, “right to a court ‘becomes illusory (Case of *Hornsby v. Greece*)¹⁵. Execution of a judgment given by any court must therefore be regarded as an integral part of the “trial” for the purposes of Article 6 (art. 6).

Regarding the position of the ECHR on the implementation of their decrees, is it assumed that the specific means by which the national legal system will run, is placed on the respondent State in accordance with Article 46 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, obligation are elected as a general rule, by the respondent State, provided that these

means will be compatible with the findings of the relevant decision of the European Court of Human Rights; resolve the issues of interpretation and application of national legislation should be conducted by national authorities, namely the judiciary; such discretion as to the manner of execution of the European Court of Human Rights reflects the freedom of choice inherent obligation under article 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the fundamental obligation of States parties to ensure certain rights and freedoms. Case of *Scordino v. Italy* (no. 1), no. 36813/97. March 29, 2006. Since the national judicial act is not subject to revision in the international jurisdiction, the state made a commitment to adopt the final judgments of the ECHR, which require abolition of prior judicial decisions made in the framework of national jurisdiction and must be entered in the national legislation of a mechanism to restore the rights of applicants.

For example, in *Matti Kangasluoma v. Finland*¹⁶, the ECHR unanimously concluded that there had been a violation of Article 6 § 1 of the Convention and noted that the respondent State has not brought any examples of legal practice, showing the ability to rectify this situation by means of such legal remedies. The Court found that the respondent State failed to demonstrate to the Court that the applicant's situation would be corrected with the help of preventive or compensatory measures after he would use these remedies. The authors emphasize that the Supreme Court has left the 9 claims by Kangasluoma without consideration.

Some countries have already developed and adopted the relevant legislation (for example, Slovakia, Bulgaria, France, Russia, Serbia etc.), while others have gone through a broad interpretation of the existing rules on the review of cases.

The authors concluded that despite numerous references to the case law of the ECHR, the Supreme Court of Finland decides by national legislation, in particular Procedure Code in 1960. Therefore, despite the fact that the first attempts were made for the implementation of the legal system of the Finnish judicial precedent as a source of law in the form of judgments and commitment of their decisions, and the mechanism for the functioning of judicial precedent requires improvement and amendments to the legislation.

According to the authors there a distinct lack of compatibility of Article 6 of the Convention

with the regulatory provisions of the Finnish legislation, in particular in a Procedural Code of Finland having no grounds for overturning a verdict, based on the recognition by the ECHR, with violations of articles of the Convention, leading Supreme Court of Finland not making

decisions on abolition of prior court decisions which have entered into force, thereby avoiding both the implementation of decisions made by the ECHR and severe need to improve and update the national legal system to guarantee opportunities *restitutio in integrum* for the injured party.

References

- ¹ HE 184/1997 [the Government Bill for the enactment of the Openness of Government Activities Act (HE 184/1997)].
- ² Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Right. (Adopted by the Committee of Ministers on 19 January 2000 at the 694th meeting of the Ministers' Deputies) i. 3.
- ³ Judgment of Supreme Court, case of Selistö on 14.03.2008.
- ⁴ Judgment of Supreme Court, case of Eino Laaksonen on 27.10.2009.
- ⁵ Judgment of Supreme Court KKO: 2002:51, 13.6.2002.
- ⁶ Judgment of Supreme Court R2010/116, 24.5.2012.
- ⁷ Recommendation No R (2000) 2. Art. 12.
- ⁸ "...in the circumstances of the present case, the Supreme Court could not adequately resolve the applicant's case without holding an oral hearing", para 48. ECHR, Case of *Suuripää v. Finland*.
- ⁹ Judgment of Supreme Court H2010/116, 24.5.2012.
- ¹⁰ Judgment of Finnish Supreme Court, KKO: 2011:100, 22.11.2011.
- ¹¹ Case of *Sorvisto v. Finland*, no 19348/04, 13 January 2009.
- ¹² Case of *Pirtimäki v. Finland*. Application no 35232/11, 20 May 2014.
- ¹³ Judgment of Supreme Court of Finland KKO: 2014:95. Case of *Glantz*, 12.12.2014.
- ¹⁴ Case of *Zolotukhin v. Russia*. No. 1493903. 10 February 2009.
- ¹⁵ Case of *Hornsby v. Greece*. Application no.18357/91, 19 March 1997.
- ¹⁶ Case of *Kangashuoma v. Finland*, Application no.48339/99, 20 January 2004.

Anotācija

Rakstā tiek pētīts spēkā stājušos tiesas nolēmumu pārskatīšanas pamatojums un procedūra sakarā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas konstatētajiem Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas pārkāpumiem lietas izskatīšanā Somijas Augstākajā tiesā, sakarā ar ko iesniedzēs vērsies Eiropas Cilvēktiesību tiesā.

Autori pauž viedokli, ka Konvencijas 6. panta nepietiekoša korelācija ar Somijas likumdošanas aktiem izvirza nepieciešamību nacionālajā tiesību sistēmā uzlabot cietušās puses *restitutio in integrum* garantijas.

Аннотация

В статье рассматриваются основания и процедура пересмотра судебных постановлений, вступивших в законную силу, после установления Европейским Судом по правам человека нарушения положений Конвенции о защите прав человека и основных свобод при рассмотрении Верховным судом Финляндии дел, в связи с принятием решения, по которому заявитель обращался в Европейский Суд по правам человека.

По мнению авторов, недостаточная совместимость 6 статьи Конвенции с нормативными положениями финского законодательства требует необходимости улучшения в национальной правовой системе возможностей гарантий *restitutio in integrum* для потерпевшей стороны.

IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU PROCESUĀLĀS FORMAS IEVĒROŠANAS NOZĪME KRIMINĀLPROCESĀ

Dr. iur. Marina Sumbarova,

Baltijas Starptautiskās akadēmijas asociētā profesore, Latvija

Raksta mērķis – dažu izmeklēšanas darbību procesuālās formas problemātisko aspektu izpēte.

Pētījuma uzdevumi – kriminālprocesuālo formu raksturojuma un izmeklēšanas darbību satura noteikšana, to analīze, ievērojot pierādījumu attiecināmības, pieļaujamības, ticamības noteikumus. Kā arī kriminālprocesuālās prakses analīze jautājumos par lēmumu pieņemšanas procesuālās formas ievērošanu.

Pētījumā izmantotas dažādas metodes, tostarp dialektiskā izziņāšanas metode, tiesiskā salīdzināšana, loģiskā, juridiskā un konkrēti socioloģiskā metode.

Šis pētījums, kā arī virkne citu autore pētījumu¹, iekļauj jautājumus, kas nosaka galvenos noziedzumu izmeklēšanas kvalitātes virzienus, savukārt šajā rakstā autore izskata jautājumus, kas saistīti ar izmeklēšanas darbību procesuālās formas ievērošanu.

Problēmas, kas nosaka izmeklēšanas kvalitāti, ir cieši saistītas ar tiesisko politiku.

Politika, saskaņā ar skaidrojošo vārdnīcu, ir „valsts varas un valsts pārvaldes iestāžu darbība, kas atspoguļo valsts sabiedrisko iekārtu un ekonomisko struktūru, kā arī partiju, citu organizāciju un sabiedrisko grupējumu darbību, kas tiek noteikta ar to interesēm un mērķiem”²; atbilstoši svešvārdu vārdnīcai tā definēta kā „sabiedrisko šķiru, partiju un grupu darbība, kas tiek noteikta ar to interesēm un mērķiem, kā arī valsts varas un valsts pārvaldes darbība, kas attēlo šīs sabiedrības sociālekonomisko dabu”³.

Tiesiskā politika – tā tomēr nav tik daudz cīņas par varu sfēra, bet gan darbība, kas saistīta ar tiesiskā regulējuma stratēģijas izstrādi un tās īstenošanu. Franču jurists Ž. Karbonjē šajā sakarā izteicies šādi: „Juridiskā un politiskā atšķiršana tiek apgrūtināta ar to, ka politika pieļauj vismaz divas interpretācijas. Ar politiku var izprast jebkuru darbību, kas pakļauta noteikta mērķa sasniegšanai, un šādā skatījumā var runāt par juridisko politiku (likumdošanas politika, noziedzības apkarošanas politika – kriminoloģiskā politika)”⁴.

Jebkuras politikas mērķis ir noteiktas izmaiņas sabiedrības dzīvē. Kriminālpolitikas

mērķis ir noziedzības apkarošana, kas izpaužas maksimāli iespējamā kontroles nodrošināšanā pār noziedzību, tas ir, tās pieauguma apturēšana, bet perspektīvā – noziedzības kvantitatīva un kvalitatīva izmaiņšana. Kriminālpolitika ir nesaraucami saistīta ar sarežģītiem sabiedrības attīstības likumsakarību noteiktiem procesiem, kuri tieši vai netieši ietekmē kriminālpolitikas saturu, tās formēšanu un īstenošanu. Šos procesus ietekmē ekonomiskie faktori (ekonomikas attīstības līmenis, īpašuma formas, to veidi u. c.), labvēlīgs ekonomiskais stāvoklis ļauj valsts kriminālpolitikā noteikt augstākus mērķus, radīt fundamentālu materiālo bāzi to īstenošanai, izvēlēties humānākas politikas realizācijas metodes⁵.

Profesors V. Zahars uzskata, ka Latvijā ir pietiekami attīstīta kriminālpolitika – tai ir attīstīta normatīvā bāze, labi izstrādāti politikas plānošanas dokumenti utt. Turklāt daudz tiek darīts tiesībsargājošo institūciju darbības efektivitātes uzlabošanai⁶.

Profesors A. Vilks norāda, ka tajā pašā laikā var atzīt, ka krimināltiesiskā, kriminālprocesuālā, administratīvi tiesiskā, sodu izpildes politika u.c. krimināltiesiskās politikas veidi var eksistēt un funkcionēt patstāvīgi, pirmkārt, teorētiski konceptuālā līmenī, otrkārt, balstīti uz vēsturiski noturīgām tradīcijām⁷.

Noziedzumu izmeklēšanas kvalitātes problēmas ir neatņemama kriminālprocesuāli tiesiskās politikas daļa.

Zinātnieku viedokļi attiecībā uz kriminālprocesuālo politiku ir visai atšķirīgi:

“Mūsdienu kriminālprocesuālā politika ir mērķtiecīga, zinātniski pamatota, secīgi sistēmiska vispirms valsts iestāžu un amatpersonu darbība efektīva kriminālprocesuālās regulēšanas mehānisma izveidošanai, kriminālprocesuālās darbības optimizācijai ar mērķi realizēt kriminālās tiesvedības uzdevumus, kriminālprocesuālo attiecību subjektu tiesību, brīvību un interešu pilnīgai aizstāvēšanai”⁸.

“Kriminālprocesuālās politikas patstāvības noteikšanas pamatā ir izpratne, ka “jebkurai

procedūrai, jebkurām procesuālām normām, kas apkalpo materiālās tiesības, izņemot šādas apkalpošanas funkcijas” ir patstāvīga saturiska vērtība”⁹.

Ņemot vērā iepriekš norādīto, vispirms ir jāatzīst, ka viena no galvenajām prasībām izmeklēšanā un lēmumu pieņemšanā kriminālprocesa ietvaros ir procesuālās formas ievērošana.

Kriminālprocesuālās darbības un procesuālo darbību regulējums iekļauj Kriminālprocesa likuma normu noteikto darbību veikšanas un lēmumu pieņemšanas secību, procesuālās darbības gaitas un rezultātu fiksācijas noteikumus, procesuālo lēmumu pieņemšanas kārtību.

Veicot krimināllietu analīzi ar mērķi noteikt, vai izmeklēšanas darbībās kriminālprocesā tiek ievērota likumā noteiktā procesuālo darbību forma, autore konstatēja, ka noteiktos gadījumos tiek pieļautas zināmas atkāpes.

Izmeklēšanas darbību jēdziens iekļauts Kriminālprocesa likuma¹⁰ 138. panta pirmajā daļā – „izmeklēšanas darbības ir procesuālās darbības, kas vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā”, kas lielā mērā sakrīt ar iepriekš zinātnē dominējošo viedokli¹¹.

Konstatējot Kriminālprocesa likuma normu pārkāpumu izmeklēšanas darbību veikšanas laikā, ziņas par faktiem var zaudēt pierādījumu nozīmi.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 127. panta pirmo daļu pierādījumi kriminālprocesā ir jebkuras likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem, kurus kriminālprocesā iesaistītās personas savas kompetences ietvaros izmanto pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai neesamības pamatošanai.

Par nepieciešamām pierādījumu īpašībām tiek uzskatītas: attiecināmība, pieļaujāmība, ticamība, spēks (nozīmība), pietiekamība¹².

Procesa virzītājam ir jāizvērtē kriminālprocesā esošie pierādījumi, ņemot vērā to iepriekš uzskaitītās īpašības.

Saskaņā ar teorijā pausto, pierādījumu attiecināmība ir katra pierādījuma nepieciešama īpašība, ko raksturo saikne ar pierādījuma priekšmetā ietilpstošiem faktiem un apstākļiem¹³.

Pierādījumu pieļaujāmība – tā ir tāda pierādījumu īpašība, ko raksturo turpmāk norādītie kritēriji: 1) faktu par izmeklējamu nodarījumu vākšanu veic tikai persona, kura ir tiesīga to darīt; 2) faktu vākšana tiek veikta tikai no avotiem, kas tieši un nepārprotami ir norādīti kriminālprocesa likumā; 3) faktu vākšana notiek pilnīgā atbilstībā

ar kriminālprocesa likumā norādīto kārtību; 4) faktu vākšanas rezultāti ir pareizi procesuāli noformēti¹⁴.

No iepriekš minētā izriet, ka ir svarīgi noteikt, ka procesuālās formas ievērošana ir cieši saistīta ar pierādījumiem, kurus procesa virzītājs pirmstiesas izmeklēšanas un iztiesāšanas gaitā ievāc kriminālprocesā.

Tāpēc, izskatot ar izmeklēšanas darbību procesuālās formas ievērošanu saistītos jautājumus, autore uzskata par lietderīgu atzīmēt, ka, pirmkārt, ja pierādījumi nav attiecināmi un ir apšaubāmi, tad pierādīšanā tos nevar izmatot. Izmeklēšanas darbībām, kuras veic procesa virzītājs, ir jābūt pareizi procesuāli noformētām. Par procesuālu dokumentu tiek uzskatīts procesuālās darbības protokols.

Kriminālprocesa likuma 21. nodaļā “Protokoli” ir iekļautas trīs kriminālprocesuālās normas: procesuālās darbības protokols; protokola saturs; iepazīstināšana ar procesuālās darbības protokolu.

Saistībā ar izmeklēšanas darbības protokolu pastāv vairāki pamatnoteikumi. Tas tiek noformēts izmeklēšanas darbības gaitā vai tieši pēc tās pabeigšanas. Protokols var tikt uzrakstīts ar roku vai noformēts ar tehnisko līdzekļu palīdzību. Veicot izmeklēšanas darbības, var tikt izmantota arī stenografēšana, fotografēšana, filmas uzņemšana, audio un video ierakstīšana.

Protokolā norāda: izmeklēšanas darbības norises vietu un datumu, laiku, kad darbība uzsākta un pabeigta ar precizitāti līdz minūtei; personas, kura noformēja protokolu, amatu, vārdu un uzvārdu; katras personas, kura piedalījās izmeklēšanas darbībā vārdu un uzvārdu, bet nepieciešamības gadījumā – tās adresi un citus personas datus.

Protokolā tiek aprakstītas procesuālās darbības tādā kārtībā, kādā tās tika veiktas, šo darbību gaitā atklāti šim kriminālprocesam būtiski apstākļi, kā arī tiek izklāstīti personu, kuras piedalījās izmeklēšanas darbībās, paziņojumi.

Kā arī protokolā jānorāda izmeklēšanas darbības veikšanā izmantotie tehniskie līdzekļi, to izmantošanas apstākļi un kārtība, objekti, attiecībā uz kuriem šos līdzekļus izmantoja, un iegūtie rezultāti. Protokolā ir jābūt atzīmētam, ka personas, kuras piedalās izmeklēšanas darbībā, iepriekš tika brīdinātas par to, ka, veicot izmeklēšanas darbības, tiks izmantoti tehniskie līdzekļi.

Iepazīstināšanai protokolu uzrāda visām personām, kuras piedalījās izmeklēšanas darbībā. Turklāt norādītām personām tiek izskaidrotas viņu tiesības izteikt piezīmes, kas ir iekļaujamas

protokolā, par protokola papildināšanu un precizēšanu. Visām izdarītajām piezīmēm par protokola papildināšanu un precizēšanu ir jābūt apliecinātām ar šo personu parakstiem.

Protokolu paraksta procesa virzītājs, kā arī izmeklēšanas darbības veicējs un visas personas, kuras piedalījās izmeklēšanas darbībā.

Protokolam jāsaturs arī ieraksts par to, ka izmeklēšanas darbību dalībniekiem saskaņā ar Kriminālprocesa likumu ir izskaidrotas viņu tiesības, pienākumi, atbildība un izmeklēšanas darbības veikšanas kārtība, kas tiek apliecināts ar izmeklēšanas darbību dalībnieku parakstiem.

Analizējot kriminālprocesuālo praksi, var satapt dažādus procesuālās formas ievērošanas pārkāpumus.

Kriminālprocesā par laupīšanu pret personu S., kas notika Rīgā, 2012. gadā, cietušais parakstīja nopratināšanas protokolu pēc viņa pašrocīgi veikta ieraksta, ka protokolu viņš ir izlasījis un tas pierakstīts no viņa vārdiem pareizi. Tomēr četras protokola lappuses cietušais nebija parakstījis, kas ir pretrunā ar Kriminālprocesa likumā noteikto.

Kriminālprocesā par smaga miesas bojājuma nodarīšanu personai N., kas notika Rīgā, 2013. gadā, liecinieka R. nopratināšanas protokolu noformēja kriminālizmeklēšanas inspektors D., bet aizdomās turētā K. atpazīšanas protokolu noformēja inspektors D. Tomēr Kriminālprocesa likumā ir noteikts, ka izmeklētājs, prokurors, tiesnesis ir procesa virzītājs un šajā gadījumā izmeklētājam ir tiesības izdarīt izmeklēšanas darbības kriminālprocesā.

Kriminālprocesa likumā nav noteikts inspektora statuss. Tomēr kriminālizmeklēšanas iestādēs (Latvijas kriminālpolicijā – nodaļas, biroji, pārvaldes) ir paredzēti inspektoru, galveno inspektoru u. c. amati. Praksē šis jautājums ir atrisināts. Šādu iestāžu vadītāji ir izmeklēšanas iestāžu vadītāji. Tieši viņi ir pilnvaroti ar pavēli iecelt kriminālpolicijas darbiniekus par izmeklētājiem, kuri ir tiesīgi veikt izmeklēšanu kriminālprocesā.

Teorijā ir izteikti atšķirīgi viedokļi par procesuālās formas nozīmi kriminālprocesuālo tiesību jomā. Ja izmeklēšanas darbības protokols neatbilst noteiktajai procesuālajai formai, tad procesa virzītājam rodas jautājums, vai pierādījumus var uzskatīt par ticamiem. Var izpētīt izmeklēšanas darbības veikšanas kārtību un tās gaitā konstatēt procesuālās formas neievērošanas iemeslu. Teorijā un praksē šajā jautājumā sastopami vairāki viedokļi.

Var nodalīt trīs procesuālās formas neie-

vērošanas veidus: 1) ziņu, kas norādītas izmeklēšanas darbības protokolā, neatbilstība krimināllietas apstākļiem; 2) “formas nepilnība (vienkāršošana)”, kad izmeklēšanas darbības protokolā nav atspoguļota kaut kāda likumā paredzētā procedūra; 3) “pārmērīgs formālisms (sarežģīšana)”, kad izmeklēšanas darbības protokolā ir iekļauti likumā neparedzēti formāli papildu elementi, jeb kuru esamība nav nepieciešama tieši noteiktajā situācijā¹⁵.

Latvijas zinātnieks R. Dombrovskis norāda, ka jautājums par viena vai cita fakta pieļaujamību būt par pierādījumu ir visai diskutabls, jo jebkādu Kriminālprocesa likuma pārkāpumus var iedalīt būtiskajos un tādos, kam nepiemīt iepriekš norādītā īpašība. Nebūtiskus likuma pārkāpumus virknē gadījumu var novērst, un par ticamiem atzītus faktus var atzīt arī par pierādījumiem krimināllietā. Piemēram, pirmstiesas izmeklēšanas laikā nopratināts liecinieks nav parakstījis visas viņa nopratināšanas protokola lappuses. Pilnīgi skaidrs, ka šis pārkāpums nav būtisks, jo šo pārkāpumu ir viegli novērst un tiesas izmeklēšanas laikā liecinieks atkal tiks nopratināts¹⁶.

Krievijas zinātnieks V. S. Balakšins norāda, ka nevar novest līdz absurdam to, kas tiek dēvēts par pierādījumu pieļaujamību¹⁷. Nereti izmeklēšanas darbību protokolos nav norādīts izmeklēšanas darbības pabeigšanas laiks.

Piemēram, krimināllietā par laupīšanu pret personu K., kas notika Rīgā, 2012. gadā, izmeklētājs nenorādīja izmeklēšanas darbības – aizturētā R. atpazīšanas – pabeigšanas laiku. Kā arī personas aizturēšanas protokols netika parakstīts katrā lappusē. Gadījumos, ja pirmstiesas kriminālprocesā ir pieļauti šāda veida Kriminālprocesa likuma normu pārkāpumi, tiesas sēdē kā liecinieki tiek uzaicināti un nopratināti izmeklētājs, citi kriminālprocesa dalībnieki, atpazīstamās personas, speciālists u. c. Tādā veidā tiek noskaidrots izmeklēšanas darbības pabeigšanas laiks. Pēc tam protokols par uzrādīšanu atpazīšanai un aizturēšanas protokols tiek atzīti par pieļaujamiem pierādījumiem.

Kriminālprocesā par smaga miesas bojājuma nodarīšanu personai K., kas notika Rīgā, 2012. gadā, liecinieka V. nopratināšanas protokolā nebija liecinieka paraksta par to, ka viņš ir brīdināts par kriminālatbildību par atteikšanos liecināt un apzināti nepatiesu liecību sniegšanu.

Šajā gadījumā ir procesuālās formas nepilnība, kas nosaka iepriekšminētās prasības un iekļauj nepieciešamību parakstīties.

Nereti ir gadījumi, kad izmeklētājs izmek-

lēšanas darbības gaitā, piemēram, liecību pārbaudē uz vietas, izskaidro izmeklēšanas darbības dalībniekiem, speciālistiem, aizstāvim tiesības un pienākumus. Tomēr protokolā nav ieraksta par šo apstākli un nav kriminālprocesa dalībnieku parakstu.

Neapšaubāmi, ieraksta neesamība liecina par tiesību neizskaidrošanu izmeklēšanas darbības dalībniekiem. Tomēr tiesā, izmeklētājs un nosauktie izmeklēšanas darbības dalībnieki tiek nopratināti un tiek konstatēts fakts par viņiem izskaidrotajām tiesībām un pienākumiem.

Tiesnesis var atzīt faktu par iepazīstināšanu ar tiesībām un pienākumiem, ja līdz norādītās izmeklēšanas darbības veikšanai kriminālprocesā ar norādīto dalībnieku veiktas citas izmeklēšanas darbības un viņam izskaidrotas tiesības un pienākumi.

Dažreiz tiek uzskatīts, ka persona tika iepazīstināta ar atbilstošām tiesībām un pienākumiem pirms izmeklēšanas darbības uzsākšanas un tāpēc tās rezultāti tiek atzīti par likumīgiem pierādījumiem. Tomēr jāatzīmē, ka, ja par izmeklēšanas darbību apstākļiem tiek nopratināti to dalībnieki, kuriem ir patstāvīgs procesuālais statuss (piemēram, tulks, pedagogs u. tml.), viņi pēc nopratināšanas iegūst liecinieka procesuālo statusu un vairs nevar turpmāk piedalīties lietā iepriekšējā statusā¹⁸.

Apkopojot iepriekš minētos noteikumus par izmeklēšanas darbību procesuālās formas

ievērošanu kriminālprocesā, kā arī tiesību teorijā paustos zinātnieku viedokļus, var secināt, ka procesuālās formas ievērošana ir galvenais nosacījums kvalitatīvai noziegumu izmeklēšanai.

Konstatējot izmeklēšanas darbības satura un formas neatbilstību lietas apstākļiem vai procesuālās formas "vienkāršošanu", izmeklēšanas darbības rezultātā iegūtās ziņas var tikt atzītas par nepieļaujamiem pierādījumiem, jo nav ievērota izmeklēšanas darbības veikšanas kārtība.

Izmeklēšanas darbību procesuālās formas neatbilstības, kas nav saistītas ar izmeklēšanas darbības veikšanas apstākļiem, bet ir tehniskas kļūdas rezultāts, ir labojamas citādā veidā. Autore piedāvā papildināt Kriminālprocesa likuma 327. pantu ar trešo daļu un izteikt to šādā redakcijā: "Konstatējot neatbilstības izmeklēšanas darbības protokolā, kas nav saistītas ar tās veikšanu un ir tehniskas kļūdas rezultāts, procesa virzītājs izdara labojumus protokolā, ar kuriem tiek iepazīstināti izmeklēšanas darbības dalībnieki".

Ievērojot iepriekš norādīto, autore uzskata, ka izmeklēšanas darbību procesuālās formas ievērošana kriminālprocesā arī turpmāk veicinās ātru un kvalitatīvu noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanu, kriminālprocesa dalībnieku tiesību ievērošanu, kas savukārt atbilst mūsdienu kriminālprocesa politikas virzībai.

Atsauces

- ¹ Сумбарова М.. Актуальные положения о трансформации начала уголовного процесса в Латвии. 2013. gada 10. decembra starptautiskās zinātniski praktiskās konferences „Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas”. Rakstu krājums. 21.-25. lpp.; Sumbarova M. Personas tiesību nodrošināšana noziegumu izmeklēšanas laikā. Administratīvā un Kriminālā Justīcija. 2011., Nr.2/3, 56.-60. lpp.
- ² Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. 4-е изд. Москва, 2004, с. 553.
- ³ Словарь иностранных слов. Москва, 1988, с. 390.
- ⁴ Карбонье Ж. Юридическая социология / пер. и вступ. статья В.А. Туманова. Благовещенск, 1998, с. 43.
- ⁵ Reigase A. Kriminālpolitika – jēdziens, saturs, struktūra. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.3/2005, 46. lpp.
- ⁶ Zahars V. Latvijas kriminālpolitika: retrospekcija un nākotnes vīzija. Daugavpils Universitāte. Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2011. 4. lpp.
- ⁷ Vilks A. Krimināltiesiskā politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas. Rīga, „Drukātava”, 2013. 21. lpp.

- ⁸ Пономаренков В.А. Глава 9 «Уголовно-процессуальная политика». Правовая политика России (общетеоретические и отраслевые проблемы): учебное пособие / под науч. ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А.В. Малько. – Москва: Юрлитинформ, 2014, с.158.
- ⁹ Павлушина А.А. Процессуально-правовая политика // Российская правовая политика: курс лекций / под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. М., 2003, с. 417.
- ¹⁰ Kriminālprocesa likums. 2005. gada 21. aprīlis, spēkā no 01.10.2005. Latvijas Vēstnesis, Nr.112 (4918) ar grozījumiem no 02.12.2015.
- ¹¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005. – 2010. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010. 403. lpp.
- ¹² Орлов Ю.К. Основы теории доказательств в уголовном процессе. Москва, 2000, с. 40.
- ¹³ Домбровский Р.Г. Основы судебного доказывания в уголовном процессе. – Рига, «AFS», 2011, с. 88.
- ¹⁴ Там же, с. 89.
- ¹⁵ Стельмах В. Несоблюдение процессуальной формы следственных действий: виды и последствия. Журнал «Уголовное право» № 6. АНО «Юридические программы», 2015, с. 109.
- ¹⁶ Домбровский Р.Г. Основы судебного доказывания в уголовном процессе. – Рига, «AFS», 2011, с. 91.
- ¹⁷ Балакишин В.С. Допустимость доказательств: понятие, правовая природа, значение, алгоритм оценки: Научно-практическое пособие. Екатеринбург, 2013, с. 310.
- ¹⁸ Стельмах В. Несоблюдение процессуальной формы следственных действий: виды и последствия. Журнал «Уголовное право» № 6. АНО «Юридические программы», 2015, с. 115.

Abstract

In article author considered problems related to compliance of procedural form of investigative actions during criminal investigation.

Research is connected with character of procedural form, proofs in criminal trial, analysis of theoretical and practical questions on a subject and opinions of scientists.

The author connects observance of a form of investigative actions with quality of investigation of criminal trials, proofs, and their conceptual essence and defines problems of quality of investigation in aspect of implementation of the criminal procedure policy which is a component of criminal and legal policy of the state.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы, связанные с соблюдением процессуальной формы следственных действий при расследовании преступлений.

Исследование связано с характеристикой процессуальной формы, доказательствами в уголовном процессе, анализом теоретических и практических вопросов по теме, анализом мнений учёных.

Автор связывает соблюдение формы следственных действий с качеством расследования уголовных процессов, доказательствами, их понятийной сущностью и определяет проблемы качества расследования в аспекте осуществления уголовно-процессуальной политики, являющейся составной частью уголовно-правовой, правовой политики государства.

KRIMINĀLATBILDĪBAS PAR SOCIĀLĀ NAIDA UN NESATICĪBAS IZRAISĪŠANU TEORĒTISKĀS UN PRAKTISKĀS PROBLĒMAS

Dr. iur. Ēriks Treļs,

Valsts policijas koledžas lektors, Latvija

Ievads

2014. gada 25. septembrī tika veikti kārtējie grozījumi Krimināllikumā (turpmāk arī – KL), ar kuriem pilnveidoja normatīvo regulējumu saistībā ar tā saucamiem „naida noziegumiem”, nosakot atbildību par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu¹. Krimināltiesiskajā regulējumā līdz šo grozījumu izdarīšanai, bija noteikta atbildība par darbību, kas vērsta uz nacionālā, etniskā, rasu (KL 78. pants) vai reliģiskā (līdz 2014. gada 29. oktobrim KL 150. pants) naida vai nesaticības izraisīšanu. Ar grozījumiem papildināja jau esošās „naida noziegumu” pazīmes – piederība pie noteiktas rases, etnosa vai tautības un reliģiskā pārliecība, ar tādiem kritērijiem, kā dzimums, vecums un invaliditāte, turklāt šis uzskaitījums veidots kā nenoslēgts pazīmju loks, jo atbildība ir noteikta par darbību vērstu uz naida vai nesaticības izraisīšanu jebkuru pazīmju dēļ.

Saskaņā ar izdarītajiem grozījumiem Krimināllikuma 150. panta pirmajā daļā noteikts, ka sodāma ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, piespiedu darbu, vai naudas sodu ir sociālā naida un nesaticības izraisīšana atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums.

Panta otrajā daļā noteikta brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai īslaicīga brīvības atņemšana, vai piespiedu darbs, vai naudas sods, ja sociālā naida vai nesaticības izraisīšanu izdarījusi valsts amatpersona vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai personu grupa vai ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu.

Vēl bargāks sods Krimināllikuma 150. panta trešajā daļā noteikts par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu, ja tā saistīta ar vardarbību vai draudiem vai, ja to izdarījusi organizēta grupa. Par šādu nodarījumu var sodīt ar brīvības

atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu².

Par sociālā naida un nesaticības izraisīšanas kritēriju noteikšanu

Saskaņā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantu cilvēka tiesības un brīvības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa³.

Krimināllikuma 150. pantā neminēto kritēriju noteikšana ir iespējama ar interpretācijas metodēm un, nosakot kritērijus, jāievēro tas, ka Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts, kurai saistošas Eiropas Savienības tiesības. Ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantā noteiktos kritērijus, papildus jau Krimināllikuma 78. un 150. pantā noteiktajam, par nodarījuma sastāvam atbilstošu var uzskatīt arī naida vai nesaticības izraisīšanu saistībā ar valodu, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālo izcelsmi, piederību nacionālajai minoritātei, mantisko stāvokli, kārtas vai citu stāvokli.

Minētā interpretācija nav pretrunā Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja sniegtajai naida nozieguma definīcijai:

A) jebkurš noziedzīgs nodarījums, tostarp noziegums pret personu vai īpašumu, kad cietušais, vieta vai nozieguma mērķis ir izvēlēti pēc to faktiskās vai šķietamās saiknes, atbalsta, piederības vai dalības grupā, kas definēta B daļā;

B) grupa var balstīties uz tās locekļu reālu vai šķietamu rasi, nacionālo vai etnisko izcelsmi, valodu, ādas krāsu, reliģiju, dzimumu,

vecumu, fizisko vai garīgo invaliditāti, seksuālo orientāciju vai citu līdzīgu pazīmi⁴.

Tomēr, interpretējot pazīmes saistībā ar kurām noticis naida noziegums, likuma normas piemērotājam jāatturas no pārāk plašas 150. pantā ietvertās normas interpretācijas, lai neatkārtotu tās kļūdas, kuras, piemēram, pieļāva Krievijas Federācijas (turpmāk – KF) tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, piemērojot KF Kriminālkodeksa 282. pantu⁵, kurš saturiski ir līdzīgs Krimināllikuma 150. pantam. KF Augstākās tiesas Plēnums norādīja, ka 282. panta ietvaros nav uzskatāmas par apdraudētām tādas sociālās grupas, kā milicijas darbinieki, politiķi un citu valsts pārvaldes profesiju pārstāvji⁶. Ņemot vērā to, ka Latvijā nav izveidojusies tiesu prakse lietās, kas uzsāktas saskaņā ar Krimināllikuma 150. pantu, autora ieskatā likuma normas piemērotājam, veidojot kritēriju katalogu, būtu plašāk jāatsaucas arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā „Kastels pret Spāniju” ir atzinusi, ka vārda brīvība ietver tiesības kritizēt valdību⁷. Šis Eiropas Cilvēktiesību tiesas atzinums ļauj normas piemērotājam neuzskatīt politiķus par apdraudēto sociālo grupu Krimināllikuma 150. panta izpratnē.

Jebkura persona vienlaikus var būt vairāku dažādu sociālo grupu dalībnieks (piemēram, ir piederīga kādai ģimenei, kādam darba kolektīvam vai izglītības iestādei). Personai var būt vairāki sociālie statusi un sociālās lomas. Professore S. Osipova norāda, ka „sociālais statuss tiek ieņemts vai nu automātiski, piemēram, dzimums, tautība, piederība pie noteiktās vecuma grupas, t. i., bez personas gribas un piepūles, vai arī statuss tiek sasniegts dzīves laikā personas apzinātas rīcības rezultātā, piemēram, izglītība, amats”⁸.

Par sociālā naida un nesaticības izraisīšanas objektu un objektīvo pusi

Sodāmais nodarījums pantā definēts kā darbība, kas vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums.

Saskaņā ar teorijas atziņām noziedzīga nodarījuma objekts ir „ar Krimināllikumu aizsargātas valsts, sabiedrības, cilvēku kolektīvu

un atsevišķu indivīdu intereses, kuras apdraud noziedzīgs nodarījums, nodarot tām vai draudot nodarīt kaitējumu”⁹. Profesors P. Mincs norāda, ka „katrs labums noder par objektu noziedzīgam nodarījumam”¹⁰. Parasti krimināltiesībās nodala vispārējo, grupas un tiešo noziedzīga nodarījuma objektu. Vispārējais noziedzīga nodarījuma objekts ir visu interešu kopums, ko aizsargā Krimināllikums. Noziedzīga nodarījuma grupas objekts, pēc U. Krastiņa teiktā, ir „tādas pašas vai vienāda veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud vesela noziedzīga nodarījuma grupa”¹¹. Savukārt noziedzīga nodarījuma tiešais objekts ir „tās intereses, ko apdraud konkrēta veida noziedzīgs nodarījums”¹². Krimināllikuma 150. pantā ietvertā noziedzīga nodarījuma objekts – sociālā vienlīdzība.

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārēja izpausme (darbība vai bezdarbība), kas rada vai var radīt kaitējumu „citu personu likumiskajām tiesībām un interesēm”¹³. Profesors U. Krastiņš, skaidrojot jēdzienu „darbība”, norāda: „Krimināltiesiskā nozīmē darbība ir personas aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas pauž šīs personas apzinātu gribu, un tā ir vērsta pret noziedzīga nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām personu interesēm”¹⁴. Krimināllikuma 150. pantā ietvertais noziegums no objektīvās puses izpaužas darbībās, kas vērstas uz naida vai nesaticības izraisīšanu atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ, ja ar to radīts būtisks kaitējums.

Savukārt jēdziens „naidis” tiek skaidrots kā „intensīva nepatika”¹⁵. Viens no Krimināltiesību pētniekiem A. Niedre kā piemēru šādai darbībai nosauc mutvārdu vai rakstveida aicinājumus, kas pauž naidīgu attieksmi pret to vai citu tautību vai rasi¹⁶. Arī Krimināllikuma 150. pantā minētā darbība līdzīgi Krimināllikuma 78. pantam var izpausties mutvārdu vai rakstveida aicinājumos, kas pauž naidīgu attieksmi pret kādu sociālo grupu.

Par kaitīgām sekām kā objektīvās puses obligāto pazīmi

Latvijas likumdevējs Krimināllikuma Sevišķajā daļā kā noziedzīga nodarījuma sastāva

objektīvās puses pazīmi bieži vien ietvēris arī kaitīgas sekas, kas „iestājušās darbības vai bezdarbības realizēšanas rezultātā, saistot šo apstākli ar pabeigta noziedzīga nodarījuma jēdzienu (nodarījuma materiālos sastāvos)”¹⁷. Noziedzīga nodarījuma kaitīgums ir svarīgākā kriminālatbildības pazīme¹⁸. Tā izpaužas kā būtisks apdraudējums valsts, sabiedrības un atsevišķu personu interesēm. Kaitīgums ir jebkura noziedzīga nodarījuma obligāts priekšnosacījums. Turklāt nodarījuma kaitīgums ir reālāk uztverama pazīme, jo balstās uz konkrētām sekām reālajā vidē¹⁹. Krimināltiesību teorijā sekas tiek iedalītas materiāla rakstura sekās un nemateriāla rakstura sekās. Ar materiāla rakstura sekām saprot mantisku zaudējumu vai fizisku kaitējumu. Šādas sekas kā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīme jānoskaidro noziedzīgos nodarījumos ar materiālu sastāvu²⁰. Taču noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā var rasties arī nemateriāla rakstura sekas²¹.

Būtiska kaitējuma kritēriji noteikti likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23. panta pirmajā daļā, un „atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā iestājušās kādas no minētajām sekām: (1) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses; (2) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu; (3) ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses”²².

Vērtējot būtiskā kaitējuma kritērijus, raksta autors piekrīt Latvijas Universitātes profesores V. Liholajas un docentes D. Hamkovas teiktam, ka „ja būtisku kaitējumu veido citu, ar mantiska zaudējuma nodarīšanu nesaistītu, ar likumu aizsargātu interešu un tiesību apdraudējums, tam ir jābūt ievērojamam, ko izvērtē tiesa atbilstoši konkrētajā gadījumā konstatētajiem apstākļiem. Piemēram, par ievērojamu apdraudējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai, kas radīts sakarā ar

valsts amatpersonas pieļauto dienesta ļaunprātību, neievērojot vai pārkāpjot starptautiskajos tiesību aktos ietvertos priekšrakstus, neievērojot un nepildot no speciālajiem likumiem izrietošos uzdevumus, funkcijas un darbības principus, var liecināt ievērojams kaitējums attiecīgās institūcijas un tajā nodarbināto valsts amatpersonu prestižam”²³.

Autora ieskatā Krimināllikuma 150. pantā ietvertais noziedzīgais nodarījums ne vienmēr ir saistīts ar mantisku zaudējumu vai fizisku kaitējumu. Arī šajā noziedzīgajā nodarījumā būtisku kaitējumu bieži vien veido ar likumu aizsargātu interešu ievērojams apdraudējums.

Par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu kvalificējošiem apstākļiem

Krimināllikuma 150. panta otrā daļā ir norādīti šādi kvalificējošie apstākļi: pirmajā daļā ietvertu nodarījumu ir izdarījusi valsts amatpersona (jēdziens – KL 316. pantā), vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks (jēdziens – KL 196. pantā), vai ja to izdarījusi personu grupa vai ja tas izdarīts, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu. Savukārt Krimināllikuma 150. panta trešajā daļā ir norādīti šādi kvalificējošie apstākļi: pirmajā daļā ietvertais nodarījums ir saistīts ar vardarbību (piemēram, miesas bojājumu nodarīšanu) vai draudiem, kā arī ja to izdarījusi organizēta grupa.

Vērtējot vardarbību kā Krimināllikuma 150. panta kvalificējošu apstākli, jāpiekrīt Krievijas zinātniekam A. Boicovam (*A.И. Бойцов*), kurš norāda, ka vardarbīgs noziegums ir krimināllikumā paredzēta sabiedriski bīstama darbība, kas ar fizisko vai psiholoģisko iedarbību uz sabiedrisko attiecību subjektu apdraud šīs attiecības²⁴. Cits Krievijas zinātnieks R. Šarapovs (*Р.Д. Шарпов*), kopumā atbalstot A. Boicova teikto, sniedz šādu vardarbības definīciju: „Vardarbība krimināltiesībās ir cilvēka personiskās drošības noziedzīgs apdraudējums, kas izpaužas kā tīša prettiesiska enerģētiska (fiziska) vai informatīva (psiholoģiska) iedarbība uz cilvēka organismu (orgāniem, audiem, fizioloģiskām funkcijām, psihisku stāvokli), nodarot šim cilvēkam fizisko vai psiholoģisko kaitējumu pret viņa gribu”²⁵. Viņš iesaka arī pievērst lielāku uzmanību vardarbīga

noziedzuma sastāva veidošanas īpatnībām²⁶. Veicot KF Kriminālkodeksa²⁷ normu analīzi, R. Šarapovs konstatējis, ka kriminālkodeksa 282. pants (kas saturiski ir līdzīgs KL 78. un 150. pantam) ir saistīts ar vardarbību. Vardarbība šajā pantā izpaužas kā papilddarbība (fakultatīvā darbība), un panta pirmajā daļā tā ir psiholoģiska vardarbība, bet panta otrajā daļā – fiziska vardarbība²⁸.

Skaidrojot šos jēdzienus, R. Šarapovs norāda, ka fiziska vardarbība ir tīša prettiesiska fiziska kaitējuma nodarīšana cilvēkam, darbojoties pret viņa gribu vai neņemot to vērā, bet psiholoģiska vardarbība, savukārt ir tīša prettiesiska psiholoģiska kaitējuma nodarīšana cilvēkam, darbojoties pret viņa gribu vai neņemot to vērā²⁹. Papildus minētajam viņš norāda, ka fiziskais kaitējums ir cilvēka nāve; smags, vidēja smaguma un viegls kaitējums veselībai, fiziskas sāpes; fiziskās ciešanas; bezpalīdzīgs stāvoklis; fiziskas brīvības zudums, bet psiholoģisks kaitējums – ir noziedzīgu draudu radītas bailes; pēkšņs ļoti spēcīgs emocionāla satraukuma stāvoklis (afekts); negatīvs emocionālais stāvoklis, kas nesasniedz afekta pakāpi, psiholoģiskas ciešanas.

Par sociālā naida un nesaticības izraisīšanas subjektu un subjektīvo pusi

Turpinot Krimināllikuma 150. panta sastāva analīzi, jānorāda, ka noziedzīgā nodarījuma subjekts ir vispārīgais – fiziska pieskaitāma (KL 13. pants) persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu (KL 11. pants).

Krimināltiesību teorijā nodala arī noziedzīga nodarījuma speciālo subjektu, ar kuru saprot „personas, kuras var būt tikai par noteiktu noziedzīgu nodarījumu kategoriju vai noteikta veida noziedzīga nodarījuma subjektu”³⁰. Piemēram, atbilstoši Krimināllikuma 196. pantam par uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgiem darbiniekiem uzskatamas personas, kurām uzņēmumā (uzņēmēj sabiedrībā) vai organizācijā ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai tiesības rīkoties ar uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas mantu vai finanšu līdzekļiem. Savukārt, saskaņā ar Krimināllikuma 316. panta pirmo daļu, par

valsts amatpersonām, uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem. Valsts amatpersonas un uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgie darbinieki 150. panta otrajā daļā ir uzskatāmi par speciālajiem subjektiem.

Vienlaikus ar grozījumiem Krimināllikuma 150. pantā izdarīti grozījumi arī Krimināllikuma 78. pantā. No Krimināllikuma 78. panta dispozīcijas tika izņemts vārds „apzināti”. Professore V. Liholaja vēl 2005. gadā negatīvi vērtēja piedāvājumus „pilnveidot” Krimināllikumu tikai tāpēc, ka konkrētajā situācijā tiesību normu piemērotājiem ir grūtības pierādīt tiešo nodomu, turklāt nav pieļaujama tiesiskā regulējuma „sakārtošana”, „ignorējot kādas konkrētas tiesību nozares doktrīnu, šajā gadījumā krimināltiesību teorijas atziņas par noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi”³¹.

Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir personas iekšējā attieksme pret ārējā pasaulē objektīvi notiekošo³². Krimināltiesību teorijā tiek nodalītas šādas noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīmes: vaina nodoma vai neuzmanības formā, motīvs un mērķis (nolūks)³³. Krimināllikuma 8. panta pirmajā daļā noteikts, ka par vainīgu noziedzīgā nodarījumā atzīstama tikai persona, kas to izdarījusi ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības. Procesa virzītājam, lai noskaidrotu noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm.

Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu (KL 9. pants), bet, ja persona to izdarījusi aiz noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības, tas atzīstams par izdarītu aiz neuzmanības (KL 10. pants). Saskaņā ar Krimināllikuma 9. pantā noteikto noziedzīgs nodarījums izdarīts ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības

kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos. Savukārt par izdarītu ar netiešu nodomu noziedzīgs nodarījums tiek atzīts gadījumos, kad persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos.

Savukārt Krimināllikuma 10. pantā, skaidrojot noziedzīga nodarījuma izdarīšanu aiz noziedzīgas pašpaļāvības, noteikts, ka noziedzīgu pašpaļāvību konstatē, ja persona ir paredzējusi savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst. Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu aiz noziedzīgas nevērības gadījumos, kad persona nav paredzējusi savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, kaut gan pēc nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tai vajadzēja un tā varēja minētās kaitīgās sekas paredzēt. Bet gadījumos, kad persona neparedzēja, tai nevajadzēja un tā nevarēja paredzēt savas darbības vai bezdarbības kaitīgo seku iestāšanās iespēju, tā nebūs sodāma par Krimināllikumā paredzētā nodarījuma izdarīšanu.

Kā norāda profesors U. Krastiņš, motīvs un mērķis ietekmē nodoma rašanos, tā virzību uz mērķi un nodoma īstenošanos³⁴. Motīvs tiek definēts kā iekšējais pamudinājums, dziņa, tieksme, kas virza vainīgā gribu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Savukārt mērķis ir iecerētais rezultāts, ko persona, izdarot noziedzīgu nodarījumu, vēlas sasniegt. Tieši motīvs – naida vai aizspriedumi – atšķir naida noziegumus no citiem noziedzīgu nodarījumu veidiem³⁵. Par cietušo no noziedzīga nodarījuma var būt viena vai vairākas personas, vai personu grupu, kuru apvieno kāda no EDSO Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja naida nozieguma definīcijā minētajām pazīmēm. Pārkāpējs ar nodomu izvēlas šīs personas, balstoties uz kādu no šīm pazīmēm. Naida noziegumam var būt arī vairāki motīvi, kad noziedzīgs nodarījums izdarīts, pamatojoties uz naidu un, piemēram, mantkāriņu motīvu dēļ³⁶.

Dažkārt praksē motīvs netiek atbilstoši izvērtēts. Šādas negatīvās prakses rezultātā noziedzīgi nodarījumi tiek kvalificēti nepareizi,

neievērojot “naida noziegumiem” raksturīgās pazīmes. Neskatoties uz minēto, jāpiekrīt profesoram U. Krastiņam, kurš norāda, ka Krimināllikumā nereti noziedzīga nodarījuma sastāvi konstruēti tādā veidā, ka panta dispozīcijā nav īpaši norādīts uz motīvu vai mērķi kā obligātu nodarījuma sastāva subjektīvās puses pazīmi, taču, lai konstatētu attiecīgā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, motīvs un mērķis ir obligāti jāpierāda³⁷.

Sods par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu

Krimināllikuma 150. pantā ietvertais noziedzīgais nodarījums panta pirmajā daļā klasificējams kā kriminālpārkāpums, otrajā daļā – kā mazāk smags noziegums, bet panta trešajā daļā – kā smags noziegums.

Salīdzinājumam, sods par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu ir bargāks, un Krimināllikuma 78. panta pirmajā daļā ietvertais noziedzīgais nodarījums ir klasificēts jau kā mazāk smags noziegums, otrajā daļā – kā smags noziegums, bet panta trešajā daļā – kā sevišķi smags noziegums.

Tas rada absurda situāciju, kad par darbību, kas vērsta uz etniskā naida vai nesaticības izraisīšanu interneta vidē, piemēram, pret kādas tautības pārstāvjiem, bargākais no paredzētajiem sodiem būs brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem, bet par līdzīga rakstura darbību pret sociālo grupu, kas veidota pēc kopīgās valodas kritērija – uz laiku līdz trim gadiem. Minēto noziedzīgo nodarījumu raksturs un radītais kaitējums ir līdzīgs, un autora ieskatā likumdevējs nav ievērojis konsekvenci, paredzot atšķirīgas soda sankcijas par līdzīgiem noziegumiem.

Par sociālā naida un nesaticības izraisīšanas institucionālo piekritību

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 387. pantu „Drošības policijas pilnvarotas amatpersonas izmeklē noziedzīgus nodarījumus, kas izdarīti valsts drošības jomā vai valsts drošības iestādēs, vai citus noziedzīgus nodarījumus savas kompetences ietvaros un gadījumos, kad izmeklēšanu uzdevis veikt ģenerālprokurors”³⁸.

Krimināllikuma 78. pants ir ietverts IX nodaļā „Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds”, kas ir Drošības policijas piekritībā. Šīs iestādes piekritībā ir arī Krimināllikuma X nodaļa „Noziegumi pret valsti”. Savukārt Krimināllikuma 150. pants ir ietverts XIV nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām”, kas ir Valsts policijas kompetencē.

Salīdzinājumam, KF Kriminālkodeksa 282. pantā ietvertais noziegums ir definēts kā darbība, kas vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu pret personu vai personu grupu, pamatojoties uz tās piederību kādam dzimumam, rasei, nacionalitātei, valodai, izcelsmei vai attieksmei pret reliģiju, kā arī piederību kādai sociālai grupai³⁹. Šis pants ir iekļauts KF Kriminālkodeksa 29. nodaļā „Noziegumi pret konstitucionālās iekārtas pamatiem un pret valsts drošību”, kura savukārt ir iekļauta X sadaļā „Noziegumi pret valsts varu”.

Raksta autors ir vairākkārt sniedzis eksperta atzinumus lietās, kas saistītas ar naida izraisīšanu, un var apliecināt, ka Drošības policija šādus noziedzīgos nodarījumus izmeklē ļoti rūpīgi. Autora ieskatā būtu lietderīgi pantu, kurā noteikta atbildība par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu, pārcelt uz Krimināllikuma X nodaļu „Noziegumi pret valsti”, lai tas nonāktu Drošības policijas institucionālā piekritībā. Minētā priekšlikuma īstenošana ļaus pasvītrot, ka sociālā naida un nesaticības izraisīšana ir valsts drošības apdraudējums, kā arī dos iespēju lietderīgi izmantot Drošības policijas pieredzi šajā jomā un tās rīcībā esošos resursus.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Krimināllikuma 150. pantā neminēto naida noziegumu pazīmju kritēriju noteikšana ir iespējama ar interpretācijas metodēm.

2. Interpretējot Krimināllikuma 150. pantu, jāņem vērā, ka Latvija ir ES dalībvalsts, kurai saistošas ES tiesības. Veidojot kritēriju katalogu ar interpretācijas metodēm, jāievēro Latvijai saistošais reģionālais normatīvais regulējums, kas atspoguļo ES valstu kopējo cilvēktiesību izpratni. Neviena ES dalībvalsts nevar atļauties sev tādas tiesības vai tādu izpratni, kas būtu krasā pretrunā ar šo kopējo tiesisko bāzi.

3. Nosakot kritērijus, kas var būt par iemeslu sociālā naida un nesaticības izraisīšanai, par prioritāriem jāuzskata pazīmes, kuras persona iegūst automātiski, t. i. „bez personas gribas un piepūles”⁴⁰, proti, iedzimtās pazīmes, kuras persona nevar brīvi mainīt.

4. Personas tiesību un pamatbrīvību izmantošanai jeb īstenošanai jābalstās uz vienlīdzību. Autora ieskatā būtu lietderīgi veikt grozījumus Krimināllikumā un pielīdzināt sodu par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu sodam, kas paredzētas par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu.

5. Autora ieskatā būtu lietderīgi normu, kurā paredzēta atbildība par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu, pārvietot uz Krimināllikuma X nodaļu „Noziegumi pret valsti”.

6. Krimināllikuma 150. panta piemērotājam, jāpārlicinās, ka konkrētajā situācijā nodarījums ir vērsts pret kādu sociālo grupu, nevis pret šīs sociālās grupas pārstāvi, pamatojoties tikai uz personisku nepatiku.

Atsauces

- ¹ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014. 15. oktobris, Nr. 204.
- ² Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200.
- ³ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13. jūnijs, Nr. 143/144.
- ⁴ Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses. Annual Report for 2007. Warsaw: Organisation on Security and Cooperation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2008, p. 11.
- ⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон Российской Федерации. Собрание законодательства Российской Федерации, 17 июня 1996 года, № 25.

- ⁶ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 28 июня 2011 года, № 11 «О судебной практике по уголовным делам о преступлениях экстремистской направленности».
- ⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 11798/85 *Castells v. Spain*, para. 46.
- ⁸ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 93-94. lpp.
- ⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 31. lpp.
- ¹⁰ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U. Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 89. lpp.
- ¹¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 37. lpp.
- ¹² Turpat, 39. lpp.
- ¹³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 31. lpp.
- ¹⁴ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 50. lpp.
- ¹⁵ Vilks I. Zinātniskā ētika jeb Domājošā cilvēka ceļš. Rīga: Mācību grāmata, 2008, 112. lpp.
- ¹⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 27-28. lpp.
- ¹⁷ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 51. lpp.
- ¹⁸ Turpat, 7. lpp.
- ¹⁹ Krastiņš U. Krimināltiesību teorijas un prakses problēmas. Jurista Vārds, 2003. 30. septembris, Nr. 35.
- ²⁰ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 31. lpp.
- ²¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 64. lpp.
- ²² Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4. novembris, Nr. 331/332.
- ²³ Liholaja V., Hamkova D. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista vārds, 2012. 10. janvāris, Nr.2.
- ²⁴ Бойцов А.И. Преступления против собственности. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с. 441.
- ²⁵ Шарапов Р. Д. Преступное насилие. Москва: Юрлитинформ, 2009, с. 122.
- ²⁶ Там же, с. 41.
- ²⁷ Уголовный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон Российской Федерации. Собрание законодательства Российской Федерации, 17 июня 1996 года, № 25.
- ²⁸ Шарапов Р. Д. Преступное насилие. Москва: Юрлитинформ, 2009, с. 38.
- ²⁹ Там же, с. 487.
- ³⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 78. lpp.
- ³¹ Liholaja V. Kā atrast saprātīgu līdzsvaru. Jurista Vārds, 2005. 25. janvāris, Nr.3.
- ³² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 88. lpp.
- ³³ Turpat.
- ³⁴ Turpat, 108-109. lpp.
- ³⁵ Hate Crime Laws: A Practical Guide. Warsaw: Organization on Security and Cooperation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2009, p. 16-17.
- ³⁶ Preventing and Responding to Hate Crimes. Warsaw: Organization for Security and Cooperation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2009, p. 25.
- ³⁷ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 108-109. lpp.
- ³⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, Nr. 74.
- ³⁹ Уголовный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон Российской Федерации. Собрание законодательства Российской Федерации, 17 июня 1996 года, № 25.
- ⁴⁰ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 93-94. lpp.

Abstract

After the Latvian Republic's accession to the European Union on 1st May 2004, the interaction between representatives of different race, color, nationality, ethnic origin, religion or culture increased and continues to grow with each year. The communication experience and lack of information is a breeding ground for prejudice and violence. The unfavorable economic situation and social challenges are promoting prejudice, intolerance, racism and discrimination.

On 25 September 2014, amendments were made to the Criminal Law in Latvia, which improved the regulatory framework in relation to the so-called "hate crimes", with liability for social hatred and enmity. The article aims to initiate a debate on potential problems related to the application of the Section 150 of the Criminal Law. The author offers his vision of the new regulatory framework application problems.

Аннотация

После вступления Латвийской Республики в Европейский союз 1 мая 2004 года возросло и с каждым годом продолжает возрастать соприкосновение с представителями разных рас, цветов кожи, национальностей, этнических происхождений, религий или культур. Отсутствие данного общения и нехватка информации служат плодотворной почвой для предвзятости и насилия. Неблагоприятная экономическая ситуация в стране и проблемы в социальной сфере также способствуют проявлениям предвзятости, нетерпимости, расизма и дискриминации.

25 сентября 2014 года были внесены изменения в Уголовный закон Латвии, призванные усовершенствовать нормативное регулирование по вопросам о так называемых «преступлениях на почве ненависти», предусматривающие наказание за возбуждение социальной вражды и розни. Цель данной статьи – вызвать дискуссию о возможных проблемных вопросах, связанных с применением статьи 150 Уголовного закона. Автор предлагает свое видение проблематики применения нового нормативного регулирования.

JURIDISKĀ JĒDZIENA „GENOCĪDS” TEORĒTISKĀS PROBLĒMAS

*Dr. iur. Armens Gabrieljans,
Baltijas Starptautiskās akadēmijas docents, Latvija*

Raksta mērķis ir jēdziena “genocīds” vēsturiskās izcelsmes un teorētisko problēmu definēšana un analīze.

Mērķa sasniegšanai darbā risināti šādi **uzdevumi**:

1. Izpētīt genocīda kā tiesību parādības evolūciju – tā veidošanās vēsturi, attīstību un transformāciju.
2. Formulēt mūsdienām atbilstošus risinājumus genocīda izpausmju būtības izpratnei.

Raksta veidošanā izmantotas gan vispārīgas, gan speciālas zinātniskās pētniecības **metodes**: etimoloģiskā, vēsturiskā, analīzes, sintēzes, sistemātiskā, un salīdzinoši-tiesiskā metode.

Ievads

Genocīds ir viena no briesmīgākajām un noziedzīgākajām cilvēka aktivitātes izpausmēm, kas ir veidojusies dažādu vēsturisko procesu rezultātā, it īpaši jauno laiku un jaunāko laiku vēsturē. Termins „noziedzumi pret cilvēci” ir radies pirms viena gadsimta – 1915. gada 24. maijā¹, kad tika pieņemta Antantes valstu kopīga deklarācija, saistībā ar Osmaņu impērijas īstenoto genocīdu pret armēņiem. Londonas 1945. gada 8. augusta harta² bija pirmais starptautiskais dokuments, kurā tika lietots termins „noziedzumi pret cilvēci” kā atsevišķa starptautisko noziedzumu kategorija. Šie jautājumi analizēti arī vairākās publikācijās Latvijā³.

Tas nozīmēja juridisku pienākumu krimināltiesiski vajāt un saukt pie atbildības līdz viņu mūža beigām par holokaustu atbildīgos cilvēkus. Saskaņā ar Tiesību vēsturnieku asociācijas ģenerāļsekretāra Deni Sala (*Denis Salas*) viedokli, Nirnbergas procesa laikā noziedzumi pret cilvēci, neskatoties uz to, ka šis jēdziens bija nesen ieviests aprītē, netika izskatīti, bet galvenokārt tika izskatīti kara noziedzumi un noziedzumi pret mieru⁴. Sodot augsta līmeņa nacistu militārpersonas, šie noziedzumi tika minēti tikai kā starpkategorija, kas paredzēta citu apsūdzību kompensēšanai. Noziedzumus pret cilvēci var klasificēt pamatojoties uz izskatāmo aktu būtību, to veikšanas motīvu, kas ietekmē

civilizācijas pamatvērtības un cilvēka cieņu. Noziegumiem pret cilvēci var pieskaitīt arī genocīdu.

1933. gada oktobrī notika 5. Konference par starptautisko krimināltiesību unificēšanu, kuras laikā poļu jurists-kriminologs Rafaels Lemkins (*Raphael Lemkin*) ierosināja starptautiskās konferences projektu par atbildību par darbībām, kuru mērķis bija rasu, etnisko, reliģisko un sociālo kopu iznīcināšana vai sagraušana, kas saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ir barbarisks noziegums – „*delictio juris gentium*”. Viņš iedalīja šādas darbības divās noziedzīgo nodarījumu grupās:⁵

1. barbarisma akts, kas izpaužas kā cilvēku dzīvības apdraudējums vai
  - 1.1 šīs personu grupas pastāvēšanas ekonomisko pamatu apdraudēšana;
2. vandālisma akts, kas izpaužas kā kultūras vērtību iznīcināšana:
  - 2.1 vienas grupas bērnu nodošana citas grupas cilvēkiem;
  - 2.2 piespiedu un sistemātiska šai personu grupai raksturīgo kultūras elementu atsavināšana;
  - 2.3 aizliegums lietot dzimto valodu pat personiskajās attiecībās;
  - 2.4 sistemātiska grāmatu iznīcināšana, kas ir rakstītas šīs grupas valodā, muzeju, skolu, vēsturisku pieminekļu, kultūras objektu, kulta vietu un citu šīs grupas iestāžu iznīcināšana, vai arī aizliegums tos izmantot.

Toties Tautu Savienība aprobežojās ar to, ka 1937. gadā izstrādāja Konvenciju par atbildību par starptautisko terorismu.

1944. gadā profesors R. Lemkins publicēja grāmatu „Axis Rule in Occupied Europe” („Pamatnoteikums okupētajā Eiropā”). Šajā darbā viņš rakstīja par nacistiskās Vācijas necilvēcīgu rīcību un par Hitlera plāniem iznīcināt okupētās Eiropas tautas, pārvācojot to iedzīvotājus. Raksturojot šos noziedzumus, viņš formulēja genocīda jēdzienu šādi:

„Genocīds ir nācijas vai etniskās grupas iznīcināšana, kas ir vērsta uz nacionālo grupu

eksistences pamatu sagraušanu, un kuras mērķis ir šo grupu iznīdēšana. Šāda plāna sastāvdaļas ir nacionālo grupu politisko un sociālo institūciju, kultūras, valodas, nacionālās identitātes, reliģijas un ekonomisko pastāvēšanas pamatu iznīcināšana, kā arī personiskās drošības, brīvības, veselības, cieņas un dzīvības atņemšana tiem cilvēkiem, kuri pieder pie šīm grupām. Genocīds ir vērstis pret nacionālo grupu kā vienu veselumu, un pret cilvēkiem vērstās darbības tiek vērstas nevis pret indivīdiem, bet pret nacionālās grupas pārstāvjiem⁷⁶.

Piedāvājot šo formulējumu, R. Lemkins bija domājis „koordinētu dažādu darbību plānu, kura mērķis ir nacionālo grupu pastāvēšanai būtisku pamatu iznīcināšana un pašu nacionālo grupu iznīcināšana”⁷⁷.

1945. gadā Starptautiskajā tribunālā Nīrnbergā (Vācija), apsūdzot nacistu līderus „noziegumos pret cilvēci”, vārds „genocīds” tika iekļauts apsūdzības aktā, taču nevis kā juridisks jēdziens, bet kā aprakstošs termins.

1948. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Ģenerālā asambleja pieņēma „Konvenciju par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to”, kas pazīstama arī kā „Konvencija par genocīdu”. Konvencija stājās spēkā 1951. gadā, un tajā tika sniegta genocīda juridiskā definīcija, klasificējot genocīdu kā starptautiskajās tiesībās atzītu noziegumu. Saskaņā ar britu jurista, Londonas universitātes koledžas starptautisko tiesību profesora Filipa Sanda (*Philippe Sands*) viedokli, genocīds un noziegumi pret cilvēci – tās ir divas dažādas koncepcijas. Abi jēdzieni tiek izmantoti starptautiskajās tiesībās, lai apzīmētu ar masu slepkavībām saistītus noziegumus. Noziegumi pret cilvēci tiek izdarīti ar mērķi nogalināt lielu cilvēku skaitu. Sistemātiska milzum liela cilvēku skaita iznīcināšana tiek uzskatīta par noziegumiem pret cilvēci. Genocīda mērķis ir nevis atsevišķu cilvēku nogalināšana, bet gan grupu iznīcināšana, t.i., vairāku noteiktas grupas atsevišķu indivīdu iznīcināšana. Šajā ziņā šiem diviem terminiem ir atšķirīgi mērķi. Atbildības par pirmo nodarījumu mērķis ir vērstis uz atsevišķu personu aizsargāšanu, bet par otro – uz grupu aizsargāšanu⁸.

Pamatojoties uz „Konvenciju par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to”, ar genocīdu saprot darbības, kas veiktas ar nolūku pilnībā vai daļēji iznīcināt kādu nacionālo etnisko, rasu vai reliģisko grupu kā tādu⁹.

Analizējot hibrīdterminu „genocīds”, kas ir cēlies no divām valodām: grieķu „*genos*”

– ģints, cilts, un latīņu „*caedere*” – nogalināt, etimoloģiju, var pieņemt, ka termins „*genos*” pamato genocīda koncepciju, kas izriet no vajātās cilvēku kopības bioloģiskās vienotības, t. i., no nozieguma pret nacionālo, etnisko vai rases grupu. Taču konvencijā genocīda jēdzienā ietverts arī jēdziens „reliģiskā grupa”, kuras pamatā nav bioloģiskās pazīmes. Iespējams, vārda „genocīds” etimoloģija attiecināma nevis uz vārdu „*genos*”, bet gan uz terminu „*genesis*” – izcelsme¹⁰. Šajā gadījumā genocīda koncepcijai būtu jāizriet no cilvēku iznīcināšanas un vajāšanas, balstoties uz viņu kopīgu izcelsmi, t. i., vajāšana sociālās, bioloģiskās vai kādas citas piederības dēļ. Saskaņā ar J. Barsegova viedokli, nacionālā vai rases piederība genocīda koncepcijā ir īpašs gadījums. Tādā gadījumā var paskaidrot „reliģiozās grupas” iekļaušanu Konvencijā par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to¹¹. Taču šajā gadījumā etimoloģijas daudznozīmība nesniedz viennozīmīgu „genocīda” jēdziena būtības definīciju.

Tādējādi, genocīds ir sarežģīta visaptveroša programma, izplānota agresija pret visiem nacionālās kopienas dzīves aspektiem, kuras nolūks ir padarīt to par viegli ievainojamu un pārsvarā iznīcināt, bet atlikušajiem uzspiest asimilāciju apspiedēja nacionālajā vidē. Sākot ar šiem priekšnosacījumiem un beidzot ar to sīkāku formulēšanu, genocīds ir iekļauts starptautisko tiesību darbības jomā.

Kā jau minēts, genocīda definējums oficiālā dokumentā pirmo reizi iekļauts 1945. gada 18. oktobrī. Nīrnbergas tiesas aktā teikts, ka apsūdzētie „...veica apzinātu un sistemātisku genocīdu, t. i. rasu un nacionālo grupu iznīcināšanu; okupētās teritorijas civiliedzīvotāju iznīcināšanu, kuras mērķis bija noteiktu tautu un šķiru, kā arī noteiktu nacionālo, etnisko un reliģisko grupu iznīcināšana, it īpaši ebreju, poļu, čigānu un citu tautu iznīcināšana...”¹². Definējums nav ļoti precīzs, taču ir skaidrs, ka tajā, papildus četrām jau zināmajām genocīda nozieguma upuru kategorijām (nacionālā, etniskā, rasu un reliģiskā grupa), iekļauts arī jēdziens „šķira”, kas var nozīmēt sociālo grupu. Termins „genocīds” nav iekļauts Nīrnbergas Starptautiskā kara tribunāla Statūtos un 1946. gada 1. oktobra spriedumā. Toties minēto Nīrnbergas Statūtu 6. panta „c” punkts – „noziegumi pret cilvēci”, satur genocīda aprakstu, kura būtība tika atspoguļota divus gadus vēlāk Konvencijā par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to: „noziegumi pret cilvēci”, proti, slepkavība, iznīcināšana,

paverdzināšana, deportācija un citi necilvēcīgi nodarījumi, kas veikti pret civiliedzīvotājiem, pirms vai kara laikā, vai arī vajāšana, kuras pamatā ir politiski, rasu vai reliģiski motīvi, ar mērķi īstenot vai saistībā ar jebkuru noziegumu, kas ir Tribunāla jurisdikcijas ietvaros, neatkarīgi no tā, vai šīs darbības bija valsts tiesību aktu pārkāpums, kurā tie tika izdarīti, vai ne”¹³.

Strauja „genocīda” izpratnes attīstība notika pateicoties Apvienoto Nāciju Organizācijai. ANO pirmās sesijas laikā 1946. gada 11. decembrī ANO Ģenerālā asambleja pieņēma rezolūciju par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to: „Genocīds nozīmē atteikšanos atzīt veselu cilvēku grupu eksistences tiesības, līdzīgi tam, kā slepkavība nozīmē atteikšanos atzīt atsevišķu indivīdu tiesības uz dzīvību; šāda atteikšanās atzīt eksistences tiesības ir pretrunā ar cilvēka sirdsapziņu, rada cilvēcei ievērojamus kultūras un citu vērtību zaudējumus, ko būtu varējušas sniegt šo cilvēku grupas, un ir pretrunā tikumības likumam, ANO garam un mērķiem. Var minēt vairākus genocīda noziegumus, kurus izdarot, pilnībā vai daļēji tika iznīcinātas rasu, reliģiskās, politiskās un citas grupas. Sodīšanai par genocīda noziegumiem ir nepieciešams starptautisks risinājums”¹⁴.

Pēc rezolūcijas pieņemšanas ANO Ģenerālā asambleja pilnvaroja Apvienoto Nāciju Organizācijas Ekonomisko un sociālo lietu padomi veikt pētījumus, kas ir nepieciešami „Konvencijas par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to” projekta izstrādei. Trīs eksperti, kuriem tika uzdots sniegt atzinumu par projektu, bija genocīda koncepcijas „dibinātāji”: profesors R. Lemkins, V. Pella (*Vespasian Pella*) un Donnedje de Vabrs (*Donnedieu de Vabres*). Tādējādi, tika iecerēts panākt skaidru un viennozīmīgu genocīda definējumu. Tomēr turpmākajā darbā nācās saskarties ar atšķirīgiem dalībvalstu viedokļiem. Nosakot jēdziena “genocīds” juridiskās robežas, atsevišķas valstis izteica iebildumus, kuru pamatā varētu būt bažas par to, ka atsevišķos gadījumos to īstenotā politika varētu atbilst genocīda traktējumam.

Rezultātā, genocīda jēdziens etimoloģiski (*genos* – ģints, cilts), vēsturiski (ar to saprotot divus visspilgtākos 20. gadsimta genocīda precedentus – 1915. gada armēņu genocīds un nacistiskās Vācijas ebreju genocīds) un politiski tika saistīts tikai ar nacisma ideoloģiju un rasistiskām teorijām.

Konvencija par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to tika pieņemta 1948. gada

9. decembrī. Tās 2. pantā genocīda jēdziens izteikts šādi: “Šajā konvencijā ar genocīdu saprotama tāda darbība, kas tiek izdarīta nolūkā pilnīgi vai daļēji iznīcināt kādu nacionālu, etnisku, rasu vai reliģisku grupu kā tādu: [...]”¹⁵.

Līdz ar to konvencijā tiešā veidā par genocīdu netika atzītas uz cita veida cilvēku grupu iznīcināšanu vērstas darbības, piemēram, politisko, ekonomisko, sociālo un kultūras grupu, ja tā neatšķiras pēc tautības, bioloģiskām īpašībām, etniskās piederības vai reliģiskās pārliecības.

Konvencijas autoriem tomēr bija jāievēro fakts, ka pirms kara sākuma Hitleris bija iznīcinājis invalīdus, bet šī sociālā grupa neatbilda ne nacionālās, ne etniskās, ne rasu vai reliģiskās kopas pazīmēm.

Genocīda jēdziena formālās nostiprināšanās attīstības vēsture liecina, ka Konvencija bija kompromiss starp genocīda zinātnisko koncepciju un tās pieņemšanā iesaistīto valstu interesēm. Citiem vārdiem sakot, starp tiesībām un politiku. Konvencijā iekļautais genocīda jēdziens šī nozieguma būtību neatklāj pilnībā. Tam pamatā varētu būt apstākļi, ka šis dokuments vairāk bija saistīts ar pagātņi, un tas nekalpoja par brīdinājumu nākotnē.

Apkopojot rakstā teikto, jāuzsver, ka genocīds ir viens no smagākajiem cilvēces vēstures gaitā izdarītajiem noziegumiem, jo tas ir vērsts uz veselas konkrētai cilvēku kopai piederīgas grupas iznīcināšanu, kā arī tas pārkāpj virkni cilvēktiesību. Cīņa pret genocīdu ir visas pasaules sabiedrības prioritārs uzdevums, kura risināšanai, pirmkārt, nepieciešams atbrīvoties no dubultstandartiem, kas pastāv mūsdienu pasaules politikā.

Secinājumi

Šajā rakstā tika izmantotas trīs metodoloģiskas pieejas „genocīda” jēdziena pētīšanai: jēdziena etimoloģija, termina radīšanas un formālas nostiprināšanas vēsture un to apstākļu vēsture, kas izraisīja genocīdu. Raugoties no šiem trijiem skatupunktiem, var izdarīt noteiktus secinājumus.

Jēdzienu „genocīds” etimoloģiski veido vārdi „*genesis*” un „*caedere*”, nevis „*genos*” un „*caedere*”. Konvencijas par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to autori, iekļaujot jēdziena skaidrojumā norādi uz reliģisko grupu, pārsniedza grieķu vārda *genos* (ģints, cilts) burtisko interpretāciju, līdz ar to viņi pārsniedza genocīdam pakļautās cilvēku kopas bioloģiskās vienotības koncepcijas robežas. Un tāpēc jēdziena

etimoloģiju var saistīt ar koncepciju, saskaņā ar kuru cilvēku iznīcināšana vai vajāšana notiek, pamatojoties uz viņu noteiktu kopīgu izcelsmi.

Jēdziens „genocīds” tā radīšanas un formālas nostiprināšanas procesā, salīdzinājumā ar Konvenciju, vairākkārt tika interpretēts paplašināti. Piemēram,

- 1) Rafaels Lemkins – 1933. gada 5. Konferencē par starptautisko krimināltiesību unificēšanu;
- 2) 1945. gada 18. oktobra Nirnbergas tiesas apsūdzībā;
- 3) un galvenokārt – ANO Ģenerālās asamblejas 1946. gada 11. decembra rezolūcijā par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to: „genocīds – nozīmē atteikšanos atzīt veselu cilvēku grupu tiesības uz eksistenci”.

Vērtējot genocīdam pamatā esošos apstākļus, kļūst skaidrs, ka sākotnējais genocīda avots ir cilvēku neiecietība vienam pret otru.

Pamatojoties uz teikto, var formulēt šādu tēzi: genocīds – tas ir vissmagākais noziegums, kas izpaužas diskriminācijas veidā, un diskriminācijai pamatā esošo iemeslu saraksts ir plašs un joprojām papildinās. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 2. pantā ir noteikts, ka: „Katram cilvēkam jābūt apveltītam ar visām tiesībām un visām brīvībām, kas pasludinātas šajā deklarācijā, neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai

citas izcelsmes, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa”¹⁶ Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 2. pantā noteikts: „Ikviens šā pakta dalībvalsts apņemas respektēt un garantēt visām tās teritorijas ietvaros un tās jurisdikcijā esošajām personām šajā paktā atzītās tiesības bez jebkādas atšķirības – neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem”¹⁷.

Genocīds – tas vienmēr ir noziegums, kas balstīts uz cilvēku „neatzīšanu” pēc jebkādas pazīmes – ādas krāsa, citādas ārējā izskata pazīmes, reliģiskā pārliecība, sociālais statuss, politiskā pārliecība, ekonomiskais stāvoklis, valoda, kultūras tradīcijas, u.c. Genocīds ir apzināts noziegums, kura mērķis ir iznīcināt cilvēku grupu, kura atšķiras ar savu piederību pie kādas kopas.

Apkopojot teikto, jāuzsver, ka genocīds – tas ir viens no smagākajiem noziegumiem, kas izdarīts cilvēces vēsturē, jo tas ir vērst uz visas konkrētai kopai piederīgas cilvēku grupas iznīcināšanu, kā arī tas smagi pārkāpj cilvēktiesības. Cīņa pret genocīdu ir visas pasaules sabiedrības prioritārs uzdevums, kura risināšanai, pirmkārt, nepieciešams atbrīvoties no mūsdienu pasaules politikā pastāvošiem dubultstandartiem.

Atsauces

- ¹ Kai Ambos Treatise on International Criminal Law: Volume II: The Crimes and Sentencing OUP Oxford. 2014. P. 46
- ² Francisco Forrest Martin, Stephen J. Schnably, Richard Wilson, Jonathan Simon, Mark Tushnet International Human Rights and Humanitarian Law: Treaties, Cases, and Analysis Cambridge University Press, 2006 P. 4.
- ³ Sk., piemēram, Paparinskis M. Kas ir noziegumi pret cilvēci. Jurista Vārds, 2003. gada 23., 30. septembris, Nr. 34, 35. Pāvila D., Kalniņa I. Genocīds kā starptautisks noziegums. Elementi, problēmas, tiesu prakse. Jurista Vārds, 2003. gada 16. septembris, Nr. 33. <http://providus.lv/article/genocids-ka-starptautisks-noziegums-elementi-problemas-tiesu-prakse>
- ⁴ Jean-Paul Jean and Denis Salas, Barbie, Touvier, Papon ... DesProcès Pour la Mémoire, Paris: Editions Autrement, 2002. P. 68.
- ⁵ Барсегов Ю.Г. Геноцид армян – преступление по международному праву. Москва, Изд-во «XXI век – Согласие». 2000.
- ⁶ Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress. The Lawbook Exchange, Ltd., 2008. P. 196.
- ⁷ Raphael Lemkin, Steven Leonard Jacobs Lexington Books. 2012. P. 3.
- ⁸ Philippe Sands Interview: Does The Legal Concept Of Genocide Exacerbate Ethnic Conflicts? <http://www.rferl.org/content/interview-philippe-sands-genocide-crimes-against-humanity/24932784.html>

- ⁹ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide Adopted by Resolution 260 (III) A of the United Nations General Assembly on 9 December 1948. <http://www.hrweb.org/legal/genocide.html>
- ¹⁰ Латинско-русский словарь. 3-е изд., испр. Москва, Изд-во «Русский язык». 1986.
- ¹¹ Барсегов Ю.Г. Геноцид армян – преступление по международному праву. Москва, Изд-во «XXI век – Согласие». 2000. С. 64.; Хомизури Г.П. Социальные потрясения в судьбах народов (на примере Армении). Москва, Изд-во «Интеллект». 1997. С. 25.
- ¹² Нюрнбергский процесс. Сборник материалов в 8-ми томах. Т.8. Москва, Юрид. лит. 1999. С. 46.
- ¹³ Там же. С. 48.
- ¹⁴ Резолюции, принятые Генеральной Ассамблеей на второй части первой сессии с 23 октября по 15 декабря 1946 г. NY. 1947. // Сборник международных договоров. Т.1, ч. 2. Универсальные Договоры. ООН. NY. Jeneve. 1994. С. 87.
- ¹⁵ Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказания за него 9 декабря 1948г. // Сборник международных договоров. Т. 1, ч. 2. Универсальные Договоры. ООН. NY. Jeneve. С. 56.
- ¹⁶ Всеобщая Декларация прав человека от 10 декабря 1948г. / Сборник международных договоров. Т.1, ч. 1, 2. Универсальные Договоры. ООН. NY. Jeneve. 1994. С. 14.
- ¹⁷ Международный пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г. и Факультативный протокол к нему от 19 декабря 1966 г. // Сборник международных договоров. Т.1, ч. 1, 2. Универсальные Договоры. ООН. NY. Jeneve. 1994. С. 17.

Abstract

The aim of this article is to define and analyze the theoretical problems associated with historical and legal characteristics of the concept of genocide. In this article is reviewed the history of creation and introduction into international law of the term “genocide”.

Аннотация

Цель статьи заключается в том, чтобы определить и проанализировать теоретические проблемы, связанные с исторической и правовой характеристикой понятия геноцид. В статье рассматривается история создания и введения в международное право термина «геноцид».

KRĀPŠANAS NOVĒRŠANAS TIESISKAIS PIENĀKUMS EIROPAS SAVIENĪBAS FINANSIĀLO INTEREŠU AIZSARDZĪBAI

*Mg. iur., Mg. oec. Kristīne Ārensona,
Rīgas Stradiņa universitātes doktorante, Latvija*

Eiropas Savienības finansiālo interešu aizsardzība ir Eiropas Savienības politikas programmas būtisks elements, kura mērķis ir stiprināt un palielināt iedzīvotāju uzticēšanos un nodrošināt to, ka viņu nauda tiek pareizi izlietota. Pieņemot Lisabonas līgumu, savukārt ir ievērojami pastiprināti Eiropas Savienības finansiālo interešu aizsardzības instrumenti, un tādējādi gan Eiropas Savienībai, gan tās dalībvalstīm tiek prasīts apkarot jebkādas nelikumīgas darbības, kas skar Eiropas Savienības finansiālās intereses¹.

Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts kopš 2004. gada 1. maija. Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvija pilnā apmērā izmanto dalībvalstīm paredzētās tiesības, vienlaikus uzņemoties arī noteiktus pienākumus. Visām Eiropas Savienības dalībvalstīm, tajā skaitā Latvijai, ir juridiski saistoši pienākumi veikt iemaksas kopējā Savienības budžetā. Vienlaicīgi, Latvija noteiktos apmēros ik gadu saņem finanšu līdzekļus no Eiropas Savienības budžeta dažādu projektu realizācijai. Latvijas Republikas Finanšu ministrija nodrošina Latvijas iemaksu veikšanu kopējā Eiropas Savienības budžetā, kas tiek ielānoti valsts budžeta apakšprogrammas 41.01.00 "Iemaksas Eiropas Savienības budžetā" ietvaros².

Saskaņā ar Latvijas Republikas Finanšu ministrijas datiem, 2014. gadā Latvija Eiropas Savienības budžetā iemaksāja 244,1 milj. EUR, savukārt Eiropas Savienība Latvijā ieguldīja 1062,2 milj. EUR. Eiropas Savienības kopējie izdevumi 2014. gadā bija 128 564,9 milj. EUR³.

Valstīm, kas pievienojās Eiropas Savienībai 2004. un 2007. gadā, kā viens no iestāšanās pamatnosacījumiem bija pienākums pirms kļūšanas par Eiropas Savienības dalībvalsti izveidot Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestu (*Anti-Fraud Coordination Service* – AFCOS). Latvijas Republikā AFCOS funkcijas pilda Finanšu ministrija.

Krāpšanas novēršanas koordinācijas dienestu izveides mērķis ir veicināt efektīvu sadarbību un informācijas apmaiņu ar Eiropas Biroju

krāpšanas apkarošanai (OLAF).

OLAF Regulas Nr.883/2013 3. panta 4. punkts ietver prasību, ka dalībvalsts šīs regulas vajadzībām norīko Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestu, lai atvieglotu efektīvu sadarbību un informācijas, tostarp operatīva rakstura informācijas, apmaiņu ar OLAF. Līdz ar to visas dalībvalstis 2014. gada beigās bija izveidojušas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestus⁴.

Lai stiprinātu Latvijas AFCOS funkciju un tuvinātu to OLAF izvirzītajam modelim, un noteiktu lielāku AFCOS padomes atbildību un pārraudzību pār Eiropas Kopienas finansējumu, 2014. gada 16. decembrī ar MK noteikumiem Nr.769⁵ tika apstiprināts jauns "Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes nolikums" un jauns padomes sastāvs⁶ (Finanšu ministrijas 12.06.2015. rīkojums Nr.244 "Par Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes sastāvu").

AFCOS padomes sēdes notiek ne retāk kā divas reizes gadā, un to laikā tiek izskatīti dažādi problēmjaudājumi un tiek pieņemti stratēģiski būtiski lēmumi. Nepieciešamības gadījumā tiek organizētas tikšanās, kurās pārrunā dažādus sadarbības jautājumus un gadījumus, kad ir konstatētas aizdomas par krāpšanu ES fondu projektu īstenošanas gaitā.

Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību⁷ 28.² pantu un Ministru kabineta 2014. gada 16. decembra noteikumu Nr. 769 „Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes nolikums” 2.1. apakšpunktu⁸ katru gadu tiek sagatavots informatīvais ziņojums par konstatētajiem neatbilstoši veiktajiem izdevumiem Eiropas Savienības politikas instrumentu ietvaros.

Ziņojuma mērķis ir informēt Ministru Kabinētu par konstatētajām neatbilstībām ar finansiālu ietekmi un neatbilstoši veiktajiem izdevumiem (neatbilstībām) Eiropas Savienības fondu un Eiropas Savienības finanšu palīdzības instrumentu ietvaros līdz kārtējā gada 31. decembrim un par konkrētajā

gadā tiesībsargājošās iestādēs saņemtajiem iesniegumiem par iespējamām krāpnieciskām un citām nelikumīgām darbībām ES fondu un citu ES finanšu palīdzības instrumentu ietvaros, kā arī par AFCOS darbu un paveikto ES finanšu interešu aizsardzības jomā.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (2. sadaļa 6. nodaļa „Krāpšanas apkarošana”) 325. pants nosaka – Savienība un dalībvalstis apkaro krāpšanu un citādu nelikumīgu rīcību, kas apdraud Savienības finanšu intereses, saskaņā ar šo pantu jāveic pasākumi, kuriem jāattur no šādas rīcības, kā arī jānodrošina efektīva aizsardzība dalībvalstīs, kā arī Savienības iestādēs un struktūrās⁹.

Lai novērstu krāpšanu, kas apdraud Savienības finanšu intereses, dalībvalstis veic tādus pašus pasākumus, kādus tās veic, lai novērstu krāpšanu, kas apdraud viņu pašu finanšu intereses. Neskarot citus Līgumu noteikumus, dalībvalstis koordinē rīcību, kuras mērķis ir aizsargāt pret krāpšanu Savienības finanšu intereses. Šajā nolūkā tās kopā ar Eiropas Komisiju izvērsī ciešu un regulāru kompetento iestāžu sadarbību¹⁰.

Lai panāktu efektīvu un līdzvērtīgu aizsardzību dalībvalstīs, kā arī Eiropas Savienības iestādēs un struktūrās, Eiropas Parlaments un Padome saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru pēc saskaņošanas ar Revīzijas palātu ievieš novēršanas un apkarošanas pasākumus cīņai pret krāpšanu, kas apdraud Savienības finanšu intereses. Komisija sadarbībā ar dalībvalstīm katru gadu iesniedz Eiropas Parlamentam un Padomei ziņojumu par pasākumiem, kas veikti, lai īstenotu Līguma par Eiropas Savienības darbību 325. panta prasības.

Līgums par Eiropas Savienības darbību nosaka, ka ES un dalībvalstis kopīgi uzņemas atbildību par ES finansiālo interešu aizsardzību un cīņu pret krāpšanu. Eiropas Padomes 25.06.2002. Regulas Nr. 1605/2002 par Finanšu regulu, ko piemēro Eiropas Kopienų vispārējam budžetam, 53.b. pants paredz, ka dalībvalstis ir atbildīgas par pārkāpumu un krāpšanas novēršanu¹¹.

Saskaņā ar Konvencijas par Eiropas Kopienų finanšu interešu aizsardzību 1. panta pirmo daļu par krāpšanu attiecībā uz izdevumiem Līguma par Eiropas Savienības darbību izpratnē uzskata jebkuru apzinātu darbību vai bezdarbību, kas vērsta uz finansējuma nelikumīgu saņemšanu vai paturēšanu¹².

Līgums par Eiropas Savienības darbību ir nepārprotams juridiskais pamats Eiropas

Kopienas un dalībvalstu operācijām cīņā pret krāpšanu un citām nelikumīgām darbībām, kas apdraud Kopienas finanšu intereses. Līdz ar Amsterdamas līguma stāšanos spēkā Eiropas Kopienas rīcībā ir lielāki resursi, lai apkarotu krāpšanu un izskaustu ekonomiskos un finanšu noziegumus. Līdz ar to Eiropas Komisijas Krāpšanas novēršanas saskaņošanas darba grupas vietā darbojas Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF), kas ne tikai veic izmeklēšanu, bet arī izstrādā un sagatavo tiesību aktus Kopienas finansiālo interešu aizsardzībai un krāpšanas apkarošanai. OLAF izmeklēšanas gaitā ir daudz lielāka neatkarība nekā tā priekšgājējam.

Latvijas Republikas Krimināllikuma (turpmāk – Krimināllikums) 177. pants definē krāpšanas būtību – tā ir svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu¹³. Par krāpšanu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. Par krāpšanu, ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. Savukārt, par krāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa, vai ja tā izdarīta, iegūstot narkotiskās, psihotropās, stipri iedarbīgās, indīgās vai radioaktīvās vielas, sprāgstvielas, šaujammieročus vai munīciju, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās¹⁴.

Krimināllikuma 177. pants paredz kriminālatbildību “par svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu”. Krimināllikums neparedz sodu par krāpšanu ar ES fondu līdzekļiem vienā konkrētā normā. Latvijā Valsts policijas Galvenās Kriminālpolicijas pārvaldes Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvalde uzsāk kriminālprocesus saskaņā ar Krimināllikuma 177. panta 3. daļu, kad krāpšana ir izdarīta lielā apmērā, bet atsevišķos gadījumos krāpnieciskas darbības var tikt vērtētas pēc kopības, kas ietver gan dokumentu viltošanu, nepatiesu ziņu sniegšanu u. c.

Noziedzīga nodarījuma (krāpšana) sastāva elementi tiks skatīti 1. tabulā.

Krāpšanas objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums

Krāpšanas objektīvo pazīmju kopums	
Noziedzīga nodarījuma objekts	Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse
<p>ES fondu līdzekļi, ES budžets, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras, Lauku atbalsta dienesta un citu Eiropas Savienības fondu administrēšanas iestāžu intereses, lai nodrošinātu Eiropas Savienības fondu līdzfinansēto valsts atbalsta programmu ieviešanu.</p> <p>Tautsaimniecības intereses un valsts ekonomiskās attīstības intereses (veiksmīga projektu realizācija, jaunu darba vietu radīšana, nodokļu ieņēmumu pieaugums).</p>	<p>Tīša, prettiesiska ES fondu līdzekļu iegūšana, kas var izpausties kā maldināšana un viltojums par ES finansētā projekta patieso stāvokli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - paaugstināta projekta priekšmeta vērtība vai palielināti būvniecības apjomi, t. sk. nepamatoti starpniecības pakalpojumi, kas sadārdzina projekta faktiskās izmaksas; - projekta realizācijā iesaistīts fiktīvs piegādātājs, starpnieks; - viltoti tehnikas, iekārtu izcelsmes sertifikāti; - nekvalitatīva projekta īstenošana (t. sk. nekvalitatīvi veikti darbi vai sniegti pakalpojumi, nekvalitatīva projektu vadība).
Krāpšanas subjektīvo pazīmju kopums	
Noziedzīga nodarījuma subjekts	Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse
<p>Noziedzīga nodarījuma subjekts var būt ikviena fiziska un pieskaitāma persona, kas līdz nozieguma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu (vispārīgais subjekts). Krāpšanas gadījumā ir speciālais subjekts – persona, kurai piemīt nodokļa maksātāja statuss. Analizējot tiesu praksi, krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma subjekts galvenokārt ir sabiedrību ar ierobežotu atbildību dibinātāji, īpašnieki un nereti arī vienīgās amatpersonas ar paraksta tiesībām, kuru pienākums, veicot saimniecisko darbību, ir nodrošināt attiecīgo normatīvo aktu prasību izpildi finansiāli saimnieciskajā darbībā.</p>	<p>Tiešs nodoms un konkrēts nolūks (mērķis). Veicot krāpnieciskas darbības, persona apzinās savas darbības kaitīgumu, proti, projekta īstenošanai piešķirtais ES finansējums netiek izmantots tam paredzētajam mērķim, bet gan subjekta personīga labuma gūšanai un to veic apzināti.</p> <p>Personas vēlme gūt labumus no viņas rīcībā esošās svešas mantas (ES finansējums), rīkojoties ar to pēc saviem ieskatiem.</p>

Atbilstoši Eiropas Komisijas prasībām dalībvalstis, pirmkārt, ir atbildīgas par izmeklēšanu, ja konstatēta neatbilstoša rīcība vai fakti par jebkurām nozīmīgām izmaiņām, kas ietekmē Eiropas Savienības palīdzības struktūrfondu īstenošanas un pārraudzības raksturu vai nosacījumus, kā arī rada nepieciešamību pēc labojumiem finansējumā. Dalībvalsts veic pieprasītos labojumus finansējumā saistībā ar atsevišķiem vai atkārtotiem pārkāpumiem.

Komisijas 2001. gada 2. marta Regula (EK) Nr. 448/2001¹⁵ norāda uz dalībvalsts atbildību šajā jomā. Regulas Nr. 448/2001 2. pants nosaka, ja pārkāpumi notiek pastāvīgi, izmeklēšana, ko veic saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1260/1999 39. panta 1. punktu, aptver visas darbības, kurās varētu būt pārkāpumi. Pilnīgi vai daļēji atceļot Kopienas līdzfinansējumu, dalībvalstis ņem vērā neatbilstību veidu un smagumu, kā arī fondu finansiālos zaudējumus un ietekmi uz projekta ieviešanu (mērķa sasniegšanu)¹⁶.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas prasībām dalībvalstis ir atbildīgas par darbības programmu vadību un kontroli, jo īpaši nepieļaujot, konstatējot un labojot neatbilstības un atgūstot nepamatoti izmaksātās summas. Dalībvalstu pienākums ir izmeklēt neatbilstības, pamatojoties uz jebkurām ievērojamām atkāpēm, kas attiecas uz darbību vai darbības programmu īstenošanas vai kontroles būtību vai apstākļiem un veicot vajadzīgās finanšu korekcijas. Dalībvalsts veic vajadzīgās finanšu korekcijas saistībā ar konkrētām vai sistemātiskām neatbilstībām, kas konstatētas darbībās vai darbības programmās. Dalībvalsts veiktās korekcijas izpaužas kā visa vai daļēja publiskā ieguldījuma darbības programmā vai projektā atcelšana. Dalībvalsts ņem vērā pārkāpumu būtību un nopietnību un fondam nodarītos vai potenciālos finansiālos zaudējumus. Sistēmiskas neatbilstības gadījumā dalībvalsts paplašina izmeklēšanu, to attiecinot uz visām darbībām, kas varētu būt ietekmētas¹⁷.

Tā kā Eiropas Savienības fondu projektu īstenošana tiek līdzfinansēta arī no valsts budžeta, būtiski ir pievērst uzmanību ne tikai Eiropas Savienības fondu līdzfinansējuma, bet arī valsts budžeta līdzekļu efektīvai izlietošanai. Likuma par budžetu un finanšu vadību 46. pants nosaka, ka budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par šajā likumā noteiktās kārtības un prasību

ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Savukārt Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 2. panta 1. punkts nosaka, ka publiskas personas rīcībai ar finanšu līdzekļiem un mantu ir jābūt likumīgai, tas ir, jebkura rīcība ar publiskas personas finanšu līdzekļiem un mantu atbilst ārējos normatīvajos aktos paredzētajiem mērķiem, kā arī normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai¹⁸. Attiecīgi šī likuma 3. pantā noteikts, ka pašvaldībām, valsts un pašvaldību iestādēm, valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībām, kā arī kapitālsabiedrībām, kurās valsts vai pašvaldības daļa pamatkapitālā atsevišķi vai kopsummā pārsniedz 50 procentus, jārikojas ar finanšu līdzekļiem un mantu lietderīgi¹⁹:

- rīcībai jābūt tādai, lai mērķi sasniegtu ar mazāko finanšu līdzekļu un mantas izlietojumu;
- manta atsavināma un nododama īpašumā vai lietošanā citai personai par iespējami augstāku cenu;
- manta iegūstama īpašumā vai lietošanā par iespējami zemāku cenu.

Saskaņā ar iepriekš minēto, iestāžu vadītājiem jāievēro, ka neatbilstošs valsts budžeta līdzekļu izlietojums Eiropas Savienības fondu projektu ietvaros ir arī iepriekš minēto likumu pārkāpums.

Ir pieņemtas vairākas regulas, kurās definēti OLAF galvenie uzdevumi un administratīvās izmeklēšanas pilnvaras. Padomes Regula (EK) Nr. 515/97 paredz tiesisko regulējumu par dalībvalstu pārvaldes iestāžu savstarpējo palīdzību un šo iestāžu un Komisijas sadarbību, lai nodrošinātu muitas, lauksaimniecības un intelektuālā īpašuma tiesību aktu pareizu piemērošanu.

Savstarpējai palīdzībai galvenokārt tiek izmantota OLAF uzturētā krāpšanas apkarošanas informācijas sistēma (AFIS). Tā ir aizsargāta infrastruktūra, kurai ir gandrīz 10 000 reģistrētu galalietotāju vairāk nekā 1200 kompetentos dalībvalstu dienestos, ārpus Eiropas Savienības valstu partnerdienestos, starptautiskās organizācijās, Komisijas dienestos un citās ES iestādēs. Šajā sistēmā ir vairākas datubāzes un informācijas apmaiņas sistēmas, kuras var izmantot muitas krāpniecības apkarošanā²⁰.

Īpaši svarīgās elementa ir muitas informācijas sistēma un muitas lietu identifikācijas datu bāze (FIDE). Muitas informācijas sistēma ir datubāze, kurā ir ziņas par precēm, skaidru naudu, transporta veidiem, uzņēmumiem un personām,

kas saistītas ar likumpārkāpumiem. FIDE ir datubāze, kurā glabājas gan kārtējo, gan pabeigto privātpersonu un uzņēmumu izmeklēšanas lietu numuri, lai palīdzētu sadarbīties (sniegt savstarpēju palīdzību) izmeklēšanā²¹.

Krāpšanas un korupcijas apkarošanā Eiropas finanšu aizsardzības un kontroles dienesti uzsver nacionālo dienestu darba svarīgumu, izmeklēšanas ātrumu un sadarbību. Eiropas Savienības dalībvalstu krāpšanas apkarošanas koordinējošo dienestu dalībnieki norāda arī uz Latvijas kā Eiropas Savienības robežvalsts būtisku nozīmi pret darbībā trešo valstu kontrabandai, korupcijai un citiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Eiropas Savienības dalībvalstis ir galvenokārt atbildīgas par pārkāpumu atklāšanu un neatbilstoši veikto izdevumu pilnīgu vai daļēju atgūšanu Eiropas Savienības budžetā. Arī Eiropas Savienības finansējuma saņēmēju iestāžu vadītājiem jāņem vērā, ka neatbilstoši veiktie izdevumi, kas ir veikti Eiropas Savienības fondu projektu ietvaros un skar valsts budžeta līdzekļu izlietojumu, kā arī neatbilstoši vai neefektīvi veikti projektu līdzekļu izlietojuma uzraudzības pasākumi, var radīt situāciju, ka dalībvalsts neizpilda normatīvajos aktos uzlikto pienākumu – apkarot krāpšanu un citādu nelikumīgu rīcību, kas apdraud Eiropas Savienības finanšu intereses.

Kā viens no risinājumiem krāpšanas apkarošanai un novēršanai ir “Krāpšanas trīsstūra koncepcija”, kuru ieviesa krāpšanas pētnieks Dr. Donalds R. Kresijs (*Donald R. Cressey*). Dr. Kresijs uzskata, ka krāpšanas izdarīšanas pamatā ir trīs faktori, ko var apkopot “krāpšanas trīsstūrī”²² (skatīt 1. attēlu).

1. attēls

1) **Iespējas.**

Motivācija vien krāpšanas izdarīšanai nebūs pietiekama, ir jābūt iespējai²³. Vājas iekšējās kontroles sistēmas var radīt iespēju (pārliecība, ka krāpšana netiks atklāta, ir viens no galvenajiem apsvērumiem krāpšanas izdarīšanā). Iekšējās kontroles sistēmu trūkumi ir saistīti ar nepietiekamu uzraudzību un kontroli, neatbilstoši nodalītiem darbinieku pienākumiem un lēmumu pieņemšanas tiesību deleģējumu u. c.

Krāpnieciskas darbības var tikt veiktas gadījumos, ja kontroles pasākumi nenotiek vai arī tie nav pietiekami.

2) **Racionāls izskaidrojums (attaisnojums).**

Persona var rast attaisnojumu savai rīcībai un racionāli to izskaidrot, piemēram, “šī rīcība ir taisnīga – es esmu pelnījis šo naudu” vai “viņi to man ir parādā”. “Šo naudu es tikai aizņemos – es to atmaksāšu”²⁴.

3) **Finansiāls spiediens, stimuls vai motīvs.**

Mantkārība bieži var būt spēcīgs motīvs, t. i. “vajadzības vai mantkārības” faktors. Citos gadījumos spiedienu var radīt personīgas finansiālas problēmas vai personīgi netikumi, piemēram, azartspēles, atkarība no narkotikām utt.²⁵

“Krāpšanas trīsstūra izjaukšana”²⁶ ir krāpšanas novēršanas pamatā. Stingras iekšējās kontroles sistēmas vistiešāk var ietekmēt vienu no šiem trim elementiem, t. i. iespēju, un tādēļ to ir visvieglāk pārvaldīt.

Eiropas Savienības Struktūrfondu dalītas pārvaldības sistēmas apstākļos dalībvalstis galvenokārt ir atbildīgas par Eiropas Kopienas prasībām atbilstošas vadības un kontroles sistēmu izveidi un norīko revīzijas iestādes, kas pārbauda šo sistēmu darbības efektivitāti, lai nepieļautu un konstatētu krāpšanu un novērstu pārkāpumus²⁷. Vadība ir primāri atbildīga par krāpšanas novēršanu.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Lai mazinātu / novērstu Eiropas Savienības fondu finansējuma izkrāpšanu, ir jāsamazina “iespējas faktors” krāpšanas trīsstūrī. Galvenais mehānisms iespējas samazināšanai ir stingra iekšējā kontrole, kas ietver atbilstošu uzraudzību un pārbaudes un pienākumu nošķiršanu. Vadībai jābūt arī pietiekamām zināšanām, lai spētu identificēt krāpšanu raksturojošos rādītājus, un jāapzinās pienākums ziņot par pārkāpumiem un aizdomām par krāpšanu atbilstoši spēkā esošajiem

tiesību aktiem. Dalībvalstīm būtu jāpievērš uzmanība tam, lai iekšēji tiktu pareizi īstenotas un izplatītas vadlīnijas attiecībā uz pienākumu ziņot par pārkāpumiem un aizdomām par krāpšanu, kā noteikts piemērojamos tiesību aktos.

2. Izanalizējot krāpšanas pētnieka Dr. Donalda R. Kresija teoriju, var secināt, ka krāpšanas novēršanas pamatā ir ētika, t. i. par Eiropas Savienības līdzekļu pārvaldību atbildīgajām iestādēm jāievēro augsti ētiskās rīcības un integritātes standarti, jānodrošina efektīva krāpšanas riska pārvaldīšana – gan preventīvi, gan, ieviešot pēckontroles. Veicot krāpšanas riska novērtējumu, atbildīgās iestādes varēs identificēt “vājos punktus” iekšējās kontroles sistēmā jeb “iespējas”, bet, izstrādājot un ieviešot praksē atbilstošas kontroles, krāpšanas risks tiks samazināts.

3. Lai samazinātu krāpšanu Eiropas Savienības finansētajos projektos un nodrošinātu, ka iespējamie krāpšanas gadījumi tiktu atklāti pēc iespējas ātrāk, par Eiropas Savienības līdzekļu pārvaldību atbildīgajām iestādēm būtu jāievieš ziņošanas jeb “trauksmes cēlāju” sistēma, papildus izveidojot ziņošanas kanālus, kā piemēram: interneta vietni, e-pastu vai telefona numuru. Lai personas iedrošinātu ziņot atbildīgajām institūcijām, jānodrošina iespēja ziņot gan anonīmi, gan arī atklājot identitāti (pēc ziņotāja izvēles). Normatīvajos aktos paredzot ziņotāju aizsardzības prasības, tiktu nodrošināts, ka ziņotāja dati netiek izpausti un tas ir pasargāts no krāpšanā iesaistīto personu izdarītas ietekmes vai spiediena.

Atsauces

- ¹ Krāpšanas apkarošana un Eiropas Savienības finansiālo interešu aizsardzība. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/lv/displayFtuhtml?ftuId=FTU_1.5.5.html
- ² Latvijas Republikas Finanšu ministrija, Eiropas Savienības budžets. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/es_un_es_budzets/
- ³ Turpat.
- ⁴ Latvijas Republikas Finanšu ministrija, Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzība. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/es_un_es_budzets/es_finansu_interesu_aizsardziba/hronologija/
- ⁵ Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes nolikums: Ministru kabineta 16.12.2014. noteikumi Nr. 769. Latvijas Vēstnesis, Nr. 252 (5312), 18.12.2014.
- ⁶ Par Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes sastāvu Finanšu ministrijas 12.06.2015. rīkojums Nr. 244.
- ⁷ Likums par budžetu un finanšu vadību: LR likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 41 (172), 06.04.1994.
- ⁸ Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzības koordinācijas padomes nolikums: Ministru kabineta 16.12.2014. noteikumi Nr. 769. Latvijas Vēstnesis, Nr. 252 (5312), 18.12.2014.
- ⁹ Līguma par Eiropas Savienības darbību Konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 26.10.2012., Nr. C 326/47, 325. pants.
- ¹⁰ Turpat, 325. pants.
- ¹¹ Padomes Regula par Finanšu regulu, ko piemēro Eiropas Kopienu vispārējam budžetam (EK, EURATOM) Nr. 1605/2002, 2002. gada 25. jūnijs, 2002 R1605.
- ¹² Konvencija par Eiropas Kopienu finanšu interešu aizsardzību, pieņemta 26.07.1995. Latvijas Vēstnesis, 17.04.2003, Nr. 60 (2825).
- ¹³ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., 177. pants.
- ¹⁴ Turpat, 177. pants.
- ¹⁵ Komisijas 2001. gada 2. marta Regula (EK) Nr. 448/2001, ar ko paredz sīki izstrādātus īstenošanas noteikumus Padomes Regulai (EK) Nr. 1260/1999 attiecībā uz procedūru finanšu korekciju izdarīšanai palīdzībā, kas piešķirta no struktūrfondiem.
- ¹⁶ Vadlīnijas par finanšu korekciju piemērošanu Eiropas Savienības struktūrfondu, Kohēzijas fonda, Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta, Norvēģijas finanšu instrumenta, Latvijas un Šveices sadarbības programmas finansētajos projektos. Latvijas Republikas Finanšu ministrija, Eiropas Savienības fondu vadības sistēmas departaments, 13.03.2014.

- ¹⁷ Turpat.
- ¹⁸ Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 114 (397), 02.08.1995., 2. pants.
- ¹⁹ Turpat, 2. pants.
- ²⁰ Eiropas Komisija, Komunikācijas Ģenerāldirektorāts, ES cīņa pret krāpšanu un korupciju. Ieskats Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai – OLAF – darbā. 2014. gads.
- ²¹ Turpat.
- ²² Harry Cendrowski, James P. Martin, Louis W. Petro. The Handbook of Fraud Deterrence, 2007, 41. p.
- ²³ The Fraud Triangle. Association of Certified Fraud Examiners. Fraud Resources. Pieejams: <http://www.acfe.com/fraud-triangle.aspx>
- ²⁴ Mackevičius J., Giriūnas L. Transformational Research of the Fraud Triangle. Vilnius University, Lithuania, ISSN 1392-1258. Ekonomika 2013 Vol. 92(4). Pieejams: <http://www.vu.lt/leidyba/dokumentai/zurnalai/EKONOMIKA>
- ²⁵ Beyond the Fraud Triangle, Enhancing Deterrence of Economic Crimes. Pieejams: <http://www.fraud-magazine.com/article.aspx?id=4294970127>
- ²⁶ Harry Cendrowski, James P. Martin, Louis W. Petro. The Handbook of Fraud Deterrence, 2007, 41. p.
- ²⁷ Turpat, 41. lpp.

Abstract

Legal instruments that are required for fraud prevention are developed by European Union countries, however their results are not sufficient.

Aim of this article is to review how legal obligation of fraud prevention to protect EU financial interests is fulfilled according to the requirements of Treaty on European Union, as well as to propose improvements for fraud mitigation of EU funds.

To analyze possibilities how to prevent / mitigate fraud of EU Funds, fraud analyst's Dr. Donald Cressey "fraud triangle" conception is reviewed in the article.

Аннотация

Правовые документы, необходимые для предотвращения мошенничества, разработаны в странах Европейского союза, однако достигнутые благодаря им результаты не являются достаточными.

Целью статьи является обзор выполнения правовых обязательств по предотвращению мошенничества в целях защиты финансовых интересов ЕС в соответствии с требованиями Договора о Европейском союзе, а также предложение путей совершенствования ограничения мошенничества с фондами ЕС.

Для анализа возможностей по предотвращению / уменьшению мошенничества с фондами ЕС в статье рассмотрена концепция «Треугольник мошенничества» аналитика по противодействию мошенничеству доктора Дональда Р. Кресси (*Dr. Donald R. Cressey*).

PROSPECTS OF DEVELOPMENT THE JUDICIARY AND PHASED EXPANSION OF THE SCOPE OF JUDICIAL CONTROL IN PRE-TRIAL PROCEEDINGS

*Candidate of Medical science **Marzhan Myrzakhanova,**
Professor, Sh. Ualikhanov Kokshetau State University, Kazakhstan*

*Senior Lecturer **Yerlan Myrzakhanov,**
Sh. Ualikhanov Kokshetau State University, Kazakhstan*

*Master of Law **Alija Dananova,**
Sh. Ualikhanov Kokshetau State University, Kazakhstan*

Introduction

All civilized nations that have embarked on the path of democratic development, the self-proclaimed government in a free society, human rights, namely freedom is the most important factor in ensuring the recognition and human and his life, as well as the rights and freedoms the supreme value of the civilized world. All this sets the country's judicial system and great challenges. Kazakhstan's ratification of the International Covenant on Civil and Political Rights – a document aimed at a civilized solution to the problem of relations between the state and the citizen and between citizens living in this society, is of great importance. Over the past two decades since the acquisition of the state independence, political and economic sovereignty, the question of guarantees to ensure its citizens to life, social benefits, political freedom, including the guarantees of legal authorization of the dispute in conflict situations. Consequently, Art. 13 of the Constitution guarantee that everyone has the right to judicial protection of their rights and freedoms¹.

That the Constitution of the introduction of judicial review was provided as one of the most effective and appropriate measures to protect the rights and freedoms of citizens in all spheres of public life. The Criminal Procedure Act provides for a separate chapter (13) on the implementation of this judicial review. Although other provisions of these rules as it does not involve the use of direct

judicial review at this stage of pre-production, but in the final stages of again not exclude such. For example, during the preliminary investigation, or even the primary side of the trial denied the forensic examination of an experiment with the opinion of the parties is essential in resolving the case, and it is again subjected to judicial review. Take, for example, Art. 150 Criminal Procedure Code, according to part 1 which, the judge, having considered the petition, as a preventive measure may elect arrest. In the following case goes to trial and, again, according to Part 1 of claim 10, wherein the resolution of the sentence the court is obliged to discuss the issue of the defendant as a preventive. Therefore, the arguments that the court (judge) is connected with its original opinion, in our opinion, should not be an obstacle itself. If we go further, even the same judge has every right to consider the merits of the case, to make this or that sentence, even move away from their initial decision and the request of the parties, in the presence of bases to him to change the preventive measure to the more humane. Then it could be regarded as the credibility of the court².

From the meaning of the law, it follows that this procedure also applies to other activities that, in general, is aimed essentially at enhancing judicial review as a whole at this stage. Part 3 of this provision of the law requires the judge all cases that fall under this category should be considered in a closed court session. The same is provided and the criminal procedural legislation of the Republic of Kazakhstan (Article 220). In

our view, this is contrary to the general principle of openness of court proceedings, transparency of the judicial activities and the administration of justice. The need for a closed court session should be addressed in this case individually, based on the views of the parties³.

In addition, it should be noted that the complaints of the parties on any violations, if any, come to court very small amount. Article 139 Criminal Procedure Code provides for a comprehensive list of grounds for the application of preventive measures, in particular if it has reason to believe that the accused may evade an inquiry, preliminary investigation or trial or obstruct objective investigation and proceedings before a court, or will continue to engage in criminal activity, and to ensure execution of the judgment. Documentary evidence of these grounds for a preventive measure lies with the investigating authorities. However, in practice these grounds in the petitions are declarative, without submitting to the court any evidence of evasion, obstruction, etc. The predominant base sanctioning the measure of restraint in the form of arrest are still committing crimes face, which carries a prison sentence of more than 2 years. According to Clause 1 Part 1 Article. 150 Code of Criminal Procedure, in exceptional cases, the measure of restraint in the form of arrest can be used against the accused, suspected of offenses for which the law prescribes a penalty of imprisonment for a term not exceeding two years, if he has no permanent residence in the territory of the Republic of Kazakhstan. Thus, the absence of registration, for example, in Astana, its presence in another city of the republic does not constitute grounds for arrest. In practice, the registration of the suspect, the defendant in another city for the bases of the arrest. This requirement is contrary to the provisions of the Constitution on freedom of movement⁴.

Similarly, such grounds as hindering the objective investigation and proceedings before a court or the continuation of criminal activity should be supported by materials sanction or criminal case materials⁵.

The law does not oblige the courts to authorize a measure of restraint in the form of

arrest and the arrest of the extension period to address issues of proof of guilt of the suspect or accused. A review of the materials shown on the existing problems when investigating authorities clearly overstate the bar of the charges, in order to obtain authorization of arrest. Evidence of groundless accusations are often seen in the study of materials. Commented on the judicial perspective of a particular criminal case, the court in authorizing the arrest is not allowed. Avoid unjustified infringement of the rights of citizens is one of the first tasks of the court under the authorization, extend the detention. In this connection reference in Part 4 of Art. 150 Code of Criminal Procedure on the possibility to request and get acquainted with the criminal case, and in Part 7 Limitations of the study materials of the case relating to the circumstances taken into account in the election of the said preventive measure materials, not entirely consistent with each other. It is necessary to focus on the following issue during the arrest of a suspect in the order of Art. 132 Code of Criminal Procedure⁶.

In accordance with the Concept of the legal policy of Kazakhstan for the period from 2010 to 2020 one of the priority directions of development of the legal system of Kazakhstan is a criminal procedural law, which requires further consistent implementation of the fundamental principles of criminal proceedings, aimed at protecting the rights and freedoms as the main task of the criminal-proceeding legislation “is to establish such an optimum mode of application of criminal law to persons who have committed criminal offenses in the course of which is provided as the protection of individual rights and effective investigation into the activities of organs”. The Republic of Kazakhstan has adopted a number of legislative acts on regulation of ensuring the constitutional rights and freedoms of man and citizen in the pre-trial proceedings in criminal cases, including those adopted by the Code of Criminal Procedure of 13 December 1997, the Act of December 5, 1997 “On Advocacy “The law of 5 July 2000” on state protection of persons involved in criminal proceedings” and other acts. In the course of reforming the legislation

governing the criminal law field, the traditional socialist criminal law legislation inquisitorial language acquired other, civilized constitutional and legal rhetoric. In this important role the bodies of constitutional control. According to Kazakh scientists Code of Criminal Procedure is a progressive and humane enough to significantly expand the rights of participants in the process and establishing procedural safeguards against arbitrary arrest and criminal prosecution⁷.

In bringing the current criminal procedural legislation of Kazakhstan into conformity with the principles and norms of the Basic Law of the country it plays an important role, of course, the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan, the decisions of which are so weighty and significant in the constitutional and positive regulation of questions of the criminal justice system. Often it is the efforts of the Constitutional Council of the foundations of legal and law enforcement to ensure the constitutional rights of man and citizen in the criminal justice field. Questions of criminal proceedings occupy a significant place in the work of the constitutional jurisdiction, which have a real opportunity to influence both the legislation and the legal practice in the field of criminal justice, as illustrated by many facts related to the activities of the constitutional oversight bodies (control), CIS and abroad. When considering appeals on the constitutionality of laws and other normative legal acts of the Constitutional Council contributes to the creation and maintenance of constitutional order in the exercise of criminal prosecution bodies of their powers. This possibility arises from the implementation of the Constitutional Council as the preliminary and follow-up, that is controls on how not to come into force the laws, and entered into force laws and other normative acts. The Constitution establishes the range of issues, subjects which may include ensuring the constitutional rights and freedoms of man and citizen in the field of pre-trial proceedings in criminal matters⁸.

Questions pretrial proceedings in criminal matters could be considered by the Constitutional Council at:

- the constitutionality of laws passed by

Parliament before the signing of the head of state, that is in the order of the pre-control;

- the constitutionality of international treaties prior to their ratification;

- the constitutionality of laws and other regulations to be applied in the court proceedings on the treatment of ships;

- giving official interpretation of the provisions of the Constitution.

Currently, the Constitutional Council has adopted a number of final decisions, establishing the supremacy of the constitutional principles of protection and promotion of the rights and freedoms of man and citizen in the pre-trial criminal proceedings. The Constitutional Council examines the provisions of the law or other normative legal act, which is the subject of applications received, in violation of the search direction of the Constitution (Constitution mismatch). When setting discrepancy Constitutional Council recognizes this legal provision unconstitutional (which means the loss of validity of the rules of law), and in the absence of such a fact produces positive suggestions (the legal position) to eliminate or removal of the existing problems. The impact of the Constitutional Council on the pre-trial proceedings is manifested in various forms. The main of them is the regulatory impact, carried out by the Constitutional Council regulations, which establish his legal positions with various aspects of the constitutional regulation of the rights and freedoms of man and citizen in the criminal investigation bodies' activities in the pre-trial process and to ensure the rights and interests of the participants of criminal procedure relations⁹.

The effectiveness of this form is extremely high, due to the fact that the constitutional control virtually corrects the criminal procedure law, directing it into the mainstream of compliance Basic Law. Usually this is clearly manifested in the consideration of appeals on the official interpretation of the Constitution in relation to the rules on the constitutional regulation of criminal procedure relations in pre-trial proceedings. For example, in the Normative Resolution of 18 April 2007 № 4 “On the Official Interpretation of Paragraph 2, Article 12, paragraphs 2 and 8

of Article 62, paragraph 1 of Article 76, subparagraphs 3) and 5) of paragraph 3 of Article 77 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan” is set, that in criminal proceedings the right to judicial protection is implemented in the manner prescribed by the Constitution and the corresponding laws, with criminal proceedings in court, as well as in the implementation of judicial review in the course of pre-trial proceedings in criminal matters.

Conclusion

In conclusion it must be said that the best-designed mechanisms and measures, among other things, related to the constitutional proceedings on the criminal procedure legal relations will not bring real results if they are not accompanied by the proper execution of the state bodies and officials of responsibilities for individual rights protection.

References

- ¹ The Constitution of the Republic of Kazakhstan dated September 5, 1995 (as amended on February 2, 2011). – Astana: Business World Astana, 2012. – 306 p.
- ² Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan dated December 13, 1997 № 206-I (as amended as of 04/07/2013 was).
- ³ On the Judicial System and Status of Judges of the Republic of Kazakhstan: Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan dated December 25, 2000 №132. // Information System “Paragraph”.
- ⁴ Kogamov M. Judicial review in the pre-trial stage: the limits and requirements of the practice of the criminal process. Turabi. 2002. № 1. – P. 64-67.
- ⁵ Amirgaliev A.A. Prospects for expansion of judicial review in the criminal procedure of the Republic of Kazakhstan. // The world of law. 2011. № 1. P. 26-28.
- ⁶ Shamshiev D.A. The legal basis for the organization of the judiciary. // Themis, 2009. – № 5 (161). – P. 2-5.
- ⁷ Agybaeva A.A. The higher the professional level of the judges of the higher court authority. // Заңгер, 2008. – № 5. – Pp. 35-38.
- ⁸ Kovtun H.H. Judicial review in the criminal proceedings. – Nizhny Novgorod: Nizhny Novgorod Law Academy, 2002. – 332 p.
- ⁹ Development of the institute of judicial control in the Republic of Kazakhstan. – Almaty – Baspa 2009 – 16.

Anotācija

Saskaņā ar Kazahstānas Republikas Konstitūcijas 1. pantu Kazahstāna ir demokrātiska, tiesiska, laicīga un sociāla valsts, kuras galvenās vērtības ir cilvēks, viņa dzīvība, tiesības un brīvības.

Rakstā aplūkoti tiesas kontroles pār pirmstiesas procesu diskutablie jautājumi, ievērojot tiesu varas sistēmu, tiesu varas īstenošanas formas un funkcijas. Pamatojoties uz viedokļu analīzi, izdarīti secinājumi saistībā ar tiesas kontroles, kā tiesu varas īstenošanas formas nozīmi tiesiskuma garantēšanā.

Kazahstānas 2009. gada 24. augustā apstiprinātajā Tiesību politikas koncepcijā 2010. – 2020. gadam norādīts, ka tiesu sistēmas attīstības perspektīvas ir saistītas ar tiesas kontroles pār pirmstiesas izmeklēšanu pakāpenisku paplašināšanu. Bet pirms tiesas pilnvaru paplašināšanas reformu uzsākšanas, svarīgi noskaidrot tiesas kontroles nozīmi pirmstiesas procesā un tiesu varas sistēmā.

Аннотация

Согласно статье 1 Конституции Республики Казахстан – основного закона государства – Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы.

В статье рассматриваются дискуссионные вопросы определения места судебного контроля над досудебным производством в системе судебной власти через призму функций и форм реализации судебной власти. Сделан вывод, что судебный контроль над досудебным производством – это одна из форм реализации судебной власти.

В Концепции правовой политики Республики Казахстан на период с 2010 по 2020 годы, утвержденной Указом Президента Республики Казахстан 24 августа 2009 года, указано, что перспективы развития судебной системы связаны с возможностью поэтапного расширения пределов судебного контроля в досудебном производстве.

В этой связи, применяя формулу «прежде чем совершенствовать – познай то, что совершенствуешь», полагаем, что начало реформы по расширению полномочий суда на досудебном производстве должно начинаться с уяснения места судебного контроля в досудебном производстве в системе судебной власти.

POLICIJAS TIESĪBU APAKŠNOZARE

DARBA LAIKA ORGANIZĀCIJA VALSTS POLICIJĀ

*Dr. iur. Aleksandrs Matvejevs,
Daugavpils Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes
Tiesību katedras docents, Latvija*

Ievads

Rakstā analizēti Policijas tiesību jautājumi, kas sakar darba laika efektīvu izmantošanu un policijas darbinieku tiesību sabalansēšanu. Dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas problēmas Latvijā ir analizētas tiesību doktores K. Bites¹ un asoc. profesores K. Dupates² pētījumos. Pētījumu autore secina, ka Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm var nākties saskarties ar dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas problēmām. Arī citās valstīs aktuāli ir precīzas darba laika reglamentācijas³ un fleksiblas⁴ pieejas jautājumi.

Latvijā veiktajos pētījumos Valsts policijas dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju regulējošie tiesību akti ir analizēti samērā maz. Taču tie ir svarīgi jautājumi, jo saskaras nepieciešamība pēc iespējas labāk izmantot policijas resursus tās funkciju pildīšanai ar katra policijas darbinieka tiesībām uz atpūtu. Vēl vairāk to apgrūstina faktori, kas saistīti ar nepieciešamību dažreiz strādāt ekstremālos sabiedrības apdraudējuma apstākļos. Jāievēro arī īpatnības, kas saistītas ar katra policijas darbinieka individuālajām iespējām un konkrētā dienesta specifiku. Katra policijas darbinieka svarīga dzīves sastāvdaļa ir darbā pavadītais laiks, taču darba laiks policijas darbā nereti var traucēt atpūtas laiku. Jēdzieni „darba laiks” un „atpūtas laiks” ir savstarpēji izslēdzoši. Pavadītais laiks gan darbā, gan atpūtā ir vienlīdz svarīgs. Labi saplānots un organizēts darba laiks Valsts policijā dod iespēju policijas darbiniekam

sekmīgāk sabalansēt darba un privāto dzīvi, vairāk laika veltīt atpūtai un ģimenei; dod iespēju lielākai laika un rīcības brīvībai, kā arī samazina pārstrādāšanās risku un sadzīvisko stresu par nepaveiktiem darbiem, tostarp arī sadzīviskiem darbiem.

Ievērojot iepriekš minēto, autors izvirza *pētījuma mērķi*: apkopot un analizēt tiesību aktus, kas regulē dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju Valsts policijā, un izvirzīt priekšlikumus to pilnveidošanai.

Izvirzītais mērķis tika sasniegts, veicot šādus *pētījuma uzdevumus*: apskatot dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas tiesisko regulējumu Valsts policijā, analizējot jēdzienu „dežūras laiks”, „darba laiks” un „atpūtas laiks” tiesisko regulējumu Latvijā, Eiropas Savienības Direktīvās un interpretāciju Eiropas Savienības Tiesas spriedumos.

Pētījums mērķa sasniegšanai izmantotas šādas *zinātniski pētnieciskās metodes*: analītiskā metode – analizējot dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas Valsts policijā normatīvo regulējumu, kā arī analizējot vairāku jēdzienu būtību; deduktīvā metode – izdarot slēdzienus par dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas Valsts policijā atsevišķiem tiesiskiem aspektiem, balstoties uz izdarītajiem secinājumiem un teorētiskajām atziņām.

Pētījuma novitāte ir saistīta ar to, ka autors analizē tiesību aktus, kas regulē dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju Valsts policijā un izvirza priekšlikumus to pilnveidošanai.

Darba laika organizācijas Valsts policijā tiesiskais regulējums

Darba laika organizācija tiek uzskatīta par vienu no darba drošības aspektiem. Darba aizsardzības likuma⁵ 3. pantā noteikts, ka likums piemērojams visās nodarbinātības jomās, ja citos likumos nav noteikts citādi. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma (turpmāk – Dienesta gaitas likums⁶) normās nav noteikti ierobežojumi Darba aizsardzības likuma piemērošanā. Līdz ar to uz policijas darbinieku attiecas darba aizsardzību reglamentējošo tiesību aktu normas.

Darba laika organizāciju iestādē nosaka iekšējā normatīvajā aktā – darba kārtības noteikumos, darbiniekiem – dienesta pienākumu izpildes (darba laika) grafikā.

Dienesta pienākumu izpildes laika organizācija regulēta Dienesta gaitas likumā. Uz policijas darbinieku neattiecas darba tiesiskās attiecības reglamentējošo normatīvo aktu normas, izņemot normas, kas noteiktas Dienesta gaitas likuma 3. panta 2. daļā.

Dienesta gaitas likuma VII nodaļā ietvertās tiesību normas regulē dienesta pienākumu izpildes laika organizāciju iestādē. Dienesta gaitas likuma 26. pants noteic, ka amatpersonu dienesta pienākumu izpildes laiku organizē iestādes vadītājs (pirmā daļa) un, ņemot vērā dienesta pienākumu raksturu, iestādes vadītājs vai viņa pilnvarota amatpersona nosaka konkrētu dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas veidu attiecīgajā struktūrvienībā vai atsevišķām amatpersonām.

Dienesta gaitas likuma 29. pants paredz, ka, ņemot vērā dienesta nepieciešamību, ar iestādes vadītāja vai viņa pilnvarotas amatpersonas rīkojumu (pavēli) amatpersonu var iesaisīt dienesta pienākumu izpildē virs noteiktā dienesta pienākumu izpildes laika, nedēļas atpūtas dienās un likumā noteiktajās svētku dienās, kā arī nedēļas atpūtas laikā, nepārsniedzot 144 stundas četru mēnešu periodā (pirmā daļa). Ja amatpersonai noteikts summētais dienesta pienākumu izpildes laiks, šā panta pirmajā daļā minētā laika uzskaites periods ir četri kalendārie mēneši (otrā daļa).

Dienesta gaitas likuma 31. pants noteic iestādes pienākumu veikt dienesta pienākumu izpildes laika uzskaiti, aizpildot dienesta pienākumu izpildes laika uzskaites tabulu (otrā daļa).

„Dežūras laika”, „darba laika” un „atpūtas laika” tiesiskais regulējums un jēdzienu raksturojums

Bieži diskusijas izraisa jēdziena “dežūras laiks” interpretācija. Dežūras laika ietvaros policijas darbinieks neveic tiešos pienākumus, taču arī neatpūšas. Dežūras laiku plaši izmanto Valsts policijā, kur pakalpojumu sniegšanu ir nepieciešams nodrošināt nepārtraukti 24 stundas. Praksē policijas darbiniekam viss nostrādātais laiks dienesta pienākumu izpildes vietā nav jāpavada, bet ir noteikta „mājas dežūra”. Nevienu Latvijas Republikas ārējā vai iekšējā normatīvajā aktā nav definēts jēdziens „mājas dežūra”, t. i., nav reglamentēts šāds darba organizēšanas veids un kārtība.

Dienesta gaitas likuma 26. pants noteic, ka amatpersonu dienesta pienākumu izpildes laiku organizē iestādes vadītājs (pirmā daļa) un, ņemot vērā dienesta pienākumu raksturu, iestādes vadītājs vai viņa pilnvarota amatpersona nosaka konkrētu dienesta pienākumu izpildes laika organizācijas veidu attiecīgajā struktūrvienībā vai atsevišķām amatpersonām. Atbilstoši Dienesta gaitas likumam jebkurš dežūras laika periods, kuru policijas darbiniekam jāpavada darba vietā vai jebkurā darba devēja norādītājā vietā, ir jānosaka iestādes vadītājam vai viņa pilnvarotai amatpersonai.

Darba laika organizāciju Eiropas Savienības tiesībās pamatā regulē Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 4. novembra Direktīva 2003/88/EK (turpmāk – Direktīva 2003/88/EK⁷). Dalībvalstis nevar vienpusēji noteikt Direktīvas 2003/88/EK noteikumu piemērojamību uz tajā noteiktajām darbinieku tiesībām. 2003/88/EK ir piemērojama visos nodarbinātības sektoros gan privātajā, gan publiskajā jomā.

Atbilstoši Direktīvas 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem 1. pantam un Padomes 1998. gada 12. jūnija Direktīvas 89/391/EEK par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību darbā⁸, 2. pantam Direktīva 2003/88/EK ir pilnībā attiecināma uz ikdienas darbu gan policijā, gan robežsardzē, gan bruņotajos spēkos, gan glābšanas dienestos, kur, lai gan jāreaģē uz neparedzamiem notikumiem, darbu ir iespējams plānot savlaicīgi. Izņēmums ir attiecināms tikai uz ārkārtējo situāciju.

Direktīvā 2003/88/EK ir noteikumi attiecībā uz maksimālo darba laiku un minimālajiem atpūtas laikiem. Tie ir īpaši nozīmīgi Eiropas

Savienības sociālo tiesību noteikumi, kas kā minimālā norma, kas vajadzīga drošības un veselības aizsardzības nodrošināšanai, attiecas uz katru darba ņēmēju. Direktīvas 2003/88/EK kontekstā “darba laiks” jēdzienu saistībā ar dežūrām ir interpretējusi Eiropas Savienības Tiesa, norādot, ka Direktīvas 2003/88/EK 2. panta 1. punkta izpratnē “darba laiks” ir definēts kā jebkurš laikposms, kurā darba ņēmējs strādā darba devēja labā un veic darbu vai pilda pienākumus saskaņā ar valsts tiesību aktiem un/vai praksi, un ka šis jēdziens ir pretstatīts atpūtas laika jēdzienam, jo abi ir savstarpēji izslēdzoši (Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 10. septembra sprieduma lietā Nr. C-266/14 25. punkts). “Atpūtas laiks” ir jebkurš laikposms, kas nav darba laiks. Jēdzieni “darba laiks” un “atpūtas laiks” ir Eiropas Savienības tiesību jēdzieni, kas jādefinē saskaņā ar objektīvām īpašībām, pamatojoties uz Direktīvas 2003/88/EK, kurā ir noteiktas darba ņēmēju dzīves un darba apstākļu uzlabošanas minimālās prasības, sistēmu un mērķi. Tikai ar šādu autonomu interpretāciju ir iespējams nodrošināt pilnīgu minētās direktīvas efektivitāti un vienotu minēto jēdzienu piemērošanu visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Direktīvas 2003/88/EK 3. pantā „Ikdienas atpūta” ir noteikts, ka „dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka katram darba ņēmējam ir tiesības uz obligātu nepārtrauktu 11 stundu atpūtas laiku katrā 24 stundu laikposmā”. Starp vienas darba dienas beigām un nākamās darba dienas sākumu ir jābūt vismaz 12 stundām. Lai efektīvi atpūstos, darba ņēmējam jābūt iespējai pamest darba vietu uz noteiktu stundu skaitu, un šīm stundām ir jābūt ne tikai secīgām, bet tām jāseko tūlīt pēc darba laika, lai ļautu darba ņēmējam atslābināties un kļiedēt nogurumu, kas radies pienākumu izpildes laikā.

Jēdziena „darba laiks” Direktīvas 2003/88/EK 2. panta 1. punkta izpratnē definīcijas pamatā ir trīs kritēriji:

- telpas kritērijs (atrašanās darba vietā);
- autoritātes kritērijs (strādāšana darba devēja labā);
- profesionālais kritērijs (darbības veikšana vai pienākumu pildīšana).

Strādāšana darba devēja labā nozīmē atrašanos tādā juridiskā situācijā, kuru raksturo tas, ka darba ņēmējs, neatkarīgi no vietas, kurā šis darba ņēmējs atrodas, ir pakļauts darba devēja instrukcijām un organizācijas pilnvarām.

2010. gada 21. decembrī Eiropas Komisija (turpmāk – Komisija) nāca klajā ar ziņojumu par

Direktīvas 2003/88/EK konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem. Ziņojumā Komisija definēja dažādus dežūras laika paveidus:

„Dežūras laiks” – jebkurš periods, kad darbiniekam nav nepārtraukti jāpilda darba pienākumi, bet jābūt gatavam strādāt, ja viņu izsauc.

„Dežūras laiks darba vietā” – jebkurš dežūras laika periods, kuru darbiniekam jāpavada darba vietā vai jebkurā darba devēja norādītajā vietā.

„Aktīvais dežūras laiks” – jebkura dežūras laika daļa, kuru darbinieks, atsaucoties uz izsaukumu, pavada, pildot darba pienākumus (darba vietā, mājās vai citā darbiniekam noteiktajā vietā).

„Pasīvais dežūras laiks” – jebkura dežūras laika daļa (darba vietā, mājās vai citā darbiniekam noteiktajā vietā), kad darbinieks nav izsaukts pildīt darba pienākumus.

„Gaidīšanas laiks” – jebkura dežūras laika daļa, kad darbiniekam nav jāuzturas darba vietā (vai citā darba devēja norādītajā vietā) un viņš var palikt mājās (vai citā paša noteiktajā vietā) līdz viņu izsauc pildīt darba pienākumus⁹.

Atbilstoši Komisijas ziņojumam valstu nacionālās tiesības bieži nošķir aktīvu dežūras laiku, kad darbinieks veic darba pienākumus, un pasīvu dežūras laiku, kad darbinieks reaģē uz darba devēja izsaukumiem, kaut arī neveic darba pienākumus.

Darba laiks, kas atbilst gaidīšanas un gatavības laikam, ko darbinieks veic saskaņā ar attiecīgā darba ņēmēja fiziskās klātbūtnes darba vietā režīmu, atbilst „darba laika” jēdzienam Direktīvas 2003/88/EK izpratnē (Eiropas Savienības Tiesas 2010. gada 25. novembra spriedums lietā Nr. C-429/09, 55. punkts). Savukārt situācija ir atšķirīga gadījumā, ja personai nav jāatrodas darba devēja noteiktajā vietā dežūras laikā, dodot darbiniekam lielāku rīcības brīvību un iespējas organizēt savu laiku ar mazāk ierobežojumiem un pilnīgāk īstenot savas intereses. Tādā gadījumā par darba laiku uzskatāms tikai tas laiks, kurā persona ir veikusi darba pienākumus dežūras laikā (Eiropas Savienības Tiesas 2000. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C-303/98, 49.- 50. punkts).

Turklāt apstākļos, kad darba ņēmējiem nav noteiktas darba vietas, par „darba laiku” ir uzskatāms arī pārvietošanās laiks, ko darba ņēmēji pavada ikdienā pārvietojoties starp savu dzīvesvietu un darba devēja noteiktā pirmā un pēdējā klienta atrašanās vietām (Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 10. septembra spriedums lietā Nr. C-266/14).

Kopsavilkums

Tā kā policijas iestādes sniegtajiem pakalpojumiem jābūt nepārtraukti pieejamiem - 24 stundas diennaktī – ļoti nozīmīgs ir juridiski precīzs policijas darbinieku „darba laika” un „atpūtas laika” regulējums. Pētījuma rezultātā autors izsaka šādus secinājumus un priekšlikumus:

1) Saskaņā ar Dienesta gaitas likumu jebkuru dežūras laika periodu, kuru policijas darbinieks pavada darba vietā vai jebkurā darba devēja

norādītajā vietā, nosaka Valsts policijas iestādes vadītājs.

2) Dienesta gaitas likumā noteikts normālais un summētais dienesta pienākumu izpildes laiks, tomēr praktiski dienests tiek organizēts maiņu un nakts darbā, jo tieši maiņu darbs ļauj nodrošināt policijas 24 stundu pakalpojumu pieejamību. Līdz ar to būtu īpaši jāreglamentē kārtība, kādā tiek organizēts maiņu darbs, kādā tiek izstrādāts maiņu darba grafiks un kādus elementus tajā iekļauj.

Atsauces

- ¹ Bite K. Darba laika organizācijas tiesiskais regulējums. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, Nr.2/3, 2011. 86.-95. lpp.
- ² Dupate K. Eiropas Savienības tiesu prakse darba tiesībās. Rīga, 2011. gads. Pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201112/es_tiesas_prakse_darba_tiesibas.pdf (skatīts 19.02.2016).
- ³ Sk., piemēram, Shift Work and Occupational Stress in Police Officers. Saf Health Work. 2015 Mar; 6(1): 25–29. [http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4372186/Shift Work and Officer Survival](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4372186/Shift%20Work%20and%20Officer%20Survival). By Thomas J. Aveni Published Summer 1999, Issue #31, S&W Academy Newsletter. http://www.theppsc.org/Staff_Views/Aveni/Shift-Survival.htm Working time regulations. A Guide for Joint Branch Boards. Police federation of England & Wales. August 2001, <http://www.kentpolfed.org.uk/regs/wtr.pdf>
- ⁴ Sk., piemēram, Flexible working in the police service. <http://www.college.police.uk/What-we-do/Support/Health-safety/Pages/Flexible-working.aspx>
- ⁵ Darba aizsardzības likums. 20.06.2001. Latvijas Vēstnesis, Nr.105 (2492). 06.07.2001.
- ⁶ Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums. 15.06.2006. Latvijas Vēstnesis, Nr.101. 30.06.2006.
- ⁷ Par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem. Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 4. novembra direktīva. 2003/88/EK Oficiālais Vēstnesis L 299, 18/11/2003, lpp. 0009 – 0019.
- ⁸ Par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību darbā Eiropas Kopienas Padomes 1989. gada 12. jūnija direktīva. 89/391/EEK. Oficiālais Vēstnesis L 183, 29/06/1989 Lpp. 0001 – 0008.
- ⁹ Darba laika direktīvas pārskatīšanas aktualitātes. Rīga, 2011. gads. Pieejams :http://www.lbas.lv/upload/stuff/201106/dld_parskatisanas_aktualitates_31052011_gala_1.pdf (skatīts 19.02.2016).

Abstract

Author analyzes the legal regulation of the organization of working time in the State Police of the Republic of Latvia. Author has ascertained problems in legal regulation and made conclusions about current legal situation and provided proposals for improving legal regulation in this area.

Аннотация

В статье автор анализирует правовое регулирование организации рабочего времени в Государственной полиции Латвийской Республики. Автором констатированы проблемы правового регулирования. Сделаны выводы о правовой ситуации в настоящее время и даны предложения по совершенствованию правового регулирования в данной сфере.

VALSTS TIESĪBU APAKŠNOZARE

E-JUSTICE SYSTEM IN BULGARIA: ELECTRONIC TOOLS FOR DEVELOPMENT OF E-JUSTICE

Dr. Sci. Mariana Petrova,

St Cyril and St Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

I Introduction

E-Justice is not a single act or a state of the judicial system – this is a process that involves an set of measures associated with the reorganization of the judicial system of using modern information technologies – legal, technical, organizational, financial and educational.

The European e-Justice must fulfill three basic functions in terms of access to information in the field of justice, electronic communication between the court and the parties concerned, and to simplify and promote the exchange of information between judicial authorities in the Member States. In view of this development and implementation of an information system of enforcement is crucial, not only the expected effect on the affected public relations internally, but also as an means of fulfilling the obligations imposed as a result of Bulgaria's membership in the EU.

According to the practice, the scope of e-justice includes:

- electronic access to court information and documents;
- electronic exchange of judicial information and electronic folders and documents;
- provision of administrative services by the courts electronically;
- conducting court proceedings electronically and electronic monitoring of convicted persons;
- international cooperation through information and communication technologies.

II Electronic tools for carrying out e-Justice in the EU

The implementation of the reform for the transition to e-justice could not be achieved without a clear normative rules established by the law.

On 22 October 2013 European Parliament adopted a Resolution on e-Justice at its Plenary meeting calling for the use of electronic applications, the electronic provision of documents, the use of videoconferencing and the interconnection of judicial and administrative registers to be increased in order to further reduce the cost of judicial and out-of-court proceedings.

The following electronic tools are used in the practice of Member States of the EU:

- automated systems for text processing and management of administrative procedures and lawsuits;
- digitization of court documents and the possibility of their remote copy;
- electronic exchange of information and electronic folders between courts;
- electronic exchange of information between legal practitioners in the judiciary and other state bodies involved in court cases;
- keeping and maintenance of electronic records;
- remote electronic access to judicial information and cases (web pages, portals);
- electronic administrative services of the courts (calendars, reports, submission of documents and filing cases electronically, payment of fees, etc.);
- video and phone conference;

- international electronic registries, e-networks for international cooperation.

Two of the main tools of European e-Justice are – Portal of the European e-Justice (<https://e-justice.europa.eu>) and the European Judicial Atlas (<http://ec.europa.eu/justice/>).

The activity of the Council of Notaries of the European Union (CNUE), some of the main notary e-Justice tools at the service of citizens and the judicial system in Europe are: ENRWA – European Network of Registers of Wills Association (www.arert.eu) and site of succession law (Successions in Europe: www.successions-europe.eu). The site is available in 23 languages, including Bulgarian language and there can be found all the necessary information on the law of succession, which contains cross-border elements.

In the process of development and implementation of electronic tools for e-Justice the priorities of the lawyers must be taken into account:

- access to national and European legislation;
- access to national and European case law;
- providing a system for secure access of lawyers involved to civil and criminal proceedings so they are able to follow their cases;
- creating an integrated system for electronic processing of all lawyer associations in Bulgaria, including the documents of lawyers and law firms;
- continuous training of judges, court staff and lawyers in support of “E-Justice” and its application.

There is also the question of further development of the communication by electronic means (via video-conference connections or secure electronic data exchange) between the judicial authorities of Member States in the framework of the adopted instruments of the European judicial area in civil, criminal and administrative law.

We can define the following guidelines to support lawyers:

- electronic management of civil, criminal and administrative proceedings;
- option for (remote) examination of the case by the judges;
- compatibility of public records (property, sales, etc.);
- submission / filling of appeals, legal documents, etc., electronically;
- electronic transfer and delivery of court

documents, receipts and applications for legal aid;

- teleconferencing;
- additional questioning of witnesses and experts via teleconference after consultation with interested parties.

III Electronic tools for carrying out e-Justice in Bulgaria

On 7.04.2015, in the National Assembly was submitted a new bill amending the Law of the Judiciary and a new chapter was introduced – XVIII “a” on Verification statements and proceedings in electronic form and in art. 360 of the Act is assigned high priority level to the requirements for websites, electronic documents, and electronic statements from the judicial authorities, electronic evidence, storage and access to electronic cases etc.¹

To date already all courts in Bulgaria have an electronic version of their cases, which are managed and administered electronically and automatically, and thus is achieved an exceptional transparency and accountability in the work of magistrates and court clerks, which can be traced by the citizens and lawyers in their reports on their cases.

1. Central web-based interface for publishing judicial acts

According to Art. 64 para. 1 of Law on the Judiciary acts of any court shall be published immediately after their pronouncement on the website of the relevant court in compliance with the Law on Personal Data Protection and the Law on Protection of Classified Information.

Central web-based interface for the publication of judicial decisions is available on the Internet at <http://legalacts.justice.bg> is integrated with the four systems for case management. Integration is built through the technology Windows Communication Foundation, for that purpose are created web services, through which the systems can transmit information to the portal².

For all involved in the proceeding, subject to depersonalization are:

- the names of individuals, as they are initialized;
- identification numbers (PIN);

Besides the above mentioned personal data, subject to depersonalization is also all other personal data of the involved, related to their ethnicity, race and religion, as well as data on physical, physiological, mental, psychological,

economic, cultural, social, professional and other identity, but only if it could reveal their identity.

2. Systems approved by the Supreme Judicial Council (SJC)

With decision from 2009, the Supreme Judicial Council approved the use of 5-information filing systems (Decision 27, Protocol 42 / 29.10.2009 from meeting of the SJC <http://www.vss.justice.bg/page/view/2395>):

- Automated system for case management (ASCM);
- Judicial Administrative System (JAS) is used in ≈ 83 % of the Bulgarian courts: 22 District courts (DC); 93 Regional courts (RC); 24 Administrative courts; 3 Military courts; 2 appeal courts; 1 Specialized criminal court.
- The system has a module for random distribution of cases, but 144 out of 146 courts do not use it.
- Court Case Management System (CCMS);
- Case Progress Management System (EMSG);
- Unified information system of the prosecution.

Under the instructions of SJC each court can choose among the 4 IS: ASCM, CCMS, Judicial Administrative System (JAS), EMSG. Two of the programs are donated by the US Agency for International Development USAID / JSI and EU / PHARE and according to the terms they should have been used over the next five years.

From functional point of view, the information systems generally offer:

➤ CREATING ELECTRONIC FOLDERS

- Electronic formation and filing of lawsuits
- Digitization of court documents and work with them
- Publishing of judicial acts with automatic deletion of personal data

➤ ELECTRONIC ADMINISTRATION

- Fully electronic coverage of court proceedings
- Electronic registration of each event and track electronically of each case from filing to final completion
- Print documents

➤ ELECTRONIC MAIL FOR EXCHANGE OF INFORMATION AND DOCUMENTS

– Internal electronic exchange of documents and information between judges and court officials, between courts and prosecutors, UISCC

➤ ELECTRONIC REGISTERS AND BOOKS

- Electronic registers and inventory books
- Electronic registers on administrative

management (for trainings, for refusals, complaints about delays, etc.).

- Electronic registers of cases (for cases of significant public interest).

➤ **ELECTRONIC REPORTS, ELECTRONIC COPYING OF DOCUMENTS, STATISTICS** (for court cases, for workload of judges and court staff).

3. Programs for random distribution of cases

Currently the courts in the country work with three programs for random distribution of cases: 165 of them work with the program of the *Supreme Judicial Council* “Law Choice”, 2 with the program JAS CourtClerk of “Information Services” (Regional courts Karnobat and Regional courts Yambol) and 9 courts use the module of ASCM for random distribution of cases.

The program *Law Choice*, which is used to randomly distribute cases, is independent. Functionalities:

- Random distribution of cases between judges
- Random distribution of jury
- Random distribution of cases by complexity ciphers.

A problem is the use of different software products for the management and distribution of cases with different platforms, technical capabilities and methods and rules for working in the bodies of the judiciary.

PROBLEM SOLUTION: by introducing unified and centralized software for management and distribution of cases in all courts (as is already provided in the new Draft of Law amending the Law on the Judiciary of Ministry of Justice.

4. Electronic access to judicial information and administrative services through the website of the courts

GENERAL INFORMATION ABOUT THE COURT (contact information, location, structure, bank accounts, internal regulations, strategic plan, reports, statistics, functions of court offices, working time, projects, news, announcements, competitions, press releases, judges, jury, international experience, material from training, ethical files, e-box for signals, etc.)

INFORMATION ABOUT COURT PROCEDURES AND RIGHTS OF PARTICIPANTS IN CASES (types of legal proceedings in the country and the EU, the rights of defendants, legal aid, rights of victims,

children and victims of crime, filing lawsuits, taxes and tariffs, e-links with other bodies and institutions)

REMOTE ELECTRONIC REPORTS ON CASES (calendars for court sessions, information about the status of cases, published court decisions, cases of significant public and media interest, a glossary of legal terms, e-connection to CWBIPJA, list of experts, lawyers, mediators, notaries, bailiffs)

OTHER ELECTRONIC ADMINISTRATIVE SERVICES (link to the Ministry of Justice to issue an e-certificate of conviction, virtual e-box for signals and complaints, publication of electronic forms and templates for administrative services and judicial procedures, remote printing of published court decisions, audio version of important information from the website for the blind and illiterate, e-polls).

Emphasis is placed on: digitization of court documents, electronic administrative services, keeping electronic registers, e-mail, and software for blind and illiterate persons, teleconferencing³.

5. E-Portal for remote electronic access to case files and documents for lawyers and involved parties

In all case management systems approved by the SJC and used in the courts of the Bulgarian judicial system is ensured and implemented publishing of information for the cases in the websites of the respective courts. This information is sent to the database of the Central web-based interface for publishing judicial acts (CWBIPJA).

The successful operation of the system is guaranteed by the obligations to create electronic folders and maximum speed scan and upload of documents to the web.

The scope of the supplied remote access to judicial information via the unified electronic

portal (UEP) includes: information on the type of case and its status /date of initiation, movement, scheduling, notification for decision/, court panel, changing of court panel, parties in the process, a court clerk, a lawyer, given court decisions in the case, including court protocols and final court decisions, information on appeals of decisions, as well as full access to all court papers and documents in the electronic case folder. The portal provides information also on related cases, if appellate or cassation review of the case is conducted.

The electronic portal⁴ for access provides an opportunity to make a quick reference on a number of set criteria, such as case type, case reference number, case number and year, previous case number and year, party to a case⁵.

PROBLEM: Lack of technical capability at the central level for remote electronic access to judicial information and offered administrative services and procedures in court.

PROBLEM SOLUTION: by introducing a Unified central-based electronic portal for remote access to the court cases, administrative services and procedures (as is legally provided in the new Draft of Law amending the Law on the Judiciary already being developed by the SJC).

IV Results and challenges

1. Electronic tools used in the judicial system in Bulgaria

According to the European Commission report on the effectiveness of the judiciary in the period 2012-2014 the situation in Bulgaria is as follows (Scheme for evaluating judicial systems – 2012-2014 cycle of the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ):

Electronic tools used in the judicial system in Bulgaria:

Electronic database of the legislation		Financial information system	
Electronic files		Electronic web forms	
Electronic mails		Internet pages	
Connection to Internet		Electronic registries	
Systems for case filing		Court information management system	

Used limited videoconferencing (video-conference is used limited - only on evidence in criminal proceedings).

Lack of options⁶ to:

- tracking the progress of the case online;
- e-procedure for “small claims”;
- e-procedure for recovery of claims;
- electronic submission of application;
- electronic communication with other agencies.

2. **Proposals to improve electronic access to e-justice**

➤ National register of criminal records (electronic tool in the public interest to assist the exchange of information between institutions and at international level in criminal proceedings).

Purposes:

- Electronic access of citizens to the national criminal record. Anyone can have access to the system to make a request online and receive a copy of the criminal cases uploaded on the website.
- Interoperability between public administration and the central database of the Integrated Information System of the National register of criminal records of the Ministry of Justice⁷ and the central database of the information systems of criminal records of other Member States.

➤ Electronic submission and tracking of legal documents (complaints, warrants, etc.) – an online service for lawyers, judges and citizens (electronic tool useful for lawyers and citizens to exchange information between the institutions).

Ministry of Justice initiated a project for e-governance that serves the needs of society, to assist the state in preparing its policy to reduce costs and provide more efficient management and use of available human resources and simplification of criminal justice.

➤ Electronic archive, filing and availability of court cases (a tool for lawyers and citizens and the exchange of information between institutions).

Purpose of the tool is to improve archiving, filing and availability of court cases, thereby increasing the transparency and efficiency of the judiciary and provide guarantees on respect for rule of law and improve services to the public.

The electronic tool consists of a website which provides the following applications for citizens:

- electronic submission of an application for copying court cases (by lawyers, involved parties);
- downloading copies of court documents from the page;
- downloading an application for the issuance of judicial documents;
- electronic exchange of information between judges and secretaries;
- electronic exchange of information with other information systems.

V **Conclusions**

The problems with the application of information technologies in the judiciary and the work of the Bulgarian courts are expected to be solved:

1) by introducing unified and centralized software for management and distribution of cases in all courts (as is already provided in the new Draft of Law amending the Law on the Judiciary of Ministry of Justice);

2) by introducing a Unified central-based electronic portal for remote access to the court cases, administrative services and procedures (as is legally provided in the new Draft of Law amending the Law on the Judiciary already being developed by the Supreme Judicial Council;

3) by the implementation of e-justice and the relevant e-procedures and services from Law amending the Law on the Judiciary of Ministry of Justice.

The author has done research on information models for assessing the degree of development of the websites of the judicial authorities in Bulgaria⁸.

References

- ¹ Portal to access court cases. Retrieved March 1, 2016, from <http://iovn.is-vn.bg>.
- ² Access to Judicial report on “Access to Programme” with financial support of United States Agency for International. Development USAID. Retrieved 28 July 2015, from <http://www.aip-bg.org>.
- ³ Ministry of Justice. Retrieved February 12, 2016, from <http://www.justice.government.bg/15/>, Draft Law amending the Law on the Judiciary.
- ⁴ Markova, Tz. and Petrova, M. M. Information Systems for Automated Case Management in the Bulgarian Courts. *Civitas*. ISSN: 2217-4958. MMXV, N 9/ 2015, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 125-139.
- ⁵ Nenkov, N.V. and Petrova, M. M. “Instruments and Criteria for Research and Analysis of the Internet Visibility of Bulgarian Judicial Institutions WEB-Space*” *International Journal of Advanced Research in Artificial Intelligence (IJARAI)*. 4(9), 2015, 6-10. <http://dx.doi.org/10.14569/IJARAI.2015.040902>.
- ⁶ Petrova, M. M. and Dimitrov, G. G. E-justice – the guarantee of an effective judicial system. *Initiatives in Bulgaria REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT (Publicație periodică științifico-practică)*, Universitatea de Stat din Moldova, Chisinau, Moldova, nr.10-11 (133-134), 2011. 169-173, ISSN 1811-0770.
- ⁷ Supreme Judicial Council Republic of Bulgaria. Retrieved March 1, 2016, from <http://legalacts.justice.bg/>.
- ⁸ Petrova, M. M. and Nenkov, N.V. Information models for assessing the maturity of the websites of the judicial authorities in Bulgaria. *Civitas*. ISSN: 2217-4958, MMXV, N 9/ 2015, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 139-154.

Anotăcija

E-pārvalde ir Bulgārijas valdības politikas prioritāte. Tā ir minēta kā izeja no ekonomiskās krīzes, lai mazinātu korupciju un administratīvās izmaksas, kā arī palielinātu varas caurskatāmību. Tiesu sistēmas reforma ir neapšaubāmi saistīta ar vienu no galvenajiem e-pārvaldes jēdzieniem – e-tiesiskuma ieviešanu. Ļaujot pilsoņiem aizstāvēt savas procesuālās tiesības elektroniski, tiek sperts solis uz priekšu moderna valsts pārvaldes aparāta un pilsoniskās sabiedrības attīstībā. Citu ES dalībvalstu prakse e-tiesiskuma jomā ietver informācijas un komunikācijas tehnoloģiju ieviešanu tiesvedībā un tiesu administrācijā, kā arī tiesiskās informācijas un tiesisko dokumentu elektronisku pieejamību.

Аннотация

Электронное управление является стратегическим приоритетом в политике правительства Болгарии. Оно признано одним из способов выхода из экономического кризиса, чтобы уменьшить коррупцию, сократить административные расходы и способствовать увеличению их прозрачности. Судебная реформа безоговорочно связана с одним из главных элементов концепции электронного управления – введением электронной юстиции. Разрешение гражданам отстаивать их процессуальные права в электронной форме является шагом вперед в развитии современного государственного аппарата и гражданского общества в целом. Опыт и практика других государств-членов ЕС, связанные с областью электронной юстиции, включают в себя введение информационно-коммуникационных технологий в исполнительном производстве – в административном обслуживании судов, обеспечивающих открытый доступ к информации в электронной форме.

NATIONAL CYBERSECURITY STRATEGIES IN MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION

Prof. DSc Sevdalina Dimitrova,

„Vasil Levbski“ National Military University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Dr. Stoyko Stoykov,

„Vasil Levbski“ National Military University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Dr. Yosif Kochev,

«Neophyte Rilski» Southwestern University of Blagoevgrad, Bulgaria

I Introduction

Searching for solutions to the problems related to cybersecurity which occurred in the early 1990s, with their steadily increasing negative effects, has long gone beyond the borders of a single science and hence requires a complex interdisciplinary approach.

The new challenges facing the international community and the information and communication technologies cross the national borders and the individual countries fail to deal independently and effectively with the new threats against cybersecurity only by policies at national level aiming at ensuring a high level of protection of its citizens and the networks of state power.

The need for collective efforts to protect cyberspace has increased significantly and at present the European Union is one of the most influential players in the field of international policies pertaining to cybersecurity.

Most often cybersecurity refers to:

- measures for protecting information technologies;
- the included within those measures information, ongoing processes and the related physical and virtual elements (which, taken together, comprise cyber space);
- the level of protection resulting from the implementation of those measures.

Virtually all elements in cyberspace are at risk as their interconnection renders it difficult to determine the scope and framework of cybersecurity.

One of the necessary conditions for the creation and development of an EU policy on cybersecurity is an understanding of what the term “cybersecurity” denotes. Achieving this can be difficult for several reasons. Some the

main challenges and difficulties include its wide range and multiple aspects that influence the different spheres of social relations between EU citizens and between the Member States of the European Union. The scientific research and analysis of the authors of this publication are focused in this direction.

II Possibilities and the need for a cyber security strategy

The first act of the EU institutions, which is part of secondary legislation of the European Union, giving significant impetus to the development of the definition of information security, is Directive 95/46/EC¹. However, it is geared more towards protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data within the EU space and towards third countries with which the EU has concluded data exchange agreements.

There are many components of cyberspace and various potential participants in the implementation and realization of the cybersecurity policy. Different stakeholders can be involved as objects or subjects in different areas and at different stages of the policy in question and, therefore, attempts to create a coordinated policy within the European Union could be a challenge; at the same time, though, it could turn out to be an indispensable reality containing concentration and unification of traditional political cooperation with other new and constantly changing components of the modern information technologies.

According to the 2003 US National Strategy to Secure Cyberspace, “cyberspace consists of hundreds of thousands of interconnected computers, servers, routers, switches, fiber

optic cables that allow our critical infrastructure to work”² and refers to “interconnected network of critical information infrastructures”. Cyberspace security focuses on the protection of hardware and software, *including the information contained therein*³.

Potential ambiguity of the term in question *could be a problem and an obstacle* to the development of an EU policy on issues of cybersecurity and it could negatively affect the ability of different stakeholders (states, the private sector – legal entities providing communication services and Internet, as well as entities from the NGO sector, etc.) to agree on the *elements, principles and objectives* of the policy implemented in the new dimension of information and communication technologies. However, as information technology and cyberspace themselves continue to evolve quickly, the strict definition of the concept and setting certain limits will probably quickly lose their relevance⁴. Therefore, it could be useful to maintain the best possible flexible concept.

In EU legislation, *cybersecurity* refers to the precautions and actions that can be used to protect the cyberspace, both in the civilian and military fields, from those threats that are associated with or may harm the functioning of its independent networks and information infrastructure.

The term *cybercrime* commonly refers to a broad range of different criminal activities where computers and information systems are involved either as a primary tool or as a primary target. Cybercrime comprises traditional offences, content-related offences and offences unique to computers and information systems⁵.

The use of cyberspace is insufficiently regulated worldwide in terms of both national and international public law. So far, there is no legally binding international treaty pertaining to cybersecurity which expresses the common will of all States and serves as the basis for the formation of a common international legal framework that will bind participating countries to respect and implement the principle *pacta sunt servanda*.

Within the EU, the regulation of cybersecurity, according to the specifics of the principles and effects of the acts of the European institutions, becomes an integral part of the national legislation of the Member States. As this is a rapidly evolving area of law, all cyber threats have not yet been defined. New threats emerge

constantly, which requires prompt development of measures to counteract to them.

The lack of a uniform definition of cybersecurity is further indicated by the fact that even the strategies of the individual Member States do not contain such a unified concept.

Taking advantage of the daily benefits of new technologies, EU citizens and various objects of critical infrastructure are exposed to a number of risks. Maintaining a high level of cyber security requires coordinated action at the international and European level, as well as the national one.

By May 2015, twenty of the EU Member States (*Belgium, the Czech Republic, Denmark, Lithuania, Latvia, Estonia, Finland, France, Germany, Hungary, Italy, Luxembourg, Poland, Romania, Slovakia, Spain, The United Kingdom, the Netherlands (Holland), Austria, Cyprus*), have existing cybersecurity strategies. (*The Republic of Bulgaria still has not enacted such a document, despite the fact that five governments have announced they had worked actively for its drafting*). The period 2011 – 2013 saw the height of the progress in the development and enforcement of various state documents related to the issues of security in the ICT area, including national cybersecurity strategies.

The European Network and Information Security published *National Cyber Security Strategies. Practical Guide on Development and Execution*⁶, which presents good practices and recommendations on how to develop, implement and maintain a cyber security strategy.

In the Guide, the national cybersecurity strategy is defined as a tool to improve the security and sustainability of the national information infrastructures and services. It creates a number of national goals and priorities to be achieved within a specified period of time. As such, it provides a strategic framework for a nation’s approach to cybersecurity.

In order to trace the individual national approaches of the EU Member States in the preparation and implementation of their strategies, the paper offers a *content analysis* of their national documents related to cybersecurity. In this regard, some elements stand out as common for the reviewed *fifteen strategies*⁷, and namely the strategies of: *Austria, Belgium, the Czech Republic, Lithuania, Latvia, Estonia, Finland, Germany, Hungary, Italy, Poland, Spain, the United Kingdom, the Netherlands, and Slovakia*.

III Results and challenges

The other five strategies have not been analyzed as they have been published only in the official language of the country and this could lead to the possibility of certain errors in their translation.

The comparative analysis of the national cybersecurity strategies shows that the abovementioned countries have similar views on a number of issues. Common features include listing of the opportunities and benefits of using cyberspace and new technologies, as well as the risks to cybersecurity resulting from such use. Also, strategic goals to be pursued and areas of action have been identified, and all of the strategies emphasize the importance of *international cooperation in the field of cybersecurity*.

It has to be noted that Austria⁸, Estonia⁹, the Czech Republic¹⁰, Finland¹¹, Germany¹², Hungary¹³, Latvia¹⁴, Spain¹⁵, Holand¹⁶, Poland¹⁷ and the United Kingdom¹⁸ determine the relevant principles for the implementation of their strategies. Generally, they can be sytematized as follows:

➤ Cyber security is an integral part of the national security, supports the functioning of the state and society, and promotes the competitiveness of the economy and innovation.

➤ Cybersecurity should be ensured while respecting the fundamental rights and freedoms, protecting personal freedoms in the network (*the relevant principle is enshrined in the EU cybersecurity strategy as one of the most fundamental to it*), cooperation between the public and private sectors, as well as cooperation with allies, partners and international organizations.

➤ Cybersecurity entails individual responsibility for safe use of ICT tools.

Although there is a number of differences with regard to the basic concepts and terms, the detailed analysis of the strategies shows that only 9 out of the 15 (*Austria, Finland, Germany, Italy, Latvia, Spain, Poland, Holland and Great Britain*) contain definitions of key terminology pertaining to cybersecurity.

It is noteworthy that the cybersecurity strategies of only three countries (*Estonia, Latvia and Poland*) explicitly mention the

compatibility of the strategies with other national plans and regulations. This compatibility shows the relationship and consistency in the development of common rules of conduct within the individual Member States.

Of particular interest is the fact that the strategies of few countries (*Estonia, Latvia, Poland, Italy, Lithuania, the Netherlands, Spain and the UK*), mention *stakeholders* at the high level of cybersecurity and *national authorities responsible for achieving it*. In this connection, it is appropriate to follow the example of the Netherlands, Latvia and Poland, which have developed extremely detailed action plans that include even the specific roles and responsibilities of the participants in cybersecurity.

In the EU Cybersecurity Strategy adopted in February 2013 and the accompanying proposal of the European Commission “regarding the measures for ensuring a high common level of network and information security in the Union”, the main emphasis is on the role of the operators of critical infrastructures. With regard to that, each country should determine which sectors and areas fall in the ICT, and devise appropriate measures for managing the security risks, as well as for reporting serious incidents to the competent national authorities.

IV Conclusions

Having considered the best practice in the researched area, we believe it imperative that Member States follow the example of Austria, Latvia, the Netherlands and Estonia (in the strategy for the period 2008 – 2013) and to indicate in their strategies the operators of critical infrastructure.

Despite the existing differences in the national cybersecurity strategies of Member States of the European Union, there are many converging points. It is these converging points that show the common will and unified approach for achieving a high level of cybersecurity in the EU.

Last but not least, it is necessary, now more than ever, that the countries which have not adopted similar strategic documents yet to take action for their development and administration.

References

- ¹ DIRECTIVE 95/46/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data <https://ccdcoe.org/sites/default/files/documents/EU-951024-DataProtectionDirective.pdf>
- ² The National Strategy to Secure Cyberspace, NSSC, VII). https://www.us-cert.gov/sites/default/files/publications/cyberspace_strategy.pdf
- ³ Markova, Ts., Information Security Legal regime, Sofia, 2015, ISBN: 978-619-7143-03-4
- ⁴ Petrova M., Varbanov St. Implementation of information system of enforcement in Bulgaria, according to the Law on Private Enforcement, ISMA, Riga, Latvia, ISSN 1691-2489, Information Technologies, Management and Society (2013) Volume 6, No. 1, 39 – 45.
- ⁵ Cybersecurity Strategy of the European Union. An Open, Safe and Secure Cyberspace, JOIN (2013) 1 final, Brussels, 7.2.2013, p. 3.
- ⁶ National Cyber Security Strategies. Practical Guide on Development and Execution, European Network and Information Security Agency (ENISA), December 2012.
- ⁷ <https://ccdcoe.org/strategies-policies.html>
- ⁸ Finland's Cyber Security Strategy (2013), http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/en/materials/doc_download/40-finlandas-cyber-security-strategy
- ⁹ Cyber Security Strategy (2014) https://www.mkm.ee/sites/default/files/cyber_security_strategy_2014-2017_public_version.pdf, as well as the previous strategy for the period 2008 – 2013.
- ¹⁰ Cyber Security Strategy of the Czech Republic 2015 – 2020 (2015) https://ccdcoe.org/sites/default/files/strategy/CZE_NCSS_en.pdf
- ¹¹ Finland's Cyber Security Strategy (2013) http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/en/materials/doc_download/40-finlandas-cyber-security-strategy
- ¹² Cyber Security Strategy for Germany (2011) http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/OED_Verwaltung/Informationsgesellschaft/cyber.pdf?__blob=publicationFile
- ¹³ National Cyber Security Strategy of Hungary (2013) http://www.nbf.hu/anyagok/Government%20Decision%20No%201139_2013%20on%20the%20National%20Cyber%20Security%20Strategy%20of%20Hungary.docx
- ¹⁴ Latvian cyber security strategy for the period 2014 to 2018 (2014) https://ccdcoe.org/sites/default/files/strategy/LVA_CSS_2014-2018.pdf
- ¹⁵ National Cyber Security, a Commitment for Everybody (2013) <http://www.ismsforum.es/ficheros/descargas/a-national-cyber-security-strategy-.pdf>
- ¹⁶ National Cyber Security Strategy 2: From Awareness to Capability (2013) http://english.nctv.nl/images/national-cyber-security-strategy-2_tcm92-520278.pdf
- ¹⁷ Cyberspace Protection Policy of the Republic of Poland (2013) <http://www.cert.gov.pl/download/3/162/PolitykaOchronyCyberprzestrzeniRP148x210wersjaang.pdf>
- ¹⁸ The UK Cyber Security Strategy. Protecting and Promoting the UK in a Digital World (2011) <https://www.gov.uk/government/publications/cyber-security-strategy>

Anotācija

Viens no priekšnoteikumiem Eiropas Savienības politikas stratēģijas izstrādāšanai un attīstīšanai kibernetikas jomā ir vienota “kibernetikas” jēdziena izpratne. Izpratnes vienotību apgrūtina šim jēdzienam atbilstošo drošības aspektu daudzšķautņība un plašā ietekme gan uz Eiropas Savienības iedzīvotājiem, gan dalībvalstu attiecībām. Raksta galvenā tēze ir saistīta ar to, ka kibernetikas problēmas ir ne vien ļoti specifiskas, bet arī ārkārtīgi nozīmīgas, tāpēc problēmu kibernetikas jomā risināšanai ir nepieciešama aktīva valstu un starptautisko organizāciju sadarbība.

Аннотация

Одним из необходимых условий для создания и развития политики ЕС в области кибербезопасности является осознание того, какой смысл вкладывается в понятие «кибербезопасность». Достижение этой цели может быть затруднено по нескольким причинам. Одну из основных проблем и трудностей представляет его широта и многоаспектность влияния на различные сферы общественных отношений между гражданами ЕС и между государствами-членами Европейского союза. Основной тезис данной статьи состоит в том, что проблема кибербезопасности является не только специфической, но и чрезвычайно актуальной проблемой, решение которой требует активного участия стран и международных организаций.

Scientific-Theoretical Journal of the Baltic International Academy
Administrative and Criminal Justice
Submission of Manuscripts
Instructions for Authors

1. Papers that are submitted for publication to the scientific-theoretical journal *Administrative and Criminal Justice* **must be problem-oriented and must contain an element of scientific research or scientific creativity**. Papers must address problematic issues in legal issues. They also should represent scientific novelty. Papers must be **original**, namely, they could not be previously published or be under review at any other scientific journal. Papers are blindly peer reviewed. Reviewers are asked to comment on correspondence between the content of the paper and the researched subject as well as scientific quality and novelty of the paper. If a paper is submitted by a student, it must be accompanied by comments of the student's scientific advisor.

2. The Journal accepts papers in the following languages – Latvian, English, German or Russian.

3. The length of a submitted paper must be between 20,000 and 40,000 characters including spaces. It must be written in Times New Roman and must be saved as a *Microsoft Word* document. The page size must be A4. Page margins must be as follows: the left margin must be 2,5cm, right margin 2cm, top and bottom margins 2cm each. All text must be single spaced. Paragraph indent (*Tab*) must be 1,27cm. Authors must use a single space between words and after punctuation marks, the exception being quotation marks and parentheses which do not require single spacing.

4. A submitted paper must contain:

- **The paper title**, written in Times New Roman 14 points, Caps Lock, **Bold**, Centered, must be translated into the languages in which the abstracts were written.

- **Information about the author/s:**

- a) The scientific, academic or professional degree must be written in Times New Roman 12 points, *Italic*, aligned to the left margin of the page.

- b) The author's first name and surname must be written in Times New Roman 12 points, *Italic*, **Bold**, aligned to the left margin of the page.

- c) The author's affiliation and academic/professional post, the higher education institution and academic/professional program in which a student is enrolled must be written in Times New Roman 12 points, *Italic*, aligned to the left margin of the page.

- **The body of the paper**. The introduction of a submitted paper must contain information on the following issues: topicality of the researched legal issue, aim, objectives as well as research methods. Sections of the paper should contain clear and logical paper outline, based on arguments. The conclusion section should clearly state the main research results, conclusions and suggestions/proposals. The font size of sections must be 12 points, Regular, Justify.

Section titles, if at all, must be written in font size 12 points, **Bold**, Centered.

If any part of a submitted paper needs an emphasis, it should be delivered by using **Bold** or *Italic*.

All figures, tables and other non-textual objects must be placed into *TextBox*. They must be enumerated and entitled with the font size 12 points, *Italic*, **Bold**. Published tables, figures and diagrams should be designed in such a way that the white and black version can differentiate between columns, sectors and lines, thus, facilitating readers' comprehension of the presented information.

Any two sections of a submitted paper must be separated by one row space.

- **References** must be enumerated automatically and must be placed at the end of the body of the paper. They must be written in Times New Roman 10 points, Regular, Justify below the *References* title, using 10 points, **Bold**, centered.

- **Abstracts** must be written in two languages different from the language of a submitted paper. Abstracts must contain the aim of the paper, research question/s, research novelty and main conclusions. Abstracts must be 1000 characters in length, including spaces. They must be written in Times New Roman 10 points, Regular, Justify below the **Abstract** title (in a relevant language) – 10 points, **Bold**, centered.

5. Papers must be submitted either electronically to justicija@bsa.edu.lv or in person to the editor's office, Room 216, 1 Lomonosova st, Rīga, Latvia. The author must include his/her contact information, which should be either a telephone number or e-mail address.

Правила оформления статей научно-теоретического журнала Балтийской Международной академии “Administratīvā un Kriminālā Justīcija”

1. Статьи, представленные для публикации в научно-теоретическом журнале “Administratīvā un Kriminālā Justīcija”, являются **проблемно-ориентированными и содержат научные исследования или творческий элемент**, то есть решают научные проблемы правоведения и содержат научную новизну. Представленные статьи должны быть оригинальными, то есть не должны быть ранее опубликованы или представлены для публикации в других научных изданиях. Статьи рецензируются анонимно. Рецензент оценивает соответствие содержания статьи заявленной теме, научное качество и новизну текста. Если статью представляет учащийся, то необходимо представить также рецензию научного руководителя.

2. Статьи могут быть представлены на латышском, английском, немецком или русском языках.

3. Объем представленной статьи должен быть **не менее 0,5 авторского листа** (20 000 знаков, включая пробелы) и не должен превышать **1 авторский лист** (40 000 знаков, включая пробелы).

Текст должен быть в формате Microsoft Word. Размер страницы – А4.

Поля страницы: левое – 2,5 см, правое – 2 см, верхнее и нижнее – 2 см.

Основной шрифт – Times New Roman.

Междустрочный интервал – одинарный (*Single*).

Красная строка в начале абзаца (*Tab*) – 1,27 см.

Пробелы между словами и после знаков препинания ставятся только один раз в каждом конкретном случае.

4. Составные части статьи:

- **название статьи** – размер шрифта 14 пт, Caps Lock, полужирный шрифт (**Bold**). Название статьи должно быть переведено на языки, на которых написаны аннотации;

- **сведения об авторе (-ах):**

а) ученая степень – размер шрифта 12 пт, курсив (*Italic*), выравнивание по левой стороне;

б) имя, фамилия автора – размер шрифта 12 пт, курсив (*Italic*), полужирный шрифт (**Bold**), выравнивание по левой стороне;

в) представляемое место работы и занимаемая должность, для учащихся – вуз и название учебной программы – размер шрифта 12 пт, курсив (*Italic*), выравнивание по левой стороне;

- **основной текст статьи** – во вводной части статьи следует обосновать актуальность изучаемой юридической проблемы, указать цели и задачи статьи, а также использованные методы исследования; части статьи содержат четкое и логичное, аргументированное изложение содержания статьи; заключительная часть четко формулирует основные результаты исследования, выводы, предложения – размер шрифта 12 пт, выравнивание текста по ширине (*Justify*).

Названия частей статьи (если таковые имеются) должны быть 12 пт, полужирный шрифт (**Bold**), выравнивание по центру.

Чтобы выделить часть текста, используйте полужирный шрифт (**Bold**) или курсив (*Italic*).

Все рисунки, таблицы и другие нетекстовые объекты помещаются в *TextBox*. Их необходимо пронумеровать и указать названия – размер шрифта 12 пт, курсив (*Italic*), полужирный шрифт (**Bold**).

Публикуемые таблицы, графики, диаграммы необходимо подготовить таким образом, чтобы в черно-белом варианте столбцы, секторы и линии различались и были бы понятны читателю.

Между любыми двумя составными частями статьи должен быть интервал – 1 строка;

- **сноски** – нумеруются **автоматически** (концевые автоматические сноски) и помещаются после основного текста статьи – 10 пт, выравнивание по ширине (*Justify*) под заголовком **Сноски** – 10 пт, полужирный шрифт (**Bold**), выравнивание по центру;

- **аннотации** – на двух языках (например, на русском и английском). В аннотации необходимо указать цель статьи, сформулировать исследуемую проблему, продемонстрировать новизну и представить основные выводы. Объем аннотации должен составлять 1000 знаков (включая пробелы) – 10 пт, выравнивание по ширине (*Justify*) под заголовком на соответствующем языке (**Anotācija, Abstract, Annotation** или **Аннотация**) – 10 пт, полужирный шрифт (**Bold**), выравнивание по центру.

5. Статью следует представить в электронном виде, направив по электронной почте: justicija@bsa.edu.lv
В сопроводительном письме автору **необходимо указать свою контактную информацию** – телефон и адрес электронной почты.